

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 41.

Lördagen den 14 december.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Senander till mig framställt följande frågor:

*Svar på
interpellation.*

1) Ämnar statsrådet bringa frågan om nytt arbetarpensionsreglemente till avgörande i så god tid, att detsamma kan vinna tillämpning samtidigt med stats-tjänstemännens nya pensionsreglemente?

2) Om så icke är fallet, har statsrådet då för avsikt att, intill dess frågan definitivt kan lösas, framlägga förslag om en provisorisk förbättring av nu gällande arbetarpensioner?

Såsom interpellanten erinrat hava särskilda sakkunniga tillkallats för att utreda frågan om de ändringar i tjänste- och familjepensionsförfattningarnas bestämmelser rörande pensionsförmåner och pensionsavdrag samt i övrigt av teknisk natur, som kunna påkallas i samband med den pågående allmänna lö-
nerevisionen för statliga befattningshavare m. fl. Först sedan dessa sakkunniga framlagt sina förslag, kan underlag erhållas för en motsvarande utredning beträffande den statliga arbetarpensioneringen. Sistnämnda utredning torde icke behöva bli mera omfattande än att förslag i ämnet skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Det är sålunda min avsikt, att de nya pensionsbestämmelserna för statens tjänstemän och arbetare skola kunna genomföras samtidigt.

Härefter yttrade

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för det lämnade svaret. Jag kan också förklara mig nöjd med detsamma. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att jag förutsätter, att den utredning, som skall komma till stånd, också tar sikte på att de *nuvarande* arbetarpensionärerna, som i många fall ha det synnerligen miserabelt ställt, också bli ihågkomna med förbättringar av sina pensioner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Svensson i Ljungskile till mig riktat följande frågor:

*Svar på
interpellation.*

1. Anser statsrådet det vara så viktigt från militär synpunkt att nu inkalla de värnpliktiga av 1940, 1939, 1930 och 1929 års klasser, som inte fullgjort 180 dagars beredskapstjänst, att inte en eller flera av dessa årsklasser skulle kunna i sin helhet befrias från inkallelse under nästa år?

Svar på interpellation. (Forts.)

2. Om dessa årsklasser inte i sin helhet kunna frikallas, anser sig då statsrådet kunna vidtaga sådana åtgärder, att de värnpliktiga, som inlämna personlig ansökan om befrielse och därvid anföra bärande skäl härför, kunna frikallas i större utsträckning än värnpliktslagen normalt medgiver?

Med anledning härav vill jag erinra, att i 1941 års värnpliktslag ingår som ett mycket viktigt moment, att bl. a. arméns värnpliktiga skola — förutom första tjänstgöring — fullgöra två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning. Dessa övningar, som var och en omfattar trettio dagar, skola fullgöras, den första repetitionsövningen före utgången av tredje året efter inskrivningsåret, den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret och efterutbildningsövningen före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. Syftet är bl. a. att vidmakthålla de värnpliktigas tjänstbarhet under hela den tid varunder de äro krigsplacerade vid fältförband och vad efterutbildningsövningen beträffar — förutom att repetera vad som tidigare inhämtats under militärtjänstgöring — att omskola äldre värnpliktiga för befattningar vid fältförband lämpade efter deras ålder och för vilka de tidigare icke utbildats.

Under den förstärkta försvarsberedskapen fullgjorde de värnpliktiga ofta nog längre militärtjänstgöring än som i fred fordras av dem i form av repetitions- och efterutbildningsövningar. Med hänsyn härtill har man funnit sig kunna eftergiva kraven på dylika övningar för dem som fullgjort längre beredskapstjänstgöring. Så skedde i fjol och så torde komma att ske även i fortsättningen så länge beredskapstjänstgöringen icke i tiden ligger alltför långt avlägsen. Det må nämnas, att med hänsyn härtill till andra repetitionsövning beräknas komma att inkallas endast omkring 18 % av de värnpliktiga, som 1947 skola fullgöra dylik övning, och till efterutbildningsövning endast omkring 13 % av de ifrågakommande värnpliktiga. Tillgodoräkningen av beredskapstjänstgöring har däremot ingen inverkan på värnpliktiga som skola fullgöra första repetitionsövning, då ju dessa (1944 års åldersklass) icke varit inkallade till beredskapstjänstgöring.

De värnpliktiga som enligt föreliggande planer skola år 1947 inkallas för ifrågavarande övningar inom armén äro sålunda 1944 års åldersklass till första repetitionsövning, 1939 och 1940 års åldersklasser till andra repetitionsövning och 1929 och 1930 års åldersklasser till efterutbildningsövning. Att två åldersklasser ansetts böra inkallas samtidigt har bl. a. berott därpå att förbanden på grund av de berörda bestämmelserna om frikallelse med hänsyn till fullgjord beredskapstjänstgöring icke skulle bli övningsdugliga, om endast en åldersklass skulle tas i anspråk.

Någon ändring i princip i bestämmelserna om repetitions- och efterutbildningsövningar bör — såsom även interpellanten förutsatt — icke nu komma i fråga. Detta spørsmål måste bedömas i ett vidare sammanhang, samtidigt med frågan om de värnpliktigas fredstjänstgöring i allmänhet.

Å andra sidan är jag klart medveten om de besvärigheter för näringslivet som framkallas av att dessa militära övningar måste ske i en tid som karakteriseras av en utpräglad brist på arbetskraft. Dessa olägenheter ökas i samma mån som inkallelserna koncentreras till tiden. I de planer som tidigare uppgjorts från arméledningens sida har förutsatts, att flertalet värnpliktiga skulle inkallas under en del av februari och början av mars 1947, detta för att man skulle få största möjliga utbyte av övningarna. Däremot skulle inkallelserna av värnpliktiga, som skola efterutbildas, fördelas över hela året, enär inga svårigheter föreligga att mer individuellt utbilda dessa värnpliktiga.

Med hänsyn till de berörda olägenheterna har jag för egen del funnit det vara av vikt, att de fordringar, som av utbildningsskäl framställas från försvarets sida, så långt ske kan sammanjämkas med produktionslivets intressen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har därför föranstaltat om åtgärder i syfte att fördela utbildningen av de värnpliktiga, som skola fullgöra repetitionsövning, på flera perioder, nämligen under februari—mars — vilken period är fördelaktigast ur utbildnings-synpunkt — samt under september—december, vilken period är acceptabel ur denna synpunkt. I samband med att inkallelserna distribueras kommer meddelande att lämnas att hänsyn i görligaste mån skall tagas till framförda önskemål beträffande tidpunkten för tjänstgöringens fullgörande under de angivna perioderna. Det är dock självklart icke möjligt att i full utsträckning tillmötesgå alla de önskemål som kunna framställas. Bl. a. är det ur försvarets synpunkt angeläget, att övningsdugliga förband kunna uppsättas.

Interpellanten har även frågat huruvida jag anser mig kunna vidtaga sådana åtgärder att de värnpliktiga efter personlig ansökan om befrielse kunna frikallas i större utsträckning än värnpliktslagen normalt medgiver. Härtill vill jag svara att om övningarna fördelas över mer än en period och produktionslivets intressen härigenom beaktas så långt detta är möjligt, fullgörandet av repetitionsövningarna icke kan bli alltför betungande vare sig ur den enskildes eller landets synvinkel. Det bör ju även beaktas, att övningarna icke ha längre varaktighet än 30 dagar och att ej obetydliga familjebidrag utgå samt vidare att de som nu inkallas fullgjort ingen eller endast kortare beredskapstjänstgöring. Det lär för övrigt icke vara möjligt att skrida till befrielse i vidare mening från skyldigheten att fullgöra repetitions- och efterutbildningsövningar, varför givetvis kräves riksdagens medverkan, utan att en ändring i princip i bestämmelserna om dessa övningar vidtages, något som även enligt interpellantens mening ej nu bör ske. Här bör dock påpekas, att ansökningar om anstånd med tjänstgöringen eller befrielse med anledning av de synnerliga skäl, om vilka värnpliktslagen talar, givetvis komma att prövas med största noggrannhet.

Med det anförda torde interpellantens båda frågor få anses besvarade.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag vill emellertid därutöver göra några reflexioner. När jag formulerade interpellationen, försökte jag vara mycket anspråkslös för att om möjligt kunna vinna något. Jag satte därför inte i fråga, att repetitionsövningarna för årsklassen 1944 skulle inställas. Det är ju en obruten årsklass, som inte varit inkallad till beredskapstjänstgöring, och diskussionen gäller därför inte den. De två årsklasser det här gäller — eller snarare fyra, eftersom de slagits samman två och två — ha ju i stor utsträckning legat inkallade till beredskapstjänst. Enligt den gränsdragning man nu gjort är det endast 18 respektive 13 procent av dessa årsklasser som skulle inkallas.

Herr statsrådet säger, att man inte bör vidtaga några principiella ändringar nu, och jag har själv i min interpellation gjort samma begränsning för att vi inte skulle behöva diskutera saker, som inte alls höra till ämnet. Såvitt jag förstår, borde det emellertid inte ha varit omöjligt att jämka på förhållandena, alldeles oavsett vilken principiell inställning man har. Det är väl ingen som kan göra gällande, att gränsdragningen vid 180 dagars beredskapstjänst tillfredsställer någon i författningarna inskriven princip, utan det är ju en helt och hållet godtycklig gränsdragning. Man har bestämt sig för att de, som gjort sex gånger så lång beredskapstjänst som repetitionsövningen skall omfatta, skola bli befriade, medan de, som gjort mindre än ett halvt års beredskapstjänst, skola inkallas till denna övning. När man gjort en sådan från principiell synpunkt fullständig godtycklig gränsdragning, kan man, såvitt jag förstår, överhuvud taget inte

Svar på interpellation. (Forts.)

föra något principiellt resonemang. Man kunde precis lika gärna ha sagt, att de, som inte gjort minst 30 dagars beredskapstjänst, skola inkallas till 30 dagars repetitionsövning, och det kunde väl ur principiell synpunkt försvaras ungefär lika bra. Jag tror alltså inte det tjänar någonting till att försöka resa något principiellt hinder i vägen för ett frikallande, om så skulle önskas.

Såvitt jag förstår, måste frågan bli föremål för ett rent praktiskt bedömande. Vi stå i en situation, som inte är normal. Vi ha ett långt krig bakom oss med all den belastning, som beredskapen då utgjorde. Frågan hur man under de närmaste åren skall förfara med dem, som varit inkallade till beredskapstjänst, måste enligt min mening bedömas rent praktiskt. Vilken ståndpunkt man än intar i denna fråga, kan den knappast bli prejudicerande för framtiden. Vid ett praktiskt bedömande har man enligt min mening att mot varandra väga den nytta, som dessa inkallelser kunna medföra för försvaret, och den belastning inkallelserna kunna utgöra dels för de enskilda personerna och dels för näringslivet.

Jag kan naturligtvis inte ge mig in på någon ingående debatt om den militära nyttan av att man inkallar dessa rester av vissa årsklassar. Min personliga uppfattning är att den nyttan inte är så värst stor. Det gäller ju som jag nämnde 13 respektive 18 procent av årsklasserna, och det kan väl inte spela någon större roll för utbildningen, om man inkallar dessa eller inte. Jag är ännu mer övertygad om att det psykologiskt sett är en nackdel för försvaret att företa dessa inkallelser. Det åstadkommer mycken irritation ute i bygderna; särskilt inom de äldre årsklasserna ha många egna företag, och med den nuvarande bristen på arbetskraft är det nästan omöjligt att skaffa ersättare för dem, när de bli inkallade. Jag har fått brev från eller talat med en del av dessa människor, och de se i nuvarande situation med stort bekymmer fram mot även en inkallelse på 30 dagar. Människorna ute i bygderna anse naturligt nog, att efter den oerhörda belastning och de oerhörda krav, som vårt försvar ställde på allmänheten under krigsåren, bör man nu gå mjukare fram och inte bruka större våld än nöden kräver. När man väger de olika synpunkterna mot varandra, vill jag för min del sätta ett frågetecken för huruvida dessa inkallelser egentligen innebära någon förstärkning av försvaret. Dessutom kosta de mycket pengar, och sådana ha vi ju inte så gott om.

För näringslivets vidkommande behöver ju saken inte diskuteras. Man kan naturligtvis ha olika meningar om omfattningen av olägenheterna, men det är ju alldeles klart, att inkallelserna utgöra en belastning på näringslivet i en mycket kritisk situation, då vi ha ont om varor och arbetskraft. Ett inkallande av berörda årsklasser innebär alltså i viss utsträckning, att man ytterligare anstränger den svåra situationen.

Jag vill, herr talman, bara göra ett enda litet tillägg. Det anföres ibland, att rättvisan kräver, att de, som inte gjort någon längre beredskapstjänst, skola fullgöra sina repetitionsövningar. Sådan situationen nu är, tycker jag knappast vi ha råd att driva sådana meningslösa rättvisesynpunkter. I de flesta fall är väl orsaken till att dessa människor inte gjort 180 dagars beredskapstjänst just att de kunnat åberopa goda skäl för befrielse från denna tjänst. Dessutom är det väl tämligen meningslöst att i sådana fall skipa en rättvisa, som inte gagnar någon.

Statsrådet har på en punkt tillmötesgått dessa människor, nämligen genom att sprida inkallelserna litet mer över året än vad militärledningen föreslagit, och jag noterar med tillfredsställelse detta tillmötesgående. Jag har emellertid fortfarande den uppfattningen, att man vid ett praktiskt bedömande hade kunnat gå längre och befria resterna av dessa äldre årgångar från inkallelser i nuvarande situation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag är ledsen över att inte ha kunnat tillmötesgå interpellanten i hans framställning och över att han inte är nöjd med mitt svar. Jag noterar likväl, att herr Svensson i Ljungskile tyckte det var bra, att vi kunna göra den spridning av inkallelserna över hela året, som jag omnämnde i interpellationssvaret. Det förefaller mig, som om det skulle gå ganska bra att ordna denna sak, om företagarna, särskilt de större, i samråd med de av sina anställda, som skola bli inkallade till repetitions- eller efterutbildningsövning, överlägga om den lämpligaste tiden för fullgörandet av dessa övningar, och att saken sedan handlägges i samråd med arbetsmarknadskommisionen och de militära myndigheterna. Jag är väl medveten om att en och annan näringsidkare kan komma i svårigheter genom att det blir omöjligt för honom att finna någon ersättare. Det förefaller mig ändå, som om det inte vore aldeles orimligt, att man tänker på att det är fråga om en tjänstgöring åt staten, som finnes inrymd i en av riksdagen godkänd lag, och jag tycker, att folk borde förstå nödvändigheten av detta, om de tänka över, vad det är fråga om.

Jag skall emellertid särskilt beleya en punkt, på vilken interpellanten och jag tydligen inte riktigt förstått varandra. Herr Svensson i Ljungskile uttalade i sin interpellation, att han icke ville ha till stånd någon principiell ändring, och jag har för min del också tagit fasta på detta. Men jag har tydligen inte riktigt kunnat klargöra för herr Svensson i Ljungskile, varför jag menar, att ett tillmötesgående av hans önskemål skulle vara detsamma som att inleda en principiell ändring. Jag ser saken på följande vis: Det är visserligen sant, att vi för närvarande ha en mycket hög sysselsättning här i landet. Vi ha inte bara den fulla sysselsättning, som vi talat om i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, utan vi ha något, som man kanske kan kalla överfull sysselsättning. Nu menar herr Svensson, att denna överfulla sysselsättning är så besvärande, att man får avstå från att ta ut folk till de militära inkallelserna. Eftersom jag är av den uppfattningen, att vi komma att kunna hålla en hög sysselsättning i fortsättningen, och eftersom jag vidare är medveten om att tillväxten av årskullarna av manlig arbetskraft kommer att bli mycket klen under de närmaste åren, är jag övertygad om att samma läge på arbetsmarknaden kommer att föreligga under en följd av år. Om vi nu utan vidare skulle ta detta arbetsmarknadsläge till utgångspunkt för ett inställande av de militära övningarna, skulle vi därmed ha fattat ett principiellt avgörande, och jag anser inte man kan fatta principiella avgöranden på så relativt lösa boliner, som herr Svensson syftar till. Jag vill också peka på vad riksdagen för sin del sade, när den i våras tog ställning till en motion, som avgivits av herr Svensson i Ljungskile. Riksdagen följde då statsutskottet som yttrade att utskottet inte kunde finna lämpligt att utan föregående utredning föreslagna åtgärder vidtoges i ett så betydelsefullt spörsmål, som det här gäller. Utskottet ville framhålla, att ett bifall till motionen skulle få betydande konsekvenser, vilka utskottet icke fann sig kunna överblicka. Den uppfattningen har jag alltså, och det är klart att jag från den utgångspunkten icke har kunnat komma till något annat resultat än att jag för min del har måst godkänna de militära myndigheternas åtgärd att nu företaga inkallelser av värnpliktiga till repetitions- och efterutbildningsövning.

Nu säger emellertid herr Svensson i Ljungskile, att man gör en godtycklig gränsdragning, när man undantar de värnpliktiga som ha 180 dagars beredskapstjänst. Ja, man kan naturligtvis säga, att gränsen 180 dagar är relativt godtycklig, men det ligger i alla fall en viss mening i den. De militära myndigheterna ha kommit till den uppfattningen — jag erkänner gärna, att grunden för den icke är särskilt stark, men det är i alla fall en uppskattning —

Svar på interpellation. (Forts.)

att var *sjätte* dag i beredskapstjänst skulle motsvara *en* utbildningsdag, och man utgår följaktligen ifrån att 180 dagars beredskapstjänst skulle motsvara 30 dagars repetitionsövning. Det är på det sättet man har kommit fram till siffran 180.

Herr Svensson i Ljungskile vill inte godkänna den uppfattningen, att de militära repetitions- och efterutbildningsövningarna överhuvud taget äro till nytta för försvaret. Jag måste i varje fall gentemot detta säga, att hela vår nuvarande härordning vilar på en förnyelse av de kunskaper i vapnets bruk, som de värnpliktiga ha fått, en förnyelse som skall ske inom en viss följd av år. Det är klart att det blir den nu arbetande försvarskommitténs och i sista hand riksdagens uppgift att pröva, om detta system är det lämpligaste. Riksdagen har ju för sin del vid sitt godkännande av direktiven för försvarskommittén i viss mån tagit ställning till övningstidens längd, men det är klart att det står riksdagen fullt fritt att oavsett detta pröva, hur vårt värnpliktsystem skall utformas i framtiden. För närvarande vilar emellertid härordningen på den tankegången, att de värnpliktiga efter en viss tid behöva få sina kunskaper förnyade, och om man skulle bryta ut en eller ett par årsklasser, skulle man därigenom uppenbarligen åstadkomma en rubbning, som kan sträcka sig långt framåt i tiden. Jag vill sålunda erinra om att 29- och 30-orna, som nu skola göra sin efterutbildningsövning, få ju därigenom den sista avslipningen innan de om något tiotal år gå ut ur värnpliktsåldern. Det är följaktligen ganska viktigt, om man överhuvud taget anser att det är av värde att de värnpliktiga få någon utbildning, att de nu erhålla denna omskolning.

Herr Svensson i Ljungskile säger, att inkallelserna kunna framkalla irritation ute i bygderna, och pekar alldeles särskilt på den, som han uttryckte sig, oerhörda belastning under krigsåren, som svenska folket har haft att bära, och han säger att man inte bör bruka mer våld än nöden kräver. Då jag upprepar, att de som nu inkallas icke förut ha gjort någon beredskapstjänst, så reducerar jag väl i alla fall i någon mån rättmätigheten i det klander, som utgår ifrån den oerhörda belastningen under krigsåren. Jag har inte den uppfattningen, att det här gäller att bruka mera våld än nöden kräver.

Till sist kanske jag får återkomma till det huvudmotiv, som såvitt jag kan förstå har givit upphov till en hel del kritik här och var ute i landet emot utlysandet av dessa militära övningar. Man säger: vi behöva för närvarande arbeta för fullt, vårt produktionsliv kan inte avvira en enda man, och man pekar alldeles särskilt på vissa åtaganden gentemot andra länder, som Sverige har gjort genom handels- och kreditavtal, enligt vilka Sverige skall bidra till världsmarknadens och till andra länders återuppbyggnad med betydande arbetsinsatser. Jag tror att det skulle vara mycket beklagligt om det skulle kunna sägas, och det skulle kunna skapa en stämning, som inte vore lycklig, därest man finge för sig, att Sverige på grund av sådana åtaganden icke vore i stånd att upprätthålla sitt militära försvar i den omfattning, som har åsyftats med de beslut, som ha fattats under kriget. Det resoneras ju mycket om att det skulle vara nödvändigt på grund av de åtaganden som vi gjort att sänka svenska folkets standard. Ur min synpunkt är det ganska angeläget att man icke sänker den standard, som vi ha åsyftat att skapa med den försvarsordning, som vi för närvarande ha, men jag kanske får fästa uppmärksamheten på att om vi i något slags panik inför besvärigheterna på arbetsmarknaden skulle börja rubba på det ena eller det andra, så vet man ju överhuvud taget inte var vi hamna. Det skulle ligga mycket nära till hands, om någon steg fram och anförde, att vi måste arbeta så hårt här i landet att vår hittillsvarande semesterlagstiftning inte längre är hållbar. Jag tror inte det är genom att sänka den sociala standarden eller i andra avseenden sänka standarden på

Svar på interpellation. (Forts.)

sådant som vi ha byggt upp — det må gälla det militära försvaret eller annat — som vi skola bli i stånd att genomföra våra internationella åtaganden, utan det bör ske genom att organisera produktionslivet på bästa möjliga sätt.

Härmed vill jag naturligtvis inte ha sagt, att inte också vår försvarsordning måste omprövas och vi måste försöka göra klart för oss vad som på det området är behövt och vad svenska folket kan anse vara nödvändigt att kosta på sig för att värna sin yttre trygghet, men jag har med detta resone-mang velat försöka bemöta den nära till hands liggande frestelsen att taga svårigheterna på arbetsmarknaden till intäkt för krav på omedelbara ändringar av ett slag, som skulle kunna visa sig bli ödesdigert.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Statsrådet har bl. a. erinrat om det utskottsutlåtande, som skrevs i våras eller i somras med anledning av en liten motion från undertecknad, och säger att statsutskottet förutsatte, att ett sådant beslut inte kunde träffas utan en föregående utredning. Det är kanske skäl i att tillägga, att statsutskottet förutsatte, att dessa överväganden skulle ske i samband med övervägandena om nästa års försvarsbudget, således fjärde huvudtiteln. Alltså, den utredning, som statsutskottet där förutsatte, har man väl nu anledning att efterlysa. Jag tror inte att det var statsutskottets mening att man för en rubbning av denna gräns skulle avvakta den stora försvarsutredningen. Så kan jag i alla fall inte läsa det.

När det sedan gäller motiveringen för att nu ge efter en smula på inkallelserna så menar statsrådet, att den överfulla sysselsättningen kan man inte åberopa, ty i så fall skulle det innebära en principiell förändring, eftersom detta motiv kanske skulle kunna stå kvar i många år framåt. Ja, det råder olika meningar om hur länge denna överfulla sysselsättning skall stå kvar. Statsrådet Myrdal yttrade i debatten om handelsavtalet med Sovjetunionen, att vi kunde motse en lågkonjunktur inom en tid av mellan sex månader och tre år — tiden var ju inte så nära preciserad — men i varje fall uteslöt han inte möjligheten av att det argument, som jag här nämnt, skulle falla bort. Det må emellertid vara hur som helst med den saken. Mitt argument har ju inte varit enbart den överfulla sysselsättningen utan beredskapstjänsten å ena och den nuvarande ansträngda situationen på arbetsmarknaden å andra sidan. Det är dessa två motiv sammanlagda som jag åberopar, och även om den överfulla sysselsättningen skulle stå kvar till 1960, så kommer ju den andra halvan i argumenten att försvagas för varje år som går. Den av mig föreslagna åtgärden kan således inte anses innebära något egentligt principiellt avgörande som binder för framtiden.

Dessutom kvarstå vad jag nämnde om att 180-dagarsgränsen är godtycklig. Militärledningen har behagat förklara, att sex dagars beredskapstjänst är likvärdig med en dags repetitionsövning eller efterutbildning. Den kunde ju lika gärna ha förklarats, att 5, 4, 3, 2 eller 1 dags beredskapstjänst skulle vara likvärdig. Det är i alla fall inte annat än ett godtyckligt antagande, och jag tror inte att det därpå går att bygga någon princip, utan det blir nog, såsom jag har hävdats, en praktisk bedömningsfråga.

Vad sedan belastningen angår så gäller det ju inte enbart de som inkallas utan det gäller ju även många andra i omgivningen, som få svårigheter genom inkallelser.

Nu säger statsrådet, att vi skola inte sänka standarden vare sig på försvaret eller på våra sociala krav eller något annat, och det är ju ett vällovligt syfte. Men den sänkta standarden kommer ju av sig självt i den mån vi sysselsätta folk med fullständigt improduktiva ting. Jag får säga för min del, att jag är övertygad om — och vi övertyga väl inte varandra, förmodar jag,

Svar på interpellation. (Forts.)

om något i detta sammanhang — att man skulle kunnat frikalla de äldre grupperna. Jag tror inte att vårt försvar skulle taga någon skada av det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Zetterberg**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Fröken Nygren har frågat mig, huruvida jag uppmärksammat den tilltagande tendensen bland industriföretagarna att binda sina anställda genom konkurrensklausul och om jag hade för avsikt att vidtaga erforderliga åtgärder till skydd för de anställda. I anledning härav får jag anföra följande.

Till förebyggande av konkurrens träffas ej sällan avtal, varigenom den ene kontrahenten betingar sig att den andra icke skall idka verksamhet som konkurrerar med hans egen eller taga anställning hos någon som idkar sådan verksamhet. Dylika konkurrensförbud ingå oftast såsom moment i ett mera omfattande avtal och bruka då kallas konkurrensklausuler. Sådana klausuler kunna naturligtvis avse vitt skilda förhållanden. Ett jämförelsevis vanligt fall är, att den som erhåller anställning hos en näringsidkare får utfästa sig att icke efter anställningstidens utgång taga tjänst hos en konkurrent. Ett annat exempel är, att en köpman i samband med överlåtelse av sin rörelse förbinder sig att icke grunda eller inträda i ett konkurrerande företag. Till konkurrensförbuden bruka knytas utfästelser av visst vite i händelse av förbudets överträdande.

Det kan lätt inträffa att ett konkurrensförbud göres så omfattande att det kommer att verka oskäligt betungande för den därav bundne. Faran av en oinskränkt avtalsfrihet på detta område har även, såsom fröken Nygren påpekat, uppmärksamrats i lagstiftningen. För att förekomma missbruk har sålunda i 38 § avtalslagen upptagits en bestämmelse, enligt vilken konkurrensförbud, som överskrida billighetens gränser, kunna förklaras ogiltiga. Där stadgas, att den som har gjort en utfästelse av detta slag, icke är bunden därav, för så vitt utfästelsen i fråga om tid och ort eller eljest skulle sträcka sig längre än som kan erfordras för att hindra konkurrens eller ock över hövan inskränka honom i hans frihet att utöva förvärvsverksamhet. Vid prövning i sistnämnda avseende skall hänsyn tagas jämväl till det intresse, som den enligt utfästelsen berättigade har av dess fullgörande.

Det troligen oftast förekommande slaget av konkurrensförbud är, att anställda i förhållande till arbetsgivaren förbinda sig att icke efter anställningens slut själva idka konkurrerande verksamhet eller taga plats hos den som bedriver sådan verksamhet. Särskilt inom industrien torde dylika kontraktsvillkor jämförelsevis ofta förekomma beträffande anställda med särskilda kvalifikationer, såsom ingenjörer och tekniker eller tjänstemän i ledande ställning. Huruvida konkurrensklausuler brukas i större omfattning än tidigare kan icke bestämt angivas utan närmare utredning. Enligt uppgifter från tjänstemannahåll märkes emellertid för närvarande en tendens på detta område att i ökad utsträckning söka binda vissa grupper av anställda genom konkurrensklausuler.

Frånsett den betydelse i kvantitativt hänseende, som konkurrensförbudet i anställningsförhållanden äga, tilldraga sig dessa särskilt intresse även från en annan synpunkt. Det är nämligen här i regel fråga om avtal mellan personer som icke äro fullt likställda. Faran för obilliga villkor är tydligen större i dessa fall än när det är fråga om avtal mellan jämställda parter, som kunna antagas vara i stånd att själva tillvarata sina intressen. Det är uppenbarligen av största vikt att de anställda skyddas mot sådana konkurrensklausuler som oskä-

Svar på interpellation. (Forts.)

ligt inskränka deras frihet att taga ny anställning eller eljest äro onödigt betungande. Såsom fröken Nygren betonat kommer här i betraktande ej endast den förpliktades eget intresse utan i sista hand även samhällets.

Interpellanten har gjort gällande, att den nuvarande lagbestämmelsen i ämnet icke erbjuder tillräckligt skydd för de anställdas berättigade intressen. Det är självfallet vanskligt att i avsaknad av närmare utredning om innehållet i de konkurrensklausuler, som komma till användning, och rättspraxis på området taga bestämd ståndpunkt till denna fråga. Mycket talar emellertid för att stadgandet i avtalslagen, som endast fastslår en allmän princip beträffande konkurrensförbud av alla slag, icke i och för sig erbjuder tillräckligt skydd för de anställda. En tillfredsställande reglering av frågan om konkurrensklausulers bindande kraft i anställningsförhållanden synes kräva mera detaljerade bestämmelser. Att på sätt i interpellationen ifrågasatts under alla omständigheter fränkänna dylika klausuler rättslig giltighet torde dock, såvitt jag för närvarande kan bedöma, föra för långt. Man torde nämligen icke kunna bortse från att konkurrensklausuler i vissa fall kunna vara berättigade. Det kan t. ex. för ett företag vara en angelägenhet av största vikt att därigenom skapa garanti för att yrkeshemligheter icke komma en konkurrent till godo. Nackdelen för den anställde kan också kompenseras genom att han erhåller skäligt vederlag för sin utfästelse. Under förarbetena till nuvarande lagstadgande ifrågasattes visserligen att införa en regel, enligt vilken vissa slag av konkurrensförbud i anställningsförhållanden skulle vara ogiltiga. Denna bestämmelse avsåg emellertid endast vissa grupper av anställda i mera underordnad ställning, från vilkas sida någon verklig konkurrens icke kunde befaras.

Enligt vad jag inhämtat pågå för närvarande förhandlingar mellan Svenska arbetsgivareföreningen å ena samt Svenska industritjänstemannaförbundet och Sveriges arbetsledareförbund å andra sidan i syfte att nå enighet om en konkurrensklausul som innefattar en skälig avvägning mellan arbetsgivarens och den anställdes intressen. Denna klausul skulle organisationerna rekommendera arbetsgivare och arbetstagare att använda i förekommande fall. Icke blott arbetsgivareföreningen utan även Tjänstemännens centralorganisation ha på förfrågan hemställt, att i avvaktan på den lösning, som sålunda kan komma till stånd, något lagstiftningsinitiativ i saken icke måtte tagas från statsmakternas sida. För egen del är jag av samma mening. Jag ämnar emellertid med uppmärksamhet följa den fortsatta utvecklingen. Skulle det visa sig, att det icke på frivillighetens väg kan vinnas en för de anställda tillfredsställande lösning av problemet, bör frågan om en ändring i den nuvarande lagstiftningen upptagas till mera ingående undersökning.

Härpå yttrade

Fröken Nygren: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen och för den positiva inställning till frågan, som svaret lägger i dagen. Särskilt tacksam är jag för statsrådets löfte att med uppmärksamhet följa frågan i fortsättningen och, om så skulle visa sig vara nödvändigt, upptaga frågan om en ändring av den nuvarande lagstiftningen till mera ingående prövning.

Det har aldrig varit min avsikt att bestrida konkurrensklausulernas berättigande i vissa fall; tvärtom inser jag mycket väl, att t. ex. ett industriföretag kan ha ett fullt legitimt behov av att skydda sig mot att få sina yrkeshemligheter yppade för ett konkurrerande företag. Men på grund av meddelanden, som lämnats mig av personer anställda på kontrakt med dy-

Svar på interpellation. (Forts.)

lik klausul, kan jag icke frigöra mig från en känsla av dels att klausulen stundom tillgripes i fall, där det ej är fråga om anställning av den art, att behov verkligen föreligger av dess användning, och dels att förekomsten av dylik klausul från en del arbetsgivares sida utnyttjas gentemot den anställde på ett sätt som strider mot skälighetssynpunkter. Jag vill, herr talman, icke onödigtvis taga kammarens tid i anspråk med att relatera exempel härutinnan utan nöjer mig med vad jag redan sagt i min interpellation.

Då det, som statsrådet meddelat i sitt svar, pågår förhandlingar mellan Svenska arbetsgivareföreningen, å ena, samt Svenska industritjänstemannaförbundet och Sveriges arbetsledarförbund, å andra sidan, i syfte att nå enighet om en konkurrensklausul, som innefattar en skälig avvägning mellan arbetsgivarens och den anställdes intressen, vill jag endast uttala min förhoppning om att sådan enighet snarast skall uppnås. Jag har givetvis intet intresse av att lagstiftningsinitiativ tages i saken, därest en godtagbar lösning på annan väg kan nås, men däremot är jag tacksam för statsrådets medgivande, att den nuvarande lagstiftningen upptages till mera ingående undersökning, därest en tillfredsställande lösning av problemet icke skulle vinnas på frivillighetens väg.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fria resor i vissa fall för personal vid försvaret;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till samarbetskommittén för byggnadsfrågor;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till reparation av Västerås domkyrka;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns kommittéanslag; och

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss disposition av behållning å anslag till komplettering av det permanenta telefonnätet; samt

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 74, angående arvode för utarbetande av register till riksdagens protokoll med bihang m. m. för höstsessionen 1946.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 5.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 15 november 1946 dagtecknad proposition, nr 380, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehafat en i anledning av densamma inom andra kammaren av herr *Ljungberg* väckt motion, nr 594, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta i motionen anförda synpunkter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å den i ämnet väckta motionen II: 594, bifalla förevarande proposition.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Holmbäck*, *Wistrand*, *Hagman* och *Andersson* i Gisselås, vilka hemställt, att Kungl. Maj:ts proposition nr 380 måtte av riksdagen avslås;

2) av herrar *Hallagård*, *Hedlund* i Rådomb och *Osterman*, vilka föreslagit visst tillägg till 7 § i lagförslaget; samt

3) av herr *Linder*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragningsättet, ordet av

Herr *Larsson* i Östersund, som anförde: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 44 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta lagförslag paragrafvis med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningsättet upptogs först till behandling 1 § i förevarande lagförslag. Denna paragraf skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag erhålla följande lydelse:

1 §.

Den som mot vederlag förvärvar rätt till vattenkraft i strömfall, varur i dess helhet vid ändamålsenlig utbyggnad kan uttagas mer än etthundra turbinhästkrafter, räknat efter normalt oreglerat lågvatten, skall för kontroll av vederlagets skälighet ofördröjligen göra anmälan om förvärvet hos Konungen, i den mån Konungen förordnar därom.

I anmälan skall lämnas upplysning om vederlaget för vattenkraften, varjämte skola tillhandahållas de handlingar och uppgifter som erfordras för prövning av vederlagets skälighet. Har vid förvärv av fastighet med tillhörande vattenkraft särskilt vederlag för vattenkraften icke bestämts, skall uppgivas, huru stor del av vederlaget i dess helhet som anses belöpa på vattenkraften.

Inkommer ej anmälan, äger Konungen införskaffa erforderliga uppgifter.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr *Andersson* i Gisselås: Herr talman! Såsom reservant i utskottet skall jag be att få närmare utveckla de synpunkter, som föranlett mig att i utskottet yrka avslag på Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Lagförslaget har tydligen tillkommit i största hast med anledning av ett aktuellt vattenkraftsförvärv, varigenom Stockholms stad köpt vissa strömfäll av de s. k. Graningebolagen. Egentligen är det således fråga om en lex in casu, d. v. s. en lagstiftning för ett särskilt fall, och redan detta innebär ett vanskligt avsteg från de rättsprinciper, som hittills tillämpats i vårt land. På grund av regeringens brådska för att kunna förhindra det nu aktuella förvärvet har lagen dessutom kommit att få karaktären av ett hastverk. På den korta tid, som stått till buds för utarbetandet av lagförslaget, har man inte kunnat taga tillräcklig hänsyn till en hel del omständigheter, som måste anses vara synnerligen betydelsefulla.

Såsom några exempel därpå vill jag anföra följande. Om en jordbruks- eller skogsfastighet med andel i strömfäll — och i detta fall även en avstyckning — övergår från en ägare till en annan mot vederlag måste en utredning verkställas genom parternas försorg för att få utränt om andelen ingår i ett strömfäll, där det kan beräknas att fallet vid oreglerat lågvatten skulle kunna ge minst 100 turbinhästkrafter. Och detta gäller enligt lagen oavsett om det ifrågavarande strömfallet överhuvud taget har något utbyggnadsvärde eller ej. Vid varje överlåtelse av strömfäll eller andel i strömfäll av denna storleksordning, 100 turbinhästkrafter, måste således en utredning ske genom särskilt tillkallad expert kanske för dyra kostnader och dessutom å sådan tid, då det är lågvatten i vattendraget. Detta är en mycket besvärande konsekvens av lagförslaget. Förutsättningen för anmälningskyldigheten är ju att strömfallet är av denna storleksordning och därför måste alltid vid dylika gränfall en utredning först ske. Att en sådan åtgärd kommer att vålla stora besvärligheter för parterna är uppenbart och den kommer dessutom att ådraga dem säkerligen betydande kostnader och genom lågvattensbestämmelsen föranleda en stor tidsutdräkt. Man kan ju tänka sig att en överlåtelse av ett vattenfall måste ske snabbt, men det finns ingen möjlighet att omedelbart kunna avgöra ärendet utan man måste först avvakta vattendragets lågvattenstånd för att få klarhet i saken. Minimigränsen 100 turbinhästkrafter är uppenbarligen alldeles för lågt satt och kommer att medföra, att en hel mängd småfall utan all betydelse för landets kraftförsörjning i stort kommer att inbegripas under lagen. Detta gäller naturligtvis främst så gott som alla fall i mellersta och södra Sverige men givetvis också en hel del fall uppe i Norrland och, vad än värre är, dessutom fall, som det överhuvud taget icke är ekonomiskt möjligt att utbygga. En höjning av gränsen till 500 turbinhästkrafter såsom yrkats i herr Ljungbergs motion i denna kammare skulle säkerligen ha eliminerat en hel del av dessa onödiga prövningar utan att därigenom öppnats några större möjligheter till spekulation. Enligt min mening kan någon spekulation inte bli lönsam annat än i större strömfäll med minst 500 turbinhästkrafter.

Med den utformning, som lagen fått, måste det enligt min mening bli nästan omöjligt för kommuner och enskilda — och bland dessa senare räknar jag även bygdebolag — att förvärva vattenfall för utbyggnad i egen regi. Att detta blir ett besvärande avbräck i dessas rörelsefrihet och skapar ett osäkerhetsmoment för kraftförsörjningen är alldeles uppenbart. För att beläsa detta kan man bara se på det nu aktuella förvärvet från Stockholms stads sida. Här rör det sig ju i alla fall om en solid köpare med stora ekonomiska resurser, men förhållandet blir naturligtvis ännu påtagligare när det gäller mindre företag, mindre kommuner och mindre bygdebolag.

Vad som ytterligare måste aktualisera osäkerhetsmomentet i dessas ställning är naturligtvis, att kronan, d. v. s. vattenfallsstyrelsen, är undantagen från

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

lagen enligt förslaget. Man kan t. ex. tänka sig det fallet att en mellansvensk stad uppträder som köpare av ett strömfall i Norrland för att säkra sin framtida krafttillgång och bjuder ett pris för fallet, som ur stadens synpunkt är skäligt och förmånligt. Vid prövningen av vederlaget kommer kanske ändå Kungl. Maj:t att anse detsamma alltför högt tilltaget och inrymma spekulationsvinst, vilket gör att ansökningen avslås av Kungl. Maj:t. Affären går således om intet. Sedan kan vattenfallsstyrelsen komma och erbjuda ett pris, som allenast obetydligt understiger det tidigare avtalade priset och utan någon som helst prövning förvärva ifrågavarande fall, och detta trots att kanske också vattenfallsstyrelsens pris inrymmer ganska stor vinst för säljaren.

Vidare är det ju enligt lagförslaget tänkt att vattenfallsstyrelsen skall yttra sig om skäligheten av vederlaget i fråga vid förvärv av vattenkraft, och man får väl antaga att den prövande myndigheten vid avgörandet kommer att fästa mycket stort avseende just vid vattenfallsstyrelsens yttrande. Den föreslagna lagen måste komma att medföra att vattenfallsstyrelsen får en monopolställning såsom köpare av vattenkraft med åsidosättande av alla andra konkurrenter, såväl allmänna som enskilda. Ett sådant förhållande kan leda till nu överskådliga konsekvenser för alla kommuner och enskilda beträffande deras vattenkraftsförsörjning. Vattenfallsstyrelsen är ett affärsdrivande verk vid sidan av andra elektriska kraftföretag och borde därför rätteligen få underkasta sig samma prövning som dessa vid sina vattenfallsköp.

Som icke heller utskottet har tagit hänsyn till dessa omständigheter anser jag därigenom skälet för ett avslag på förevarande proposition framstå än klarare. Med den utformning, som lagförslaget har fått, kan man ej heller vinna det avsedda syftet, nämligen att förhindra spekulation i vattenkraft. Ett strömfall har ju praktiskt taget icke något värde innan en utbyggnad blir aktuell. Frågan huruvida en utbyggnad blir aktuell med hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna kunna endast experter avgöra, men när denna tidpunkt är inne, kan saken hemlighållas till dess någon har hunnit med att för en billig penning förvärva större delen av fallhöjden, kanhända hela, och så är spekulationsvinsten given.

Vidare kan ju, såsom redan påpekats i den reservation till utskottsutlåtandet, som jag deltagit i, en oskälig vinst för en mellanhand uppstå både genom att man köper vattenkraften billigt av den förutvarande ägaren, vanligen en jordbrukare eller en skogsägare, och genom att man säljer dyrt. Om mellanhanden köper fallet billigt och säljer det dyrt i förhållande till vad han erlagt men priset i förhållande till marknadsläget icke är oskäligt, kan något ingrepp enligt lagförslaget icke ske, även om han i detta fall gör en spekulationsvinst. En mellanhand kan alltså under den tid lagen skall gälla inköpa vattenkraft i vilken skala som helst bara han inte betalar jordägaren eller skogsägaren för högt. Sedan blir det möjligt för mellanhanden att avvakta en kommande prisstegring. Endast om han köper vattenkraften dyrt eller om han säljer kraften till ett pris över marknadsläget träffas han av lagen. Det enda resultatet kan då bli att köpet går om intet genom att Konungen avslår ansökningen. Men om mellanhandens försäljning av vattenkraften går om intet, så finns det intet hinder för mellanhanden att realisera sin vinst genom att han själv utbygger vattenkraften eller genom att han får ersättningskraft för den händelse att någon annan utbygger det enligt vattenlagens regler i 2 kap. 5, 6 eller 7 §§.

Vidare måste man beakta att kostnaden för råkraften, vilken Kungl. Maj:t enligt lagförslaget skall pröva, inte påverkar priset på den färdiga elektriska strömmen i tillnärmelsevis den omfattning, som man gjort gällande. I det nu aktuella fallet, som föranlett Kungl. Maj:t att framlägga detta lagförslag, skulle enligt köparen Stockholms stads beräkningar råkraftskostnaden uppgå

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

till endast cirka $\frac{1}{6}$ öre per kw-timme. Denna siffra visar att även i detta nu aktuella fall, där priset på råkraften anses anmärkningsvärt högt, råkraft-priset ändock utgör endast en ringa del av den sammanlagda kostnaden för elektrisk kraft, varför något behov av lagen i prisreglerande syfte icke synes föreligga.

Men det finns ytterligare synpunkter att framdraga. Den inköspolitik, som vattenfallsstyrelsen driver, är inte heller å sin sida fredad från kritik. Jag syftar därvid på vattenfallsstyrelsens förvärv — i hård konkurrens med tvenne bygdebolag — av Skärhällsforsen i Indalsälven i samband med utbyggnaden av Midskogsforsen, där bygdebolagen på grund av sin ekonomiskt svagare ställning gingo miste om en för dem synnerligen behövlig vattenkrafttillgång. Skulle vattenfallsstyrelsen även i fortsättningen driva sin inköspolitik efter samma linjer som i det nu påtalade fallet kommer kanhända detta så småningom att leda till att den norrländska kraftkonsumtionen icke kan tillfredsställas på ett sätt, som står i rimligt förhållande till det faktum att det ändå är i Norrland, som de viktigare vattenfallen befinna sig. I det nu aktuella fallet skulle ju ersättningskraften för norrlandskonsumternas del uppgå till 12,5 % av det utbyggda kraftvärdet. Detta är en ingalunda oviktig norrlandssynpunkt, och det är givetvis för Norrlands del av synnerligt stort intresse att också dess kraftkonsumtion kan tillgodoses. Att det kanske främst i mellersta Norrland föreligger ett mycket stort kraftbehov är alldeles uppenbart och detta behov kommer att växa i fortsättningen. I den mån som det norrländska virket genom tekniska förbättringar alltmera måste gå åt för att täcka industriernas behov, blir allt mindre virke över till Norrlands bränsleförsörjning och detta kommer att medföra ett alltmera accentuerat behov av elektrisk kraft såsom ersättning för det förlorade virket. Det är inte mer än riktigt att också Norrland får åtminstone någon andel av den vattenkraft, som finnes där.

Slutligen tillkommer det förhållandet, att ett bifall till lagförslaget kommer att medföra en dubbelprövning av fastighetsförvärv. Enligt 1946 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet skall ju kontroll utövas också i denna lags syfte samtidigt med att — när det gäller en fastighet med vattenkraft eller del däri — förvärvet också skall prövas med hänsyn till vederlaget för strömfallet. Denna dubbla kontroll kommer säkerligen att förorsaka allmänheten stora olägenheter och myndigheterna mycket extraarbete. Det kommer att bli ännu ett utslag av Krångel-Sverige, trots att man från regeringshåll på sista tiden har talat om nödvändigheten att förhindra dylika företeelser i vårt samhälle. Skall staten på det sätt som nu är i fråga, utvidga sina regleringssträvanden till det ena området efter det andra, kommer säkerligen den svenska allmänheten att så småningom få klart för sig, att ifrågavarande statsråds uttalanden icke kunde vara allvarligt menade. Man borde även från regeringens sida tänkt sig mycket noga för innan man gör vårt land ännu krångligare än vad det nu är och det till på köpet utan fullgiltiga skäl.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag har grundat min ståndpunkt och därför ber jag att få sluta med att yrka bifall till den av herrar Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

Herr Osterman: Herr talman! Vid utskottets utlåtande är fogad en reservation av herr Hallagård, herr Hedlund i Rådombeslut och mig. Vi ha i princip accepterat propositionen och utskottsmajoritetens förslag, ehuru vi anse, att naturkraften spelar en relativt liten roll för priserna på elektricitet. Den uppgår i ett visst fall endast till $\frac{1}{6}$ öre per kilowattimme. Som medel mot oskälig spekulation blir lagen heller icke, såsom påvisas i reservationen, så effektiv. Vi ha icke velat under nuvarande förhållanden motsätta oss att prisreglering-

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

en kompletteras med denna lag såsom ett provisorium, men vi ha ansett, att man borde från anmälningsförfarandet undantaga de köp av jordbruk, som ske enligt 5 kap. 3 st. i lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Det är ju ofta relativt små strömfall eller delar av strömfall, som höra till dylika fastigheter.

Med anledning härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hallagård m. fl.

Herr Ljungberg: Herr talman! I den motion, som jag väckt i anledning av den föreliggande propositionen, har jag icke ställt mig avvisande mot en lagstiftning i enlighet med huvudlinjerna i propositionen. Detta betyder icke, att jag icke har blicken öppen för de vanskligheter och olägenheter, som otvivelaktigt bli förenade med en lag av detta slag. Men jag har ansett, att det i nuvarande konjunktur, då kraftbehovet är i synnerligen starkt stigande och icke kan tillgodoses annat än i huvudsak genom våra vattenkrafttillgångar, kan vara motiverat att stävja osunda spekulationstendenser på detta område. Under mera normala konjunkturer, då kraft alstrad på annat sätt, exempelvis i värmekraftverk, kan erbjuda vattenkraften en verksam konkurrens, synas inga hållbara skäl kunna förebibras för en priskontroll av detta slag. Jag kan alltså godtaga en lag med i huvudsak det angivna innehållet såsom ett provisorium under den nuvarande kristiden men förutsätter, att den upphäves när normala förhållanden åter inträda beträffande vår kraftförsörjning. Den förutsättningen angives ju också i propositionen, enligt vilken lagen får provisorisk karaktär. Jag förutsätter också, att den föreslagna prövningen ej kommer att vålla onödig tidsutdräkt. Förseningar skulle kunna vålla olägenheter för hela vår kraftförsörjning. Det vore nog mycket tacknämligt, om statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, som är här närvarande, ville göra ett uttalande i riksdagen i den riktningen. Jag tror, att många som ha med vår kraftförsörjning att göra, då skulle känna sig i viss mån lugnade.

Jag kan dock icke ens under dessa förutsättningar godtaga lagstiftningen i föreslaget skick. Enligt min mening är det i vissa avseenden nödvändigt och i en del andra avseenden lämpligt att lagförslaget blir ändrat, innan det antages av riksdagen.

Som en nödvändig ändring betraktar jag sålunda, att det undantag från lagens tillämpning, som föreslagits för förvärv från eller för kronan, borttages. Det förhåller sig ju så, att kronan genom vattenfallsstyrelsen är den störste företagaren i landet på kraftproduktionens område. Vattenfallsstyrelsen gör stora och många förvärv av utbyggd vattenkraft, ofta i konkurrens med andra spekulanter. Att rätt bedöma värdet av ett vattenfall på objektiva grunder är en mycket svår uppgift, som kräver sakkunskap på området. Det är icke bara storleken på krafttillgången i fallet som avgör vad fallet är värt. Avgörande för värdet blir sådana svårbedömliga faktorer som utbyggnadskostnaden, avsättningsförhållandena, däri då inbegripet kostnaden för överföring av kraften till förbrukningsorten, föreliggande regleringsmöjligheter, kostnaden för att tillgodogöra dem och åtskilligt annat. Men därtill komma vissa andra faktorer, som kunna vara lika viktiga men som äro olika för olika företagare och därför framträda med olika styrka allt efter speciella förhållanden hos de företag, som reflektera på inköp av ett vattenfall.

Det råder naturligtvis ingen tvekan om att vattenfallsstyrelsen besitter all den sakkunskap, som erfordras för att bedöma ett vattenfalls värde såsom element i vattenfallsstyrelsens egen rörelse. När ett vattenfall förvärvas av styrelsen går det i regel till så, att vattenfallsstyrelsen gör upp ett avtal om

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

förvärvet med förbehåll att detsamma blir godkänt av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t ger därefter sitt tillstånd till förvärvet och utanordnar i samband därmed erforderligt belopp ur anslag, som riksdagen har ställt till Kungl. Maj:ts förfogande för inköp av vattenkraft. Det torde icke ha förekommit, att Kungl. Maj:t vägrat sitt bifall till framställningar, som vattenfallsstyrelsen gjort om inköp av vattenfall. Någon prövning av vederlagets skälighet torde Kungl. Maj:t icke ha kunnat inlåta sig på utan har i det hänseendet helt litat på vattenfallsstyrelsens uppfattning. På samma sätt kommer det att gå även efter tillkomsten av den nu föreslagna lagen, om icke också vattenfallsstyrelsens, d. v. s. kronans, förvärv kommer under samma prövning som övriga. Men ett sådant tillvägagångssätt vore uppenbart olämpligt med hänsyn till vattenfallsstyrelsens egenskap av konkurrent till andra köpare av strömfall. Kronans förvärv böra icke undantagas från prövningen.

I förslaget angives, att Konungen äger uppdraga prövningen åt myndighet, som Konungen bestämmer. Det skulle sålunda t. o. m. kunna tänkas, att vattenfallsstyrelsen finge prövningen av konkurrenters förvärv sig anförtrodd, vilket ju vore alldeles avvita. Nu torde väl uppdraget komma att lämnas åt annan myndighet. Det förutsattes i propositionen, att så skall ske, men jag vill bara påpeka vilka möjligheter som i det avseendet skulle kunna tänkas. Om kronans förvärv sålunda, såsom jag håller före, skola provas i samma ordning som övriga förvärv, är det också uppenbart, att prövningen måste verkställas av en fristående myndighet, d. v. s. av domstol. Klart är då, att vederbörande vattendomstol är den lämpliga och väl också den enda sakkunniga instansen för den prövning, som skall företagas. Jag yrkar därför sådan ändring av lagförslaget, som påkallas härav, och skall i slutet av mitt anförande återkomma till ett mera specificerat yrkande.

Detta om den del av lagförslaget, som jag anser nödvändigtvis bör ändras.

Sedan har jag i min motion tagit upp vissa andra ändringsförslag, som mera äro att betrakta ur synpunkten att de framstå såsom lämpliga att vidtagas. I 1 § säges, att lagen skall vara tillämplig när det gäller förvärv av vattenfall, vilka vid en ändamålsenlig utbyggnad kunna ge mer än 100 turbinhästkrafter, räknat efter normalt oreglerat lågvatten. Ett sådant vattenfall är sannerligen icke något stort vattenfall. Det motsvarar ett litet ortskraftverk, som tillgodose ett lokalt behov men knappast har någon som helst betydelse för kraftförsörjningen i dess helhet. Jag finner det vara onödigt att besvara den prövande instansen med kanske ett mycket stort antal sådana småsaker, som verkligen icke ha någon betydelse. Jag har därför föreslagit i motionen, att gränsen skulle sättas vid 500 turbinhästkrafter. Icke heller då blir det tal om något stort kraftverk. Det blir naturligtvis litet större — man skulle väl kunna säga att det motsvarar en mindre stads behov eller något dylikt men knappast mera. Det har intet med de förvärv att göra, som aktualiserat denna lagstiftning. För en gräns vid 500 turbinhästkrafter talar också det förhållandet, att detta kraftbelopp i vattenlagen är angivet såsom gräns mellan större och mindre anläggningar i den del av 4 kap. vattenlagen, som handlar om nyprövning m. m. Enligt min mening borde man analogivis ha valt samma gräns här. Jag yrkar alltså, att så skall bli förhållandet.

Vidare har jag i motionen yrkat, att det skulle uttryckligen sägas ifrån i lagen, att den icke skall tillämpas annat än på utbyggd vattenkraft. Jag har också motiverat min ståndpunkt i det fallet. Utskottet har icke velat tillstyrka detta yrkande lika litet som det velat godtaga mina synpunkter i övrigt. I detta avseende måste jag emellertid erkänna, att saken säkerligen spelar en mycket liten praktisk roll, då det egentligen icke förekommer någon försäljning av utbyggd vattenkraft.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

I motionen har tagits upp en detaljfråga, nämligen förvärv av dem som redan ha majoritetsställning i vattenfallet och således enligt 2 kap. 5—7 §§ vattenlagen kunna få tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft. Dessa borde enligt min i motionen uttalade mening frikallas från den föreslagna prövningen, när de köpa minoritetsandelar. En företagare, som befinner sig i denna ställning, har ju ingen anledning att på något sätt driva upp priserna. Någon olägenhet skulle därför säkerligen icke uppstå, om man frikallade dem från denna prövning. Jag skall emellertid icke nu yrka någon ändring i lagförslaget i denna del.

Vidare har jag yrkat den ändringen, att lagen icke skulle vara tillämplig på förvärv genom arvskifte eller från dödsbo. Utskottet har på den punkten anfört, att själva ordalydelsen av lagen gör en ändring onödig. Jag är emellertid icke så övertygad om att utskottet har rätt i det avseendet och vidhåller således mitt yrkande.

Jag skall, herr talman, icke säga något mera utan endast sammanfatta mina yrkanden. I 1 § skulle det i stället för »ettundra turbinhästkrafter» stå »femhundra turbinhästkrafter», och bestämmelsen om att anmälan skall ske »hos Konungen», som det nu står, skulle ändras till »hos den vattendomstol, inom vars verksamhetsområde strömfallet är beläget». I analogi härmed skulle sista punkten komma att lyda: »Inkommer ej anmälan, äger vattendomstolen införskaffa erforderliga uppgifter.» I 2 § yrkar jag motsvarande ändringar, således att i första stycket, tredje raden, skall det stå »vattendomstolen» i stället för »Konungen» och i sista stycket »vattendomstolens» i stället för »Konungens». Liknande ändring yrkas i 3 §, där ordet »Konungen» utbytes mot »vattendomstolen». I 4 § yrkar jag ingen ändring. 5 § yrkar jag skall utgå och i 6 § ingen annan ändring än att numret ändras till 5. I lagförslaget 7 §, som således enligt mitt yrkande blir 6 §, skulle orden »från eller för kronan» utgå och ersättas av »genom arvskifte, från dödsbo». I fråga om 8 § i lagförslaget, som enligt mitt yrkande blir 7 §, hemställer jag, att den i sin föreslagna lydelse helt utgår och ersättes av följande: »Konungen äger bestämma, att denna lag icke skall äga tillämpning inom viss vattendomstols verksamhetsområde eller del därav.»

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Jag skall försöka ange de synpunkter utskottet haft på denna fråga och även försöka bemöta de invändningar som rests från en del utskottsledamöter.

Föreliggande lagförslag innebär kort och gott, att om någon förvärvar ett vattenfall, skall han underställa denna transaktion Kungl. Maj:t, som skall få tillfälle att pröva vederlagets skälighet, och det stadgas, att den som underlåter att underställa ärendet Kungl. Maj:t kan ådömas böter eller t. o. m. fängelsestraff. Det är alltså en lag, som syftar till att åstadkomma kontroll över handeln med den råa vattenkraften.

Vi inom utskottets majoritet anse först och främst, att denna lag har sitt stora berättigande, därför att det har förekommit åtskilliga tendenser till spekulation i vattenfall. Åtminstone jag personligen har den uppfattningen, att det är oerhört stötande för rättskänslan, att vattenkraft och låt mig säga även malm skola kunna vara föremål för spekulation, ty de naturtillgångarna äro ju i sådant ursprungligt skick, att man väl ändå kan säga, att det icke kan vara principiellt riktigt, att de överhuvud taget skola kunna vara föremål för äganderätt och än mindre att det skall finnas möjlighet till spekulation i fråga om dem.

Nu säger man, att priset på råkraften ingår till så liten del i priset på den färdiga produkten, alltså elkraften. Som exempel härpå har framhållits, att

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

i ett aktuellt fall är det knappast med mer än $\frac{1}{6}$ öre per kilowatt, som råkraftpriset ingår i priset på den färdiga elkraften. Nåväl, även om det vore ännu mindre belopp, anser jag utifrån den principiella ståndpunkt jag här angivit nödvändigt att lagstifta. Vidare vill jag peka på att i samma mån behovet av elkraft stiger och i samma mån fler och fler vattenfall bli utbyggda, så kommer naturligtvis konkurrensen om de kvarvarande vattenfallen att bli hårdare och hårdare och följaktligen möjligheterna att göra spekulationsvinster också större och större. Att Kungl. Maj:t nu har ansett det vara lämpligare att stämna i bäcken än i ån anse vi för vår del vara att räkna som en förtjänst.

Nu påpekar exempelvis herr Andersson i Gisselås, att i ovannämnda aktuella fall skulle $12\frac{1}{2}\%$ av den utbyggda kraften stanna i Norrland, och detta vore något så underbart, att han som jämtlänning för sin del funnit sig föranlåten att gå på reservanternas linje. Jag vet för min del, att vi norrlänningar ha den erfarenheten, att det mest varit de stora bolagen i Mellansverige jämte vissa städer som byggt ut fallen däruppe och sedan överfört kraften till sina trakter. För min del tror jag icke, att det bli svårare för norrlänningarna att få sitt kraftbehov tillgodosett, om det blir så, att staten har möjlighet att bestämma över krafttillgångarna än när de enskilda företagen ha gjort det. Jag måste säga, att det är en underlig slutsats, att om en ohämmad spekulation skulle få fortsätta, skulle norrlänningarna bättre kunna tillgodoses med behövlig elkraft.

Jag vill också återkomma litet till påståendet att spekulationen i fråga om råkraften betytt så litet för priset på den färdiga produkten. Man har räknat med att exempelvis i det aktuella fallet betalningen för vattendraget utgjort cirka 600 000 kronor och nu betingar det ett pris av 9 600 000 kronor. I ett annat fall där det var fråga om en lägenhet med vattenrätt, som var så osäker, att man t. o. m. processar med kronan om den, har man givit 500 kronor, men man räknar med att kunna utvinna cirka $1\frac{1}{2}$ miljon kronor, och man har förbundit sig att till ägaren, om man vinner processen, utbetala 135 000 kronor.

Vidare framhöll särskilt herr Ljungberg, att vattenfallsstyrelsen icke skulle komma att föra någon vad han skulle vilja kalla klokare inköpspolitik i fråga om vattenfall än enskilda. Med anledning därav vill jag framhålla, att om man icke räknar med de två senaste köpen, har vattenfallsstyrelsen betalt i genomsnitt 32 kronor per 9 månaders turbinhästkraft, och om man räknar med de båda sista inköpen, skulle det röra sig i genomsnitt om 60 kronor per 9 månaders turbinhästkraft. I det här aktuella fallet skulle, om man får tro de siffror, som förelagts utskottet, koncernen, som skulle sälja till Stockholms stad, få bortåt 480 kronor per 9 månaders turbinhästkraft.

Vidare har man sökt göra en stor affär av en annan sak, nämligen att enligt det föreliggande förslaget bondeklassen icke skulle skyddas. Om en bonde, som har del i strömfall, säljer sin andel till alldeles för billigt pris, får mellanhanden, som sedan i sin tur säljer vattenfallet till ett pris, som är betingat av det allmänna marknadsläget, göra sig hur stor vinst som helst, men bonden, som sålt för billigt, får icke skydd på något sätt. Om man nu, såsom framhållits i propositionen, har att betrakta denna lagstiftning på sätt och vis som en priskontroll, fastän det ju icke är något bestämt maximipris, utan maximipriset måste bestämmas från fall till fall, så följer därav, att man icke gärna, när det gäller en priskontroll, kan göra anmärkningar mot dem, som sälja en sak för billigt. Jag skulle tro, att de svenska bönderna numera äro fullt underkunniga om vad deras andelar i vattenfall äro värda i pengar räknat och att man säkerligen tänker sig väl för, innan man lämnar ifrån sig vattenrätten, som numera har blivit så värdefull. Jag tror faktiskt icke att det överhuvud taget är vanligt i lagstiftningen, att man sätter så att säga ett lägsta pris, vilken tanke synes spela en stor roll i reservanternas resonemang.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Vidare framhåller man, att det i framtiden kan bli omöjligt för en kommun eller annan menighet att på ett betryggande sätt sörja för sin krafttillgång. Jag påstår, att samma möjligheter som hittills väl torde förefinnas i detta hänseende, även sedan denna lag om kontroll antagits. Den innebär ju endast, att man söker hindra, att priserna stiga. Om någon i spekulationssyfte för att inhösta förväntad värdestegring vägrar att avhända sig ett vattenfall eller att utbygga det, finns det ju för övrigt efter fjolårets lagändring möjlighet för Kungl. Maj:t att låta expropriera ett sådant vattenfall, så att det kan komma det allmänna till godo.

I fråga om den föreslagna gränsen av 100 turbinhästkrakter skall jag icke alls uttala någon annan mening än den som vattenfallsstyrelsen har uttalat. Vattenfallsstyrelsen anser, att den gränsen är lämplig, icke minst därför att det många gånger kan vara tveksamt vilken del av ett strömfall som hör till den ena eller andra forsen. Sålunda har det t. o. m. förekommit tvist om huruvida en ägare haft majoritetsrätt i ett visst vattenfall eller icke. Om det är flera strömfall efter varandra, då kan det vara svårt att avgränsa och säga vilka fall som höra ihop. Genom att sätta gränsen vid 100 turbinhästkrakter har man större möjlighet att i sådana fall komma åt alla överlåtelser. Det är också anledningen till att man icke velat gå med på att förvärvandet av minoritetsandelar skulle få någon särställning i lagen.

Jag vill också nämna ett par ord om ett annat av herr Ljungbergs yrkanden i motionen. Det avser, att vattenfallsstyrelsen skulle underställa alla sina köp Kungl. Maj:ts prövning. Därmed skulle Kungl. Maj:t så att säga kontrollera sig själv. För min personliga del hoppas jag livligt, att herr Ljungbergs synpunkter må beaktas av Kungl. Maj:t, så att man även prövar vattenfallsstyrelsens förslag till inköp ur ekonomisk synpunkt. Det finns ju ingenting som hindrar, att Kungl. Maj:t genom särskild expertis även kan kontrollera den saken, ifall det nu skulle lugna oppositionen.

Vidare har herr Ljungberg ansett, att vid arvskifte skulle försäljning kunna ske utan kontroll från Kungl. Maj:t. Emellertid står det i lagen, att den skall gälla endast då det är fråga om överlåtelse mot vederlag. Arv räknas enligt juristernas mening icke till överlåtelse mot vederlag. Följaktligen kommer detta automatiskt utanför lagen.

Dödsbo bör icke försättas i bättre ställning än andra ägare av vattenfall. Om någon försäljer sin fastighet, till vilken hör andel i vattenfall, måste han komma under kontrollen. Men om han dör skulle enligt herr Ljungbergs mening dödsboet icke komma in under kontrollen. Det anser jag icke vara önskvärt.

Till sist vill jag bara säga ett par ord i anledning av den reservation, som herr Osterman yrkat bifall till. Den innehåller ett förslag om att sådana jordbruksfastigheter, som stå under kontroll, då det gäller rätt till inköp, icke skulle komma med under denna lag, emedan det i så fall skulle bli dubbel prövning. Resonemanget låter ju bestickande. Man menar, att enligt lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet har man redan en viss kontroll. Mot detta kan emellertid invändas, att man säkerligen gör sig en överdriven föreställning om antalet jordbruk, som ha vattenrätt förenad med sina stamhemman. Följaktligen kommer det endast att i relativt få fall inträffa, att det blir sådan dubbel kontroll. Det är alltid vanskligt att i en lag göra en hel del undantag. Man vet icke hur många transaktioner som därigenom kunna krypa ur de maskor, som lagts genom denna kontroll.

För min del såsom talesman för majoriteten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagförslaget, som vi finna synnerligen välbetänkt och välbehövt.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Herr **Andersson** i Gisselås erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Larsson i Östersund säger, att det icke skulle finnas någon anledning för mig som norrlänning att slå vakt om dessa 12 $\frac{1}{2}$ % av den utbyggda vattenkraften, som Graningeverken förbehållit bygden. Emellertid är det ju så att Graningeverken förmedlar kraft till en stor del av Jämtland och även en stor del av södra Ångermanland. Vi ha ju hos oss ett närgränsande fall, där man kan påvisa, att vattenfallsstyrelsen överfört all elkraft söderut från vattenfall som utbyggts, nämligen Midskogsforsen. Det var, som jag redan sagt, två bygdebolag, som ville köpa Skärhällsforsen i Indalsälven för att få deltaga i utbyggnad av Midskogsforsen och därmed tillförsäkra sig kraft. Men på grund av svagare ekonomi kunde bygdebolagen icke tävla med vattenfallsstyrelsen, som sålunda även inköpte Skärhällsforsen och nu från den samlade vattenkraften överför all kraft söderut. Frågan är visserligen icke definitivt avgjord, utan det blir först om tio år avgjort, om någon kraft skall stanna kvar i bygden, d. v. s. om betalningen skall erläggas i form av kraft eller pengar. Som jag redan sagt, distribuera Graningeverken kraft för stora områden i Jämtland och Ångermanland. Därför måste det ur min synpunkt vara tacknämligt, om dessa bygder kunna förbehållas en del av den kraft som utbygges. Därmed har jag icke på något sätt velat taga ställning till frågan om Graningeverken göra en stor vinst eller ej. Det beror alldeles på i vad mån den kraft bolaget förbehållit sig skall kunna utnyttjas inom bygden och vilket pris bolaget betingar sig för densamma.

Herr **Larsson** i Östersund, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill bara göra kammaren uppmärksam på att jag icke vänt mig mot att viss del av kraften i det här aktuella fallet skulle stanna inom bygden, utan jag har vänt mig mot att herr Andersson i Gisselås framhöll, att om den ohämmade spekulationen, de okontrollerade överlåtelserna, finge fortgå, skulle kraftbehovet däruppe på bättre sätt bli tillgodosett. Det är ju alldeles självklart, att vi lagstifta icke endast för det aktuella fallet, för Graningeverkens 12 $\frac{1}{2}$ %, som han anser föra sådan välsignelse med sig, utan vi lagstifta mot en, som vi anse, osund företeelse inom det ekonomiska livet.

Herr **Andersson** i Gisselås erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har ju redan framhållit, att jag icke tror, att denna lagstiftning kan stävja spekulat i vattenkraften. Det är den ena sidan av saken. Jag har icke heller på något sätt, såvitt jag kan förstå, uttalat mitt gillande av den spekulat, som här har förekommit. Anledningen till att jag framhöll, att det är av betydelse att man däruppe får behålla en del av den kraft som utbygges är, att jag vet, att den så väl behöves där. Det skulle väl vara märkligt, om, på grund av att den kraft som bygges ut i mellersta Norrland föres söderut, vi skulle få tillgodose kraftbehovet däruppe från t. ex. Norrbotten. Jag måste säga, att varje tillskott av elkraft vi kunna få däruppe, där vi så väl behöva densamma, är tacknämligt.

Herr **Larsson** i Östersund erhöll likaledes på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara med anledning av att herr Andersson i Gisselås säger, att han icke anser lagen effektiv, konstatera, att såvitt jag hört, har han icke gjort något försök i utskottet att komma med något förslag, varigenom lagen skulle bli mera effektiv, så att vi även kunnat få honom med oss.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Jag vill bara med några få ord understryka den principiella synpunkt, som utskottets talesman något van inne på.

Det föreliggande lagförslaget kom ju till för att stävja spekulation på ett av spekulationens många områden och på det ingalunda väsentligaste av dessa områden. Icke desto mindre är det ju glädjande att ett initiativ sent omsider tagits. Den kapitalistiska och roffaraktiga spekulationen med våra naturrikedomar är ju en gammal historia, som naturligtvis kommer att fortsätta, så länge som landets rikedomar av detta slag icke i sin helhet överförs i samhällets ägo, vilket är målet för den rörelse, som jag representerar. Det spekuleras ju i fråga om jord, främst tomtmark, i fråga om skogar, i fråga om mineralfyndigheter och i fråga om vattenkraft. Vad som borde vara landets och nationens gemensamma tillgång beslagtages av enskilda, och det arbetande folket får ju betala synnerligen dyrt för utnyttjande av de tillgångar, som det i ett rättvist och förnuftigt samhälle icke borde få betala någonting alls för. Ju mera de produktiva krafterna i näringslivet utvecklas, desto större bli också förutsättningarna för spekulation och för att ockra på dessa naturrikedomar. Men desto större blir också nödvändigheten att ingripa mot detta. Vi ämna också för vår grups vidkommande återkomma till dessa frågor motionsledes, och vi hoppas även, att genomförandet av arbetarrörelsens efterkrigsprogram skall innebära, att de naturrikedomar, som kunna utnyttjas av det allmänna, också skola överföras i allmän ägo. I avbidan härpå vore det lika motiverat med en provisorisk lagstiftning mot spekulation på flera andra områden än nu ifrågavarande.

Som väntat ha ju reservanter anmält sig mot denna provisoriska lagstiftning. Det kan ju icke förvåna någon och är ju icke överraskande på något vis. Ett visst intresse erbjuder emellertid motiveringen. Särskilt gäller ju detta den första reservationen. Jag fick det bestämda intrycket, när jag läste denna reservation, att det är väldigt svårt att öppet och direkt försvara spekulation av detta slag liksom spekulation av många andra slag. Det kan man helt enkelt i anständighetens namn icke göra, och då måste man ju hitta på någon motivering, som döljer avsikten. Därför har man hittat på den, att denna lag icke kan bli fullt effektiv, och därför att den icke kan bli fullt effektiv, vill man icke ha någon lagstiftning alls. Ja, sätten äro många! Man har ju också härtill dels tagit samma motivering som de reservanter, som skrivit den andra reservationen, och gjort gällande, att man ömmar för jordbrukare och mindre vattenfallsägare. Man vill icke, att de skola få sitta emellan och att eventuell försäljning av egendom skall statligt kontrolleras. Det vore ganska intressant att få veta, hur författarna till den andra reservationen kommit fram till sin inställning härvidlag, ty i fjol, när det var fråga om att införa statskontroll över försäljning av jordbruksfastigheter, voro ju dessa reservanter, åtminstone reservanterna från det ena partiet, anhängare av en sådan statlig kontroll. Men nu vill man icke vara med om en sådan. Det motsägelsefulla kanske kan förklaras med den omständigheten, att det ju här väl icke kommer att röra sig om försäljning av jordegendom till andra jordbrukare utan till sådana som icke tillhöra jordbrukarklassen och att man därför icke skulle ha något emot prisocker, om det skulle förekomma. Jag skall naturligtvis icke gå in på att värdera denna ganska säregna inställning.

Jag ber, herr talman, med det sagda bara att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Herr **Ljungberg**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av utskottets ärade talesmans anförande i den mån det avsåg vad jag tidigare yttrat här. Han sade att jag hade påstått, att vattenfallsstyrelsen skulle vara sämre ägnad att köpa utbyggda vattenfall än andra. Det måste jag frita mig ifrån, det har jag aldrig sagt. Vad jag sagt är att vattenfallsstyrelsen på detta område uppträder i konkurrens med andra företagare och därför helt naturligt bör inta samma ställning vid prövningen av förvärven som övriga köpare. Det försvar herr Larsson i Östersund anförde för utskottets inställning rörande den ståndpunkten anser jag mig ha gendrivit så pass kraftigt i mitt första anförande, att jag inte har någon anledning ta upp den saken vidare.

Men jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på ett par saker till. Herr Larsson sade att i en skrivelse från vattenfallsstyrelsen, vartill utskottet haft tillgång, redovisas, att vattenfallsstyrelsen har vid sina förvärv av strömfall i genomsnitt för de senaste tjugo åren betalat 32 kronor per turbinhästkraft vid oreglerat 9-månadersvatten. Härvid har man bortsett från ett par förvärv under de senaste åren; medräknas dessa stiger medeltalet till 60 kronor. Båda dessa siffror ställde herr Larsson i relation till andra siffror som förekomma i samma skrivelse, där man i ett aktuellt fall enligt vattenfallsstyrelsens utredning skulle ha betalat 480 kronor per 9-månaders hk. Jag vill framhålla, utan att ingå på några detaljer i övrigt, att om vi anta att vattenfallsstyrelsen hade köpt lika mycket vattenfall under vart och ett av de senaste tjugo åren blir priset för de i beräkningen undantagna fallen betydligt högre än det som direkt kan utläsas av anförda siffror. Om de två fall, som voro undantagna från medeltalsberäkningen, representerade en tjugondel av hela förvärvet, innebure medeltalsvärdets stegring från 32 kronor, exklusive dessa fall, till 60 kronor, inklusive samma fall, att dessa fall betalats med 592 kronor per hästkraft — så tungt väga de i en sådan kalkyl.

Jag har endast gjort vissa antaganden med ledning av vad herr Larsson anförde. Det är utan tvekan så att vattenfallsstyrelsen i speciella fall betalat högst väsentligt mycket mera än anförda medeltalssiffror direkt ge vid handen. De ge således en ofullständig bild av vad som verkligen förekommit. Jag vill inte alls påstå att vattenfallsstyrelsen har överbetalat några vattenfall, men vad jag vill fästa uppmärksamheten på är att medeltalssiffror av anført slag säga ganska litet om vad ett fall verkligen betingat i inköp. Ett vattenfalls värde varierar så oerhört från det ena stället till det andra. Om jag hade två alldeles likadana vattenfall men utbyggnadskostnaden för det ena vore 20 % högre än för det andra — vilket inte är en ovanlig utan tvärtom en ganska måttlig skillnad — betyder det att det fall som är billigast i utbyggnad är så mycket mera värt än det andra som motsvarar 40 % av utbyggnadskostnaden, som ligger omkring 300 kronor per turbinhästkraft utbyggd effekt. Men ett pris av 120 kronor per turbinhästkraft utbyggd effekt motsvarar vid 9-månadersvatten ungefär $3\frac{1}{2}$ gånger så högt pris.

Dessa siffror visa att den objektiva prövningen har en mycket vid latitud att röra sig inom vid värderingen. Därmed har jag icke sagt att jag anser det vara ett skäligt vederlag som är lämnat i det aktuella fallet, vilket enligt uppgift föranlett detta lagförslag. Jag tror tvärtom att det är ett mycket högt vederlag, men det är en invecklad sak att pröva ett vattenfalls verkliga värde.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Jag vill erinra om att planeringskommissionen på sin tid framlade förslag om övervakning av vissa konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Avsikten var att motverka den monopolistiska prisbildningen, och riksdagens samtliga partier voro ense om att man skulle gå in för detta. När vi nu komma in på ett detaljavschnitt i denna

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

stråvan visar det sig emellertid att representanter för de borgerliga partierna omedelbart yrka avslag under en eller annan motivering. Herr Andersson i Gisselås har tillsammans med en del andra utskottsledamöter yrkat avslag på detta första praktiska försök att motverka denna monopolistiska prisbildning. Vad anledningen härtill kan vara vet inte jag, men nog tycker jag att de borgerliga partierna bli något av de motsatta ståndpunkternas pilgrimer, då de ena gången principiellt vilja vara med om att göra något men nästa gång, då man skall ta ståndpunkt i ett praktiskt fall, stegra sig.

Beträffande den diskussion som här förts veta vi, att man utgår ifrån ett visst fall som nyligen inträffat. Om en viss spekulant sedan 1938 har inköpt vattenfall till ett pris av 600 000 kronor och nu är beredd att sälja dessa för 9,6 miljoner kronor, är att märka, att ingenting byggts ut, utan den otämjda vattenkraften rinner ut i havet som tidigare. Att detta är obilligt torde vara uppenbart, och något måste göras för att stävja dylikt för framtiden. Så långt äro vi alltså överens, men sedan säger man: ja, men vattenfallsstyrelsen befinner sig i själva verket i samma båt som de enskilda spekulanterna, ty den har också betalat alldeles för mycket för vattenkraften. Herr Larsson i Östersund har tidigare bemött detta påstående. Det är riktigt när man säger att om man undantar de två senaste köpen har vattenfallsstyrelsen i genomsnitt betalat 32 kronor per 9-månaders hästkraft, och medräknar man de två senaste köpen ökar medelpriset till 60 kronor. Och jag kan tala om för herr Ljungberg att man betalat 140 kronor i Torpshammar och 250 kronor i Bergeforsen — det är således inte alls fråga om det pris som herr Ljungberg nyss nämnde. Som jämförelse kan jag nämna att det köp, som skulle avslutas mellan Versteegh och Stockholms stad, innebar ett pris av 480 kronor per 9-månaders hk.

Vi finna således att på grund av den tydligt begränsade tillgången på outbyggd vattenkraft är det en tendens till så våldsam stegring av priserna, att slutsatsen obönhörligen måste bli att något måste göras för att söka förhindra detta i fortsättningen. Sedan är det givet att vattenfallsstyrelsen eller den enskilda kommunen eller den enskilde företagaren, därest ingenting göres för att förhindra denna oerhörda prisstegring, befinner sig i samma otrevliga läge och såvitt jag kan förstå komma att betala orätmätiga priser.

Man har emellertid här kommit in på en sak som jag inte kan underlåta att säga några ord om. Motionären gör gällande att den priskontroll, som det nu skulle vara fråga om, endast skulle vara tillfällig. Den skulle senare avvecklas i och med att priskontrollen i andra avseenden avvecklas. För att tala ganska öppet kan jag nog medge, att avsikten med denna åtgärd inte är den som herr Ljungberg tänkt sig. Det råder nämligen ingen tillfällig brist på utbyggd vattenkraft. Tvärtom kommer tillgången undan för undan att minska. Vad som här föreligger är sålunda en monopolistisk situation, som jag har sagt förut, i vilken man icke kan skönja någon ljusning. Den tillfälliga priskontrollen är därför icke till fyllest. Här äro mera permanenta åtgärder nödvändiga, och därför anser jag, att motionärens synpunkter beträffande ett provisorium, som skulle avvecklas samtidigt som den allmänna priskontrollen avskaffas, äro felaktiga.

Nå, säger man då, men detta råkraftpris utgör en så ringa del — det var herr Andersson i Gisselås som anförde detta argument — av det slutliga priset på elkraft, att det inte finns tillräckligt starka motiv för att man skall tillgripa så drastiska — som man tycker på borgerligt håll — åtgärder i ett fall som detta. Just därför att det utgör en så ringa del av det slutliga elkraftpriset finns ju utrymme för oerhörda spekulationer. Ty de eventuella spekulanter som tänka bygga ut den utbyggda vattenkraften resonera så, att vi kunna gärna betala dessa höga priser, ty de komma inte att inverka så myc-

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

ket på det slutliga elkraftpriset. Jag skulle vilja fråga herr Andersson i Gisselås om han anser det likgiltigt, att Stockholms stads invånare få i onödan betala många miljoner kronor till en enskild spekulant därför att denne genom omständigheterna kunnat inköpa denna vattenkraft men inte själv tänker utbygga den utan bara avvaktar ett tillfälle att sälja, då han kan få en så stor avans som det är fråga om i här relaterade fall.

Herr Ljungberg uttryckte en farhåga för att det skulle bli en omständlig procedur vid tillämpningen av den nu föreslagna provisoriska lagen. Han fruktade att det skulle ta alltför lång tid innan Kungl. Maj:t hade möjlighet att ta ställning till priset, och han riktade en direkt vädjan till mig, att jag skulle tillse, att denna procedur bleve så okonventionell och snabb som möjligt. Det är klart att regeringen inte har någon anledning att i onödan fördröja dessa ärendens handläggning, men herr Ljungberg gav själv omedelbart därefter en redogörelse för hur prissättningen skulle tillämpas, som visade, att det här är ganska svårbedömbara och svårvägbara omständigheter som ligga till grund för prisbildningen. Detta gör att man kanske inte kan räkna med att det kan gå så förfärligt snabbt. När det gäller frågan hur långt man skall gå ned beträffande strömfallens storlek, om man skall stanna vid 500 turbinhästkrafter eller 100, så har man i viss mån tillmötesgått motionärens önskemål genom att undanta mellersta och hela södra Sverige. Det är endast i Norrland och Kopparbergs län man skulle tillämpa denna bestämmelse, och då det där i allmänhet inte är fråga om fall av denna storleksordning tror jag att motionärens önskemål därigenom i viss mån tillmötesgått.

När det sedan gäller den praktiska frågan vid försäljning av jordbruksfastigheter kan den nog klaras ganska friktionsfritt genom en beredning, gemensam för jordbruksdepartementet och kommunikationsdepartementet, varigenom man skulle få en tämligen snabb behandling. Dessa jordbruksfastigheter behöva inte bli något extra tillskott till Krängel-Sverige, vilket herr Andersson i Gisselås befarade.

Till sist skulle jag vilja säga ett ord i anslutning till herr Karlssons i Stuvsta anförande. Jag har principiellt samma mening som han, att när det gäller naturkraften skall det som kan skapas av denna såvitt möjligt komma det allmänna, hela folket till gagn. Jag har också liksom han den meningen, att det lagförslag som här ligger på riksdagens bord måste betraktas som ett provisorium och att eventuellt längre gående åtgärder måste vidtagas i framtiden.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! När man suttit och hört på debatten i denna fråga kan man knappast undgå att göra vissa reflexioner, och man kan knappast heller underlåta att jämföra denna debatt med sådana av samma slag som vi haft tidigare i riksdagen. Det är ju inte första gången vi diskutera vår vattenkraft och våra möjligheter att disponera den för vår allmänna försörjning.

Jag kanske kan erinra kammaren om att vi hade mycket stora debatter i denna fråga 1941 och 1942, då riksdagen begärde en utredning om hela vår kraftförsörjning. Det tillsattes också på grund av riksdagens beslut en utredning som nu arbetat i fyra, fem års tid utan att vi sett något resultat av arbetet. Jag har interPELLERAT handelsministern, om han ville påskynda detta utredningsarbete. Jag vet inte om jag får svar av honom, det har sagts mig att detta ärende skall överföras till kommunikationsdepartementet. Det må vara hur som helst med den saken, jag tror i varje fall att denna diskussion tydligt har bevisat att det kan betyda mycket, om vi dröja för länge med att avgöra detta spörsmål. När vi diskutera denna fråga i dag säger man att det gäller bara ett enskilt fall och att det fördenskull kanske inte är riktigt att lagstifta.

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

Ja, det må vara att det är ett enskilt fall som ligger bakom detta, men det kan bli flera sådana fall, och det visar ändå att det behövs en lag och en grundlig översyn av hela vår kraftförsörjning.

Det har sagts att detta är ett provisorium men ett provisorium, som statsrådet nyss sade, tills mera vittgående åtgärder behöva vidtagas. Jag måste säga att jag delar statsrådets uppfattning häri och kanske också delvis herr Karlssons i Stuvsta, och jag tror att jag har givit uttryck för denna mening tidigare här i riksdagen, att detta är en samhällsangelägenhet av stora mått, och det betyder oerhört mycket för särskilt landsbygdens befolkning och inte minst jordbrukarna, hur kraftförsörjningen blir disponerad och distribuerad till de olika medborgarna. Jag anser därför att en lagstiftning på området är behövlig.

Jag skall inte gå in på några detaljer, huruvida den ena eller andra paragrafen skall lyda så eller inte, det får väl bli en senare fråga. Jag skulle emellertid vilja uppmana kommunikationsministern, som nu sitter i kammaren — för den händelse jag inte får tillfälle mer under denna riksdag att gå upp i denna fråga, om jag inte får svar på min interpellation — att försöka såvitt möjligt påskynda elkraftutredningens arbete, så att vi snart få tillfälle diskutera det förslag den framlägger i sin helhet. Det har sagts att denna utredning är så noggrann och att det är därför arbetet tar sådan oerhörd tid. Vi lära ha 3 700 kraftverk, och utredningen vill tydligen göra det möjligt för ledamöterna att diskutera alla dessa kraftverks olika detaljer, och under sådana förhållanden är det självklart att utredningen skall ta lång tid. Det kan naturligtvis ifrågasättas om icke en utredning baserad på vissa stickprov skulle ge ett lika bra resultat som denna individuella undersökning av 3 700 kraftföretag. Resultatet skulle i vart fall bli snabbare än elkraftutredningens undersökning.

Herr Ljungberg: Herr talman! Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet återgav några jämförelsesiffror, som jag finner vara mera exakta än de som lämnats i herr Larssons anförande beträffande de sista förvärven. Jag fäste mig särskilt vid att det sades, att vid Bergeforsen motsvarade vederlaget 250 kronor per 9 månaders turbinhästkraft. Vederlaget är där lämnat i den formen att det utgår fri kraftersättning till den som förut ägde vattenkraften, vilken ersättning, om jag minns rätt, utgår med 0,24 kilowatt per 9 månaders hästkraft — under viss förutsättning kan det bli 0,28. Dessa 0,24 kilowatt utgå varje stund under året, medan i det fall, som aktualiserat denna lagstiftning, kraftersättningen är bestämd till 0,32 kilowatt per 9 månaders hästkraft men detta endast under 7 000 timmar om året, alltså en avsevärt kortare tid än den i Bergeforsfallet. Det är därför svårt att göra en jämförelse direkt, men jag vet att det beräknas att i Bergeforsfallet avstås för förvärvet 12,5 procent — jag tror icke jag tar miste på decimalen — av vad som kan produceras med den inköpta vattenkraften. I det fall, som aktualiserat lagstiftningen, tror jag motsvarande siffra var 12,6 procent. Skillnaden är sålunda mycket måttlig. Dessa siffror säga enligt min mening mer än en på rätt subjektiva grunder gjord värdering av en kraftersättning evalverad i pengar. Jämförelsesiffror uttryckta i penningar böra vi låta bli att använda för mycket i debatten. De kunna bli för svåra för oss att hålla isär.

Herr statsrådet berörde vidare den mera principiella synpunkten och sade, såvitt jag fattade honom rätt, att anledningen till att Kungl. Maj:t föreslår denna provisoriska lagstiftning är den att Kungl. Maj:t vill ha tid på sig att förbereda en mera permanent lagstiftning av ungefär motsvarande innehåll. Om jag fattade honom rätt motiverade statsrådet detta med att det här gällde att verkligen ta ett tag i monopolhindrande syfte. Jag får emellertid lov att säga, att det är ett olyckligt objekt, som statsrådet härvidlag fått tag i vid

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

detta sitt första försök i detta avseende. Det lär icke finnas något område där staten redan har monopol på prissättningen i så hög grad som på kraftförsörjningens område, där som bekant vattenfallsstyrelsen är den utan all jämförelse största försäljaren i hela landet, som med sina ledningar kan nå praktiskt taget vilken punkt i landet som helst. Om någon försöker att i prishänseende tillvälla sig oskäligen förtjänster, när han säljer den färdiga kraften, kan vattenfallsstyrelsen omedelbart erbjuda konkurrens. Jag tror alltså att exemplet är olyckligt valt.

Statsrådet nämnde vidare, att den föreslagna lagstiftningen kommer att gälla enbart för Norrland. Detta står varken i lagen eller är direkt uttalat i propositionen, men jag är ju mån om att ta fasta på det uttalande, som herr statsrådet här gjort. Jag är också tacksam för det uttalande herr statsrådet gjort om att i vad på Kungl. Maj:t ankommer — om nu lagförslaget blir antaget — vill statsrådet verka för att handläggningen kommer att gå så snabbt som möjligt så att icke genom dröjsmål vår kraftförsörjning kommer i ett eftersatt läge.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Ljungberg med anledning av hans sista anförande. Han säger att vattenfallsstyrelsen har sitt distributionsnät så pass utbyggt, att den kan nå alla delar av landet med den färdiga produkten. Nu förhåller det sig emellertid så att de olika företagen ha koncession på ett visst område och det hindrar ju andra företag att tränga in där och konkurrera. Med hänsyn härtill skulle jag vilja fråga herr Ljungberg, om det är praktiskt möjligt för vattenfallsstyrelsen att uppträda som konkurrent inom ett område, där ett bolag har koncession på kraftdistributionen?

Herr **Ljungberg**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Mig veterligen finns det icke någon koncession på områden, där den ene och den andre få utöva kraftdistribution. Däremot finns det koncession på framdragnings av kraftledning. Men för den händelse någon uppträder, som vill ta oskäligt betalt för kraften, lär det väl vara vattenfallsstyrelsen obetaget att söka och också få koncession på framdragnings av ledning så att detta kan stävjas.

Härpå anförde:

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr talman! Herr statsrådet nämnde, att Graningeverken skulle för den vattenkraft de ämnade sälja ha betalt omkring 600 000 kronor. Jag vet icke alls hur det ligger till med den saken. Det är ju möjligt att så är fallet, men bolaget självt säger, att det ägt en stor del av denna vattenkraft på ett mycket tidigt stadium. Om den sidan av saken vill jag som sagt icke yttra mig. Men statsrådet nämnde också, att denna kraft hade sålts för 9,6 miljoner. Detta är icke riktigt, därför att Graningeverken förbehålla sig 12,5 procent av den producerade vattenkraften. Vad det kommer att ge Graningeverken för inkomst beror ju helt och hållet på vad kraften kommer att kosta vid distributionen, och det betyder ju att man icke nu kan säga att köpeskillingen blir 9,6 miljoner.

Statsrådet undrade vidare, om jag kunde anse det riktigt att Stockholms stad skulle få lov att berika en enskild spekulationslust med åtskilliga miljoner kronor. Det är ju klart, att jag icke anser det, men här ligger det hela så till att den ansvariga ledningen för Stockholms stad har godtagit en uppgörelse, som innebär att man vid utbyggandet av denna vattenkraft får 87,5 pro-

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

cent för Stockholms stads räkning, medan de återstående 12,5 procenten få stanna i bygden. Detta är ju den verkliga uppgörelsen. Däremot måste jag säga, att om Graningeverken fått 9,6 miljoner kronor i pengar, skulle även jag blivit betänksam. Men läget är något förändrat på grund av den uppgörelse, som här i verkligheten skett.

Herr statsrådet Nilsson: Till herr Andersson i Gisselås vill jag bara säga, att det är riktigt att Versteeghbolaget ägt en del av dessa fastigheter före 1938, men att det var bara en av 70, medan alla de övriga anskaffats av Versteegh efter 1938.

Vidare säger herr Andersson i Gisselås, att här har ju den ansvariga myndigheten i Stockholms stad godtagit ett pris, som innebär att Versteegh kan tillskansa sig en spekulationsvinst på 9 miljoner kronor. Det är detta vi vilja komma åt, herr Andersson i Gisselås. I samma belägenhet skulle vilket företag som helst i detta land befinna sig, som behövde vattenkraft för att driva exempelvis sin industri. Hade icke Stockholms stad köpt denna outbyggda vattenkraft hade någon annan spekulant gjort det, och eftersom det nu finns en så begränsad del outbyggd vattenkraft kvar och behovet är så oerhört stort, kommer det obönhörligen att bli en stark tävlan vid inköp av den vattenkraft som är kvar. Den monopolistiska prisbildning som härvid uppstår vill herr Andersson i Gisselås principiellt vara med om att avskaffa men han motsätter sig det nu, när principen praktiskt skall tillämpas.

För herr Ljungberg vill jag framhålla, att jag icke sagt att det skall bli en permanent lagstiftning av ungefär liknande innehåll som den nu föreslagna. Hur den mera permanenta lagstiftningen kommer att se ut, därom vill jag i närvarande stund icke yttra mig. Jag skulle tro att en utredning måste verkställas för att man skall kunna komma fram till de åtgärder, som på längre sikt måste vidtagas.

Vidare var herr Ljungberg inne på frågan om den monopolistiska ställning, som vattenfallsstyrelsen skulle ha beträffande elkraften. Det är emellertid icke det som är det väsentliga, när det gäller denna provisoriska lagstiftning. Jag vill fråga herr Ljungberg: finns det något annat område inom näringslivet, där man kunnat påvisa spekulationsvinster av den oerhörda beskaffenhet, varom här är fråga? Gud vare tack och lov, jag tror icke att det finns något annat sådant område. Men när man kunnat påvisa ett sådant förhållande och till och med herr Ljungberg måst medge, att något måste göras för att stävja detta, är det också regeringens önskan att göra något. Detta är också anledningen till denna provisoriska lagstiftning. Herr Ljungberg kan icke heller bestrida att det är riktigt att någonting bör göras. Jag inkasserar tacksamt att herr Ljungberg ger mig det personliga rådet, att jag skall neka transitering på stamlinjerna av elektrisk kraft, där försäljaren skaffat sig spekulationsvinster av det slag varom här är fråga.

Herr Pettersson i Dahl har erinrat om att han interPELLERAT angående elkraftutredningen och dess arbete. Det är riktigt. InterPELLATIONEN är ställd till handelsministern, eftersom elkraftutredningen tidigare hört hemma under handelsdepartementet. Vid årsskiftet kommer dock detta verksamhetsområde att överflyttas till kommunikationsdepartementet. Jag vågar dock påstå, att elkraftutredningen arbetat ganska effektivt; jag fruktar att herr Pettersson i Dahl anser att den varit alltför grundlig. Jag kan icke här ge svar på den interPELLATION, som herr Pettersson i Dahl talar om, ty jag känner icke närmare till vad den innehåller, men jag tror mig kunna säga, att man därvidlag har arbetat så grundligt att man redan nu ganska snabbt skall kunna ta ställning till de slutliga förslag, som elkraftutredningen kommer fram till. Jag tror att

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)
i fråga om det här avsnittet den redan i hög grad har tillmötesgått de önskemål, som herr Pettersson i Dahl hyser.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall begagna tillfället att tacka statsrådet för hans uttalande att elkraftutredningen gjort sin sak så pass grundligt att man ganska snabbt kan komma till ett resultat.

Vad sedan gäller herr Ljungbergs anförande så måste väl det resonemang han för rörande vattenfallsstyrelsens möjlighet att leverera kraft ute i landet, där andra företag ha ledningar och leverera kraft, endast ha en teoretisk betydelse. I praktiken torde det icke vara möjligt. Det är väl ändå så, herr Ljungberg, att om Yngeredsfors eller Sydsvenska har koncessionsledning för att servera kraft till de olika leverantörerna i en viss bygd i ett län så kan icke rimligen vattenfallsstyrelsen dra fram en egen ledning; den skulle väl heller knappast ha rättighet därtill. I det avseendet är det väl så, herr Ljungberg, att om man skall klaga på det kraftpris, som vederbörande leverantör tar, får man gå till den priskontroll här i Stockholm, som efter vad jag tror inrättades under den tid då herr Sköld var handelsminister. Man kan icke begära att vattenfallsstyrelsen skall dra fram ledningar och konkurrera med ett bolag som redan har koncession på samma område.

Herr **Ljungberg**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill till herr Pettersson i Dahl säga, att det säkerligen icke finns några formella hinder för vattenfallsstyrelsen att dra fram sina ledningar över ett visst område, men att det kan finnas praktiska hinder, nämligen om vattenfallsstyrelsen icke kan leverera kraften så billigt att vattenfallsstyrelsen kan konkurrera ut andra. Det är också riktigt att det finns en priskontroll här i Stockholm i fråga om försäljningen som ett ytterligare skydd mot oskälig prissättning.

Vidare skall jag be att få säga några ord till kommunikationsministern. Statsrådet tackade mig för att jag givit honom rådet att han skulle använda stamlinjerna för transitering som ett medel att förhindra spekulation i vattenkraft. Jag tror icke statsrådet behövde det rådet från min sida. Statsrådet har tidigare varit inne på den tanken alldeles självständigt i sin skrivelse till vattenfallsstyrelsen den 17 maj i år, däri statsrådet i samband med att han lämnade direktiv angående anläggning och drift av stamlinjer lade vattenfallsstyrelsen på hjärtat att vid prövning av transiteringstillstånd låta sig angeläget vara att förhindra bland annat spekulation i utbyggd vattenkraft. När sedan såsom i det aktuella fallet en fråga om tillstånd till transitering av kraft uppkommer hos Kungl. Maj:t — underligt nog med förbigående av vattenfallsstyrelsen — och statsrådet finner sig vara den som själv skall avgöra saken, då duga icke direktiven till vattenfallsstyrelsen för statsrådets eget avgörande, då måste det bli en ny lag. Är det icke så att statsrådet vid avfattandet av direktiven till vattenfallsstyrelsen varit ute på hal is? Jag skulle tro att det ligger till på det sättet, men jag hoppas att det kommer att medföra att direktiven till vattenfallsstyrelsen ändras.

Slutligen skulle jag vilja rikta en fråga till herr statsrådet: här finns ju en tydlig tendens till spekulation i utbyggd vattenkraft. Vad är anledningen hertill? Måne icke grunden är den, att vederbörande köpare, i detta fall Stockholms stad, nu velat tillhandla sig kraften i tro att den behöves först om 10 år och därvid ansett att den för staden har ett sådant värde att den borde förvärfvas även till det utomordentligt höga pris som är i fråga. Inför ovissheten om vad kraften vid en senare tidpunkt kan komma att kosta gör staden detta förvärfv för att icke i en framtid behöva köpa kraften av vattenfallsstyrelsen till ännu

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

högre pris. Det skulle vara tacknämligt om statsrådet ville avge en förklaring, att vattenfallsstyrelsen vid den tidpunkten kommer att sälja kraft till pris, som blir konkurrenskraftigt med det pris, som Stockholms stad kan hålla med hänsyn till sina kostnader för utbyggnaden av här ifrågasvarande vattenfall.

Vidare yttrade:

Herr **Jönsson** i Rossbol: Herr talman! Jag ber först att få deklarerat, att jag icke har något att i princip erinra mot att man får en lagstiftning, som spärrar jobberiet på hithörande område. När man diskuterar en fråga som den föreliggande är det helt naturligt, att man får till livs önskvärdheten av en socialisering eller ett förstatligande av dylika värden. Jag skall icke gå in på detta. Men jag anser mig böra erinra herr Larsson om att det är ingalunda så, som han säger, att det är de stora bolagen som i huvudsak utbyggt våra älvar. Jag vill erinra, att i Indalsälven, som för närvarande tillgodoser gott och väl en tredjedel av hela landets behov av elektrisk energi, har vattenfallsstyrelsen, sålunda staten, en mycket betydande del. Den har i varje fall en så betydande del, att vattenfallsstyrelsen har hälftenparten i Indalsälvens regleringsförening mot alla övriga delägarna tillsammans. De erfarenheter, som vi ha fått till livs av denna verksamhet där uppe, icke minnst dessa regleringar, göra att vi äro ganska skeptiska, när det gäller den bebådade välsignelsen av ett ytterligare förstatligande på hithörande område.

Vi ha ju fått göra erfarenheter, som medföra, att vi i föreliggande lagförslag icke kunna se annat än att det måste vara ett provisorium: vi måste få en mera allsidig lag, som utmynnär i att även skydda den enskilda äganderätten, de enskilda vattenrättsägarna, mot den uppskörtning, som pågått icke minst från vattenfallsstyrelsens sida. Jag vågar bestämt hävda detta.

Det nämndes här om Bergeforsen. Jag kan ju erinra om att vattenfallsstyrelsen förvärvat betydande vattenrätt i Bergeforsen till priser av 20 000 kronor per fallmeter. När det så kom andra spekulanter, som ville köpa sådan rätt, blev värdet fördubblat, men det har ändå icke blivit vad experterna ansett, att dessa vattenrätter egentligen äro värda.

Vi ha, som sagt, gjort den erfarenheten, att vi icke alls äro skyddade av att exempelvis vattenfallsstyrelsen eller staten är förvärvare. Vi ha det mest eklatanta bevis på detta genom vad som skett vid vattenregleringarna icke minst tack vare 1939 års provisoriska lag, som ju kom och fullständigt överrumplade både riksdagen och jordägarna.

Herr talman! Med dessa rent principiella erinringar ber jag få yrka bifall till den vid föreliggande utlåtande fogade reservationen av herr Hallagård m. fl.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Ljungbergs senaste anförande. Han hade den meningen, att jag själv kommit på idén att neka transitering av den art varom här vore fråga. Det är kanske alldeles riktigt. Men herr Ljungberg har uttryckligen givit mig ett råd att begagna mig av denna möjlighet. Det är klart, att en gammal syndare gläder sig, när en man med den politiska uppfattning herr Ljungberg har ger det rådet. Jag försäkrar herr Ljungberg, att jag skall följa hans råd.

Sedan frågade herr Ljungberg mig om en sak, som naturligtvis icke är alldeles utan betydelse. Han sade: Vad är anledningen till att Stockholms stad köpt denna råkraft för det pris varom här är fråga? Är det ej så, att man varit förutseende från stadens sida och i tid velat skaffa sig denna vattenkraft för

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)
att sedan tillgodose de behov, som kunna komma att uppstå inom det egna konsumtions- och avsättningsområdet? — Det är alldeles riktigt; det har man säkert gjort. Det är möjligt, att man från Stockholms stads sida har frågat sig, om man kan få den eventuella kraften lika billigt från vattenfallsstyrelsen, därest denna skulle leverera densamma. Jag kan nämna, att vattenfallsstyrelsen har levererat till Stockholms stad för samma pris som Stockholms stad sedan betingat sig för sin kraft. Men då frågar jag mig: Om det nu är så, att bara begränsade resurser stå till förfogande, skola då vissa privata personer eller vissa kommuner därigenom att de äro köpstarka befinna sig i en förmånligare ställning jämförda med den övriga delen av landet? Jag tror, att man bör se detta spörsmål ur det samlade folkhushållets synpunkt. Eftersom tillgången på utbyggd kraft är så ringa, komma emellertid priserna obönhörligen att pressas uppåt. Och detta måste vi i både Stockholms stads invånares intresse och hela svenska folkets intresse söka förhindra.

Till den senaste ärade talaren vill jag sedan säga några ord. Han nämnde någonting om att vattenfallsstyrelsens senare inköpspriser genom spekulering fördubblats jämfört med vad styrelsen tidigare betalt till enskilda jordägare. Han sade vidare, att experter t. o. m. ansåge, att icke heller dessa priser vore tillräckliga. Detta beror helt och hållet på vad marknadspriset är. Marknadspriset är beroende på tillgång och efterfrågan. Jag skulle tro, att om tjugutrettio år skulle dessa andelar i Bergforsen ha varit värda vida mera, därför att tillgången vore än mera begränsad. Om man skall räkna på det sättet, kan man slutligen komma till svindlande summor. Men eftersom jag anser, att den otämjda vattenkraften, som rinner ut i havet såsom den gjort i alla tider, är nationens gemensamma egendom, kan jag icke utan vidare acceptera ett sådant resonemang.

Herr Ljungberg: Herr talman! Statsrådet sade, att han vore glad över att från mitt håll hade givits råd till en gammal syndare, som tydligen var han själv. Jag får lov att säga, att jag är rädd för att vilka råd jag än kan giva honom som gammal syndare kommer han icke att sig bättra.

Sedan en mera allvarlig sak, herr talman, nämligen om anledningen till att Stockholms stad kunnat vara med om att köpa kraften till så högt pris som här är i fråga. Jag kunde förstå statsrådets inställning till problemet, om det vore så, att det vore någon utomordentligt bra vattenkraft som Stockholms stad köpt. Jag har icke sett fallen, och jag har icke någon personlig kännedom därom. Men i Stockholms stads utredning räknas med, att fallen kosta i utbyggnad 750 kronor per kilowatt, medan de fall, som vattenfallsstyrelsen för närvarande bygger ut och som ej äro av allra bästa slag, kosta mellan 400 och 500 kronor. Det är således icke i stockholmsköpet fråga om ur utbyggnadssynpunkt särskilt gynnsamma vattenfall, efter vad som framgår av dessa siffror.

Trots dessa höga utbyggnadskostnader, 750 kronor per kilowatt, har Stockholms stad räknat ut, att man i Stockholm kan få kraft från dessa fall till ett pris, som är konkurrenskraftigt med vattenfallsstyrelsens. Det är således rätt märkligt, att den statlige företagaren eller rättare herr statsrådet, som här företräder den statlige företagaren, icke kan giva en garanti för att staten skulle kunna leverera kraft som i prishänseende vore konkurrenskraftig med den kraft, vilken levererades från i utbyggnadshänseende så dyrbara vattenfall som det varom här är fråga.

Herr statsrådet Nilsson: Bara ett par ord i anledning av herr Ljungbergs senaste inlägg.

Jag tror, att de vattenfall det här är fråga om ligga oförmånligare och äro

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

oförmånligare att utbygga än exempelvis Bergeforsen. Jag anser sålunda att herr Ljungberg har rätt i detta sitt påstående. Men just därför reagerar jag så våldsamt, att man, trots att de ligga sämre till och äro svårare att utbygga, skall betala 480 kronor per 9 mån/hkr mot 250 kronor för Bergeforsen, vilket enligt mitt förmenande redan det var ett högt pris. På den punkten kunna vi väl vara fullkomligt överens efter herr Ljungbergs senaste anförande.

När det gäller att producera kraft i fortsättningen till låga priser, är det en omständighet, som inverkar, herr Ljungberg. Stockholms stad har ett avsättningsområde som är begränsat till en viss räjong, där det är en mycket stark bebyggelse, medan vattenfallsstyrelsen, som måste se till folket i dess helhet, har att leverera kraft till både tätområden och glesområden. Det blir naturligtvis ur ekonomisk synpunkt ofördelaktigare att leverera kraft, om man måste bredda ut leveranserna över en vidsträckt landsbygd. Herr Ljungberg är lika angelägen som jag att slå vakt om befolkningens på landsbygden intressen, så att den ej flyr till tätorterna; högerpartiet har ju ofta givit uttryck åt den meningen. Vattenfallsstyrelsen måste ta hänsyn härtill, och detta faktum försätter den stundom i ett ofördelaktigt läge, när den skall prissätta den vara, som skall levereras till tätorterna.

Herr Larsson i Östersund: Jag vill bara säga till herr Jönsson i Rossbol, att det är riktigt, att 1939 års provisoriska vattenlag skapat en opinionsstämming i Jämtland. Ty vattenfallsstyrelsen fick möjlighet att för kraftförsörjningen, icke minst för järnvägarnas snabba elektrifiering, utbygga vattenfall och anordna regleringsdammar utan att marken var ordentligt värderad, så att jordägarna kunde få den opartiska bedömning, som var nödvändig. Men jag vill särskilt starkt framhålla, att den omständigheten bör icke skymma vad som nu här föreligger, nämligen en lag att hindra spekulation i vattenfall. Det är alltså två skilda saker.

Herr Ljungberg: Ett enda ord till herr statsrådet! Den jämförelse han gjorde mellan vattenfallsstyrelsen såsom omfattande hela landet med sin distribution och Stockholms stad tror jag haltade mycket avsevärt. Den vore riktig, ifall vi här talade om detaljdistribution. Men vad vi talat om är — låt mig säga — grosshandelspriset på kraft, som kommer till samlingspunkterna. Stockholms stads kraft kommer till Stockholm, och vattenfallsstyrelsens kraft kommer också till centrala punkter i mellersta delarna av landet via stamlinjerna. Det är priset vid dessa punkter som jämförelsen avser och icke priset ute i detaljdistributionen. Det är således detta pris jag talat om när jag frågat statsrådet — utan att få något svar — om vattenfallsstyrelsen kan på motsvarande punkter leverera kraft billigare än vad Stockholms stad i denna kalkyl rör sig med.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen yttrade, i avseende å det av herr Ljungberg under överläggningen framställda yrkandet om ändrad lydelse av förevarande paragraf, att detta yrkande, såvitt det anginge sådan ändring av lydelsen, att i paragrafen föreskriven anmälan i stället för hos Konungen skulle göras hos den vattendomstol, inom vars verksamhetsområde strömfallet vore beläget, icke hade stöd vare sig i Kungl. Maj:ts proposition eller i någon motion och ej heller blivit av utskottet behandlat, varför herr talmannen fann sig förhindrad att framställa proposition på yrkandet i denna del.

Härefter gav herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna lydelsen; 2:o avslag å förevarande lagförslag såvitt anginge denna paragraf; samt 3:o) godkännande

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

av paragrafen med den av herr Ljungberg under överläggningen föreslagna ändringen av lydelsen, att uttrycket »ettundra turbinhästkrafter» skulle utbytas mot »femhundra turbinhästkrafter»; och blev paragrafen av kammaren godkänd i den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna lydelsen.

2 §—4 §.

Godkändes.

5 § skulle enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag erhålla följande lydelse:

5 §.

Konungen äger uppdraga befogenhet varom i 1 § tredje stycket och 2 § sägs åt myndighet som Konungen bestämmer. Har så skett, skall anmälan som avses i 1 § göras hos myndigheten.

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Ljungberg**: Jag yrkar, att denna paragraf utgår.

Herr **Larsson** i Östersund: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna lydelsen dels ock på bifall till det av herr Ljungberg under överläggningen framställda yrkandet att paragrafen skulle utgå; och godkändes paragrafen i den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna lydelsen.

6 §.

Godkändes.

7 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag erhålla följande lydelse:

7 §.

Denna lag äger icke tillämpning å förvärv som sker från eller för kronan eller från konkursbo eller å exekutiv auktion.

I den av herr *Hallagård m. fl.* avgivna reservationen hade yrkats, att till paragrafen skulle såsom ett andra stycke fogas följande tillägg:

»Lagen äger ej tillämpning å sådana förvärv vilka jämlikt bestämmelserna i 5 § tredje stycket lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet äro undantagna från skyldigheten att söka tillstånd enligt sagda lag.»

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Ljungberg**: Jag yrkar, att i denna paragraf orden »från eller för kronan eller» utbytas mot orden »genom arvskifte, från dödsbo eller».

Herr **Osterman**: Jag yrkar tillägg till 7 § av lagen i enlighet med vad som yrkats i den av herr Hallagård m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Larsson** i Östersund: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t och utskottet före-

Lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. (Forts.)

slagna lydelsen; 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hallagård m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Ljungberg; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för vissa översvämningsskador m. m.

*Ersättning för
vissa översvämningsskador m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet för att beklaga, att varken Kungl. Maj:t eller utskottet ansett sig kunna i större utsträckning biträda de förslag, som blivit framställda från olika håll i landet. Det är ju uppenbart, att det icke finnes några utsikter att få någon ändring i det förslag som föreligger; men jag kan icke underlåta att beklaga, att ej frågan om differentieringsbidrag överhuvud taget upptagits utan helt och hållet avisats.

Av det anslag som anvisades i fjol utgick enligt redovisning i propositionen under den första bidragsformen ett belopp av 3 800 000 kronor, under det att av den andra delen av bidraget utgick endast 1 200 000 kronor. Anledningen till den olika proportioneringen av dessa bidragsformer var uppenbarligen, att de bestämmelser, efter vilka det direkta bidraget utgick, voro så utformade, att vid granskningen gick det icke att tillämpa dem på det sättet, att man kunde taga ut anslaget i vidare utsträckning.

Jag erkänner villigt, att jag själv medverkade vid utformningen av dessa bestämmelser. Men vi, som arbetade med detta, voro knappast av den uppfattningen, att tillämpningen skulle bli så restriktiv som den verkligen blev.

Motivet för att icke i år använda differentieringsbidraget i någon form synes vara, att regnskadorna träffat så stor del av jordbruket, att en fortsättning på den vägen skulle närmast betyda en höjning av mjölkpriset. Jag har, herr talman, litet svårt att förstå denna motivering, sedd från jordbrukets synpunkt. Den omständigheten att det är stor skadegörelse och att det är många, som saken gäller, borde väl ej vara ett motiv för att det icke göres någonting i detta hänseende. Ty om vi fullfölja tankegången litet längre, skulle det betyda, att ju större skador det är och ju flera jordbrukare det är som drabbats, desto mindre skall man från statsmakternas sida göra. Denna motivering är alldeles orimlig. Därför kan jag icke riktigt acceptera de motiv som här föreligga i detta hänseende.

När det sedan gäller det anslag, som nu är föreslaget av livsmedelskommissionen samt accepterats av departementschefen och nu också av jordbruksutskottet, är det ju så att man har i någon mån tillgodosett även regnskador, som ha blivit en följd av nederbördsförhållandena. Förra året var det så, att regnskador i allmänhet icke fingo något av de direkta bidragen, utan de skulle ersättas genom differentieringsbidraget på mjölk. Här har nu kommissionen

Ersättning för vissa översvämningsskador m. m. (Forts.)

gjort upp ett förslag, enligt vilket bidrag även skulle erhållas vid regnskadorna, men detta bidrag skulle vara lägre än bidraget i fråga om totalskadorna. Det ligger naturligtvis något av rättvisa i detta, det måste jag erkänna, ehuru jag icke riktigt förstår, att skillnaden skall vara så stor som 15 %. I ena fallet är det 35 % självrisk och i andra fallet 50 % självrisk. Om skadan till sitt totalvärde är lika stor, förstår jag, som sagt, icke riktigt, varför det skall vara så stor skillnad i bidrag. Man säger från kommissionens sida, att översvämningsskador medföra mera arbete för de därav drabbade jordbrukarna, än när det gäller regnskadorna. Det är dock icke alldeles uppenbart, att så är fallet. Däremot komma översvämningsskadorna att verka mera till nackdel för kommande grödor, för jorden som sådan, och det är av det skälet, som jag är villig medge, att det kan och bör vara någon skillnad i ersättningsgrunderna, men det är enligt min mening icke motiverat med så stor skillnad som här är föreslagen. Såsom detta förslag nu utformats, kommer det att ge mycket litet till dem det här gäller.

I livsmedelskommissionens yttrande har anförts, att skadorna komma att drabba dem hårdare, som lidit skador på grund av förra årets alltför rikliga nederbörd och även lidit sådana skador i år. Det är klart, att det för dem känns mycket allvarligt. Det är jordbrukare inom mycket stora områden, som komma att lida ekonomisk skada, som de få dragas med flera år framåt.

I utskottets utlåtande har använts en formulering — jag hoppas, att det icke är avsiktligt — som kan tolkas som om det vore fråga om någon brysk framställning. Det står nämligen: »Då nu liksom förra året framkommit *krav* på att statsmakterna skola träda emellan och av allmänna medel lämna jordbrukarna gottgörelse för därigenom förorsakade ekonomiska förluster . . .» Med anledning därav skulle jag först vilja säga, att ifrån de trakter jag närmast representerar ha vi icke framställt några krav. Vi ha framställt en ödmjuk anhållan till statsmakterna, att de skulle förstå den situation i vilken jordbrukarna i mycket stor utsträckning ha kommit genom detta. Jag tycker icke om den där kalla motiveringen. Det känns litet besvärande, att man skall få det rubricerat på det sättet. Vi äro sannerligen icke bortskämda med hjälp ifrån statsmakternas sida i dessa trakter, och vi ha heller icke några orimliga anspråk. Men när skadegörelsen av en tjänsteman under tjänsteansvar har uppskattats till 6 800 000 kronor bara inom vårt län, är det klart, att det är svårt att förstå de motiv, som anföras för den begränsade hjälp som här lämnas. Jag kan icke underlåta att uttrycka mina bekymmer över att det svar vi fått på vår skrivelse innebär, att möjligheterna att hjälpa dem som blivit drabbade av detta bli så begränsade. Det är detta, herr talman, jag icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle ge till känna.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Herr Svensson i Grönvik ställde ju inte något yrkande, och det kan kanske förefalla onödigt att ge sig in på något replikskifte, men jag har ändå inte kunnat underlåta att ta till orda med anledning av herr Svenssons anförande.

Herr Svensson i Grönvik var missbelåten över att differentieringsbidraget på mjölk icke hade ansetts vara en användbar stödform jämväl denna gång. Jag har för min del kommit till den uppfattningen, att det stöter på mycket stora svårigheter att för inträffade regnskadorna utdela bidrag i form av särskilt pristillägg på mjölk. Det måste ske en geografisk avgränsning av de områden, inom vilka ett dylikt bidrag skall utgå, och om man gör sig besväret att studera den gränsdragning, som skedde på grundval av föregående riksdags beslut beträffande regnskadorna år 1945, skall man finna, inte bara att det varit svårt att fastställa de principer, efter vilka gränserna skola dragas,

Ersättning för vissa översvämningsskador m. m. (Forts.)

utan också att det i vissa fall måste sättas ett stort frågetecken beträffande rättvisan och riktigheten av det sätt, varpå gränserna dragits.

Herr Svensson var vidare litet ledsen över att utskottet hade sagt, att det nu liksom tidigare hade framställts *krav* från jordbrukarnas sida om ersättning. Jag hade inte trott, att herr Svensson i Grönvik var så oerhört känslig att han skulle ta vid sig av en sådan formulering. Och även om herr Svenssons kynne nu är sådant, att han undantagslöst uppträder på det ödmjuka sätt, som han nyss gjorde gällande, tror jag dock, herr Svensson, att man utan att göra sig skyldig till minsta överdrift kan konstatera, att från yrkesbröder till herr Svensson, tillhörande jämväl det parti han representerar, inkommit framställningar av sådan formulering, att det visst inte är oberättigat att kalla dem för krav.

Det finns kanske inte, herr talman, anledning att ytterligare fördjupa sig i något resonemang angående den här diskuterade detaljsaken. Jordbruksutskottet har enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och jag tillåter mig att med det nu anförda få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Det är naturligtvis ingen idé att fortsätta diskussionen, när man lägger upp det hela på sätt som herr Andersson i Löbbo här gjort. Såsom framgår av herr Anderssons yttrande, har den formulering i utskottets utlåtande, som jag vände mig emot, inte föranletts av den framställning, som behandlas i utlåtandet, utan av det uppträdande, som kommit till synes i andra fall. När har det blivit kutym här i riksdagen, att man låter sitt ståndpunktstagande i ett visst ärende bestämmas av sådant, som inte direkt har samband med detta ärende?

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden och memorial:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige å ena, samt Amerikas förenta stater, Frankrike, Storbritannien och Norra Irland å andra sidan verkställd skriftväxling rörande tyska tillgångar i Sverige m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947; samt

nr 17, angående ersättning till dess tjänstemän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Sveriges riksbank för viss förlust;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till den internationella flyktingskommittén m. m.;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åt-

gärder för utökning av vinterproduktionen av tegel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att i vissa fall utlämna lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag utan föreskriven säkerhet;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av avgångsstat för befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala för mycket utbetalta löne- och pensionsbelopp;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om ny ångpanneanläggning vid Tumba pappersbruk; och

nr 76, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ny övergångsplan för riksbanken, m. m.;

trede särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

kanslideputerades memorial, nr 2, med tillämpningsföreskrifter angående riksdagsmännens resor.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 541, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte m. m.;

nr 543, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhöriga markområden i Karlsborg m. m.;

nr 544, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet för generalkonsulatet i San Francisco;

nr 546, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 547, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete;

från bankoutskottet:

nr 553, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk reglering av viss förlust i Sveriges riksbank; och

nr 554, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

från första lagutskottet:

nr 534, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, m. m.;

nr 535, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 536, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken; och

nr 537, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kap. 3 kyrkolagen.

Vidare anmäldes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 545, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft; samt

från jordbruksutskottet:

nr 542, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för vissa översvämningsskador m. m.

Sistnämnda båda skrivelseförslag godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 545, att andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 44 samt, i fråga om förslaget nr 542, att jordbruksutskottets hemställan i utlåtandet nr 77 bifölles även av första kammaren.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.15 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 16 december.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 innevarande december.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden och memorial nr 9 och 14—17, statsutskottets utlåtanden nr 297 och 298 samt 300—305, bankoutskottets utlåtanden nr 75 och 76, tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 samt kanslideputerades memorial nr 2.

§ 3.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Ljungqvist**, som anförde: Herr talman! Enligt ett TT-telegram lär utrikesminister Undén i ett tacktal vid en nordisk bankett i New York den 25 sistlidna november ha berört den svenska inställningen till Norges frihetskamp. I detta sammanhang yttrades enligt referatet följande:

»Jag tror att det i Sverige fälldes många uttalanden som vi sedan haft skäl att beklaga. Men vi lärde snart bättre. Vi insågo, att det inte hade hjälpt hur bra Norge än hade varit förberett.»

Därest detta yttrande är riktigt återgivet i TT-referatet, vilket väl finnes anledning att förmoda, då någon dementi därav icke utsänts, måste det sägas innebära en betydande grad av defaitism, som i gemen måste vara för svenskt kynne främmande. Av utrikesministerns tidigare uttalanden att döma hade man från hans sida icke väntat sig ett dylikt yttrande. Saken har väckt pinsam uppmärksamhet i hela vårt land, och den har framstått såsom illa varslande för den stundande handläggningen av vårt eget försvarsprogram. Man har allmänt frågat sig, om detta uttalande verkligen överensstämmer med regeringens uppfattning. Ett klargörande därav torde vara på sin plats.

Med anledning av vad sålunda förekommit får jag anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande fråga:

Står utrikesministerns ovannämnda uttalande i överensstämmelse med den svenska regeringens uppfattning?

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgärde till staden m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående byggande av en storflyggplats m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47; och

nr 309, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47; samt sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avveckling av den allmänna omsättningsskatten, i vad den utgår efter en skattesats av fem procent, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 548, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fria resor i vissa fall för personal vid försvaret;

nr 549, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till samarbetskommittén för byggnadsfrågor;

nr 550, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till reparation av Västerås domkyrka;

nr 551, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns kommittéanslag; och

nr 552, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss disposition av behållning å anslag till komplettering av det permanenta telefonnätet.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 17 december.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande december.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Weijne**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Andersson i Dunker till mig riktat följande fråga:

Är herr statsrådet villig att vidtaga sådana åtgärder, att ett uppskov med införandet av det sjunde skolåret kan beviljas till dess att bättre överblick kan erhållas över de förhållanden, som kunna påverka kommunernas planläggning för införandet av detsamma?

I sin motivering har interpellanten bland annat påpekat, att hela vårt skolväsen ligger i stöpsleven och att förslag snart torde vara att vänta från den parlamentariska beredning, som håller på att granska och överarbeta förslagen från 1940 års skolutredning. Det har ifrågasatts, säger interpellanten, att ytterligare utöka skoltiden, och det kan i varje fall vara tänkbart, att statsmakterna besluta om ett åttonde skolår.

Med anledning av vad interpellanten sålunda anført och då det i den offentliga skoldiskussionen ofta frågas, hur långt förarbetena för en skolreform hunnit, har jag ansett det lämpligt att i detta sammanhang lämna andra kammaren en kortfattad redogörelse härför.

Utredningsarbetet för en mera genomgripande skolreform igångsattes på hösten 1940, då Kungl. Maj:t på föredragning av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, professor Bagge, tillkallade femton utredningsmän, 1940 års skolutredning. Kommittén fick till ledamöter en rad framstående fackmän från skilda områden av skolans arbetsfält. Enligt vad professor Bagge i olika sammanhang uttalat skulle denna expertkommitté lägga fram material i skolfrågan, som sedermera borde överlämnas till en efter parlamentariska grunder utsedd kommitté, vilken skulle pröva de olika spörsmålen ur mera allmän synpunkt. Jag vill understryka, att samtliga parter synas ha varit överens om att en överarbetning av 1940 års skolutrednings arbetsresultat skulle ske på angivet sätt.

Min företrädare som chef för ecklesiastikdepartementet, statsminister Erlander, avvaktade emellertid inte slutförandet av skolutredningens arbete utan föreslog i syfte att vinna tid redan i början av innevarande år, att Kungl. Maj:t skulle utse en kommission för att fortsätta arbetet med skolreformen. Kommissionen, den s. k. 1946 års skolkommission, kom att bestå av representanter för samtliga politiska partier och räknar inga aktiva skolmän som ledamöter. I stället knöts till kommittén ett stort expertråd, där den pedagogiska erfarenheten är rikt företrädd. I så måtto torde skolkommissionen ha fått en annan utformning än vad tidigare avsetts, då herr Bagge väl räknat med att den

Svar på interpellation. (Forts.)

parlamentariska kommittén skulle inskränka sitt arbete till att granska det av 1940 års skolutredning samlade materialet. Att pedagogiska experter ställdes till förfogande även för 1946 års skolkommision, torde ha haft sin grund i olika överväganden. Sålunda funnos i 1940 års skolutredning inga representanter för de olika lärarorganisationerna. Det ansågs emellertid lämpligt, att dessa finge bli representerade vid utredningsarbetet. Vidare befanns det vara av värde att även andra experter än de som medverkat i skolutredningens arbete finge redan på ett förberedande stadium framföra sina meningar. Slutligen kom skolkommisionens uppdrag att sträcka sig över ett vidare fält än vad direktiven för 1940 års skolutredning omfattade. Kommissionen skulle sålunda åtminstone förberedelsevis ta upp frågorna om lärarutbildningen och yrkesundervisningen.

1940 års skolutrednings arbete är nu — enligt vad jag inhämtat — i det närmaste avslutat. Utredningen har som bekant avlämnat ett stort antal betänkanden. Ytterligare tre återstå, nämligen frågorna om gymnasierna, flickskolorna och skolsociala anordningar. Dessa betänkanden torde, enligt vad jag inhämtat, komma att undertecknas ungefär vid årsskiftet och kunna föreligga i tryck före utgången av nästkommande februari eller möjligen mars månad. Därmed har denna skolutredning slutfört sitt uppdrag.

Jag övergår så till att lämna en något mera ingående redogörelse för skolkommisionens hittillsvarande arbete.

Skolkommisionen inledde sitt arbete med föredragningar och överläggningar rörande 1940 års skolutrednings hittills framlagda betänkanden och förslag samt rörande skolväsendet i vissa främmande länder. Vidare anordnades allmänna principöverläggningar om vissa huvudpunkter i kommissionens utredningsuppdrag, beträffande vilka kommissionen fann det angeläget att inhämta sitt expertråds mening. Kommissionen övergick därefter till det egentliga utredningsarbetet.

Jämsides med sin stora och långsiktiga huvuduppgift, nämligen att söka utforma förslag till vår skolas framtida organisation, har kommissionen därvid ägnat åtskillig uppmärksamhet åt vissa till sin räckvidd mera begränsade frågor. I flera fall har kommissionen också redan kunnat framlägga förslag till olika åtgärder och reformer, som kommissionen ansett kunna och böra genomföras utan att resultatet av kommissionens övriga utredningsarbete avvaktades. Kommissionens befattning med dessa frågor har helt legat inom ramen för det uppdrag, kommissionen erhållit. I det anförande till statsrådsprotokollet, vari direktiven för kommissionens arbete meddelades, anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet bl. a. följande:

»Kommissionens huvuduppgift bör vara att uppgöra en plan för det allmänna skolväsendets framtida organisation och riktlinjer för dess genomförande. Enligt sakens natur måste emellertid åt mera genomgripande reformer inom detta område tillmätas en relativt lång övergångstid. Det bör därför vara kommissionen obetaget att även framlägga förslag till sådana omedelbart eller på kortare sikt genomförbara förbättringar av skolväsendet, som må finnas påkallade och som kunna åstadkommas utan föregripande av den framtida organisationen.»

För att belysa karaktären av de frågor kommissionen tagit upp till behandling i denna ordning skall jag i största korthet angiva några av de förslag till dylika på kortare sikt genomförbara åtgärder, som kommissionen hittills avgivit.

I somras föreslog kommissionen bl. a. sådana ändringar av de i folkskolestadgan meddelade bestämmelserna om barns intagning i folkskolan, att skolgången skulle få begynna det kalenderår, under vilket barnet fyller sex år, om föräldrar och målsmän så önska och om barnet vid läkarundersökning och

Svar på interpellation. (Forts.)

skolmognadsprövning befinnes vara väl skolmoget, samt att de nya bestämmelserna skulle tillämpas enhetligt över hela riket oberoende av stadganden i lokala reglementen. Jag tror mig våga säga, att den av kommissionen upptagna frågan nått en sådan aktualitet, att det var fullt motiverat att redan nu och utan att avvakta det fortsatta utredningsarbetet anmäla ärendet hos Kungl. Maj:t för omedelbart beaktande. Skolkommissionens förslag har i vanlig ordning varit föremål för remissbehandling, och bestämmelser ha nu utfärdats i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget.

En annan framställning från kommissionen har avsett genomförande av vissa partiella eller provisoriska reformer i fråga om studentexamen. Sålunda har kommissionen i viss anslutning till två av 1935 års studentexamenssakkunniga framlagda förslag förordat införande av ett efterprovninginstitut i samband med studentexamen samt likaledes förordat införande av partiell studentexamen i stället för den s. k. särskilda prövning, som hittills kunnat äga rum. Icke minst med hänsyn till att det måste komma att dröja länge ännu, innan en eventuell, mera grundläggande omgestaltning av vår gymnasieorganisation kan genomföras, har det framstått som motiverat, att dessa frågor redan nu beaktas och bli föremål för åtgärder.

Jag behöver knappast säga, att det för kommissionen på samma sätt tett sig naturligt att förorda en omedelbar omprövning av de nuvarande kritiserade intagnings- och flyttningsbestämmelserna för gymnasiet, såsom skett genom en annan framställning från kommissionen.

Kommissionen har även föreslagit, att till skolöverstyrelsen skola knytas lekmannarepresentanter, att inträda som ledamöter av överstyrelsen vid behandling av sådana frågor, vid vilkas bedömande föräldra- och lekmanasynpunkter särskilt synas böra få komma till uttryck. Kommissionen har under sina överläggningar kommit till den uppfattningen, att ett vidgat föräldra- och lekmannainflytande över skolans arbete bör prövas, lokalt såväl som centralt. Kommissionen ser i ett förverkligande av detta förslag närmast en åtgärd av försökskaraktär, varigenom den kan vinna erfarenheter av värde för den fortsatta behandlingen av frågan om förhållandet mellan hem och skola och mellan samhälle och skola.

En rad andra förslag till omedelbara åtgärder, som jag slutligen önskar nämna, beröra alla i olika avseenden frågan om undervisningen i engelska i främst folkskolan. Jag åsyftar här kommissionens förslag om inrättande av stipendier för folkskollärare, som önska genomgå kurser för att vinna behörighet att undervisa i engelska; dess förslag om frivilliga kurser i engelska vid folkskoleseminarierna, syftande till att kvalificera för samma behörighet; samt slutligen dess förslag om åtgärder för att möjliggöra utvidgade försök med kombinerad radio- och korrespondensundervisning i engelska. Skolkommissionen har nämligen ansett tiden nu vara inne för att ta steget att erbjuda undervisning i ett främmande språk, engelska, åt alla skolbarn. En sådan reform kräver genomförandet av en mycket betydande och tidskrävande ökning av våra resurser i fråga om lärarkrafter och likaså att vi noga tillvarataga de möjligheter att i språkundervisningen utnyttja de nya hjälpmedel, som bl. a. radion givit oss. Vad som redan i dag kan göras för att i dessa avseenden öka våra resurser och förbättra våra möjligheter, kommer att förkorta den tid, som kräves för den nya språkundervisningens genomförande. De provisoriska reformer, det här är fråga om, äro med andra ord motiverade som åtgärder ägnade att direkt påskynda den kommande skolreformens genomförande.

Vad därefter gäller kommissionens mera långsiktiga arbetsuppgifter, har kommissionen i stor utsträckning fördelat dessa på delegationer. Kommissionen har sålunda tillsatt en delegation för lärarutbildningen, en för skolbygg-

Svar på interpellation. (Forts.)

nadsfrågorna, en för skolväsendets lokala ledning och en för sådana moderna hjälpmedel vid undervisningen som film, radio etc. En särskild delegation har vidare tillsatts för inventering och granskning av den pedagogiska forskningens och försöksverksamhetens rön och erfarenheter av betydelse för utformningen av kursplaner och metodiska anvisningar och en delegation för utredning av frågor om barnens psykologiska anpassning till skolan och skolarbetet, psykologisk rådgivning, testning och andra prövningsförfaranden samt utbildningen för dylikt arbete. Slutligen har kommissionen tillsatt en delegation för utredning av folkhögskolans ställning och uppgifter i skolväsendet samt en delegation med uppgift att utarbeta och framlägga förslag till anpassning av kursplanerna i samband med kommande försök att på en sexårig folkskola bygga en treårig realskola. — Inalles har kommissionen sålunda inom sig tillsatt åtta arbetsdelegationer för speciella uppgifter.

Delegationerna ha tillkommit för att underlätta kommissionens arbete och göra det möjligt att, med bibehållen möjlighet till samordning och enhetlig ledning, föra utredningsarbetet framåt på flera olika avsnitt samtidigt. Det är självfallet, att uppdelningen på delegationer icke innebär, att kommissionen frånhänder sig den slutgiltiga prövningen av de förslag, som förberedas inom delegationerna. Jag skulle vilja säga, att på samma sätt som exempelvis statsutskottets uppdelning på fyra avdelningar innebär en tidsbesparande och nödvändig rationalisering av utskottets arbete, på samma sätt nödvändiggör omfattningen av det utredningsuppdrag, som förelagts skolkommissionen, att även den söker sig fram till liknande arbetsformer, om det överhuvud taget skall bli möjligt för den att inom rimlig tid slutföra sitt arbete.

Jag har varit angelägen att framhålla detta, då det i pressen och i den allmänna diskussionen rörande det pågående utredningsarbetet på skolans område uttalats farhågor för att detta utredningsarbete skulle tillåtas att svälla ut på ett sätt, som kunde försena arbetets slutförande och praktiska förverkligande. Jag kan försäkra, att den utvidgning av utredningsapparaten, som tillsättandet av skolkommissionens olika delegationer innebär, har det rakt motsatta syftet, nämligen att påskynda arbetet, och likaså att den — på ett undantag när — icke innebär någon utvidgning av själva det utredningsuppdrag som skolkommissionen erhållit. Kommissionens sätt att arbeta har alltså, med nämnda undantag, icke tillfört kommissionen arbetsuppgifter, som denna icke under alla förhållanden ändå hade måst gripa sig an med. Det undantag jag åsyftar rör den utredning, som kommissionens lärarutbildningsdelegation närmast skall svara för. I kommissionens direktiv förutsattes ursprungligen, att frågan om lärarutbildningen skulle, icke lämnas utanför utredningsarbetet, men väl anförtros en särskild sakkunnigkommitté för utredning. Det befanns emellertid, att det för samordningen av denna särskilda utredningsuppgift med det övriga pågående utredningsarbetet och även för att påskynda dess genomförande var önskvärt, att den utfördes i direkt anslutning till skolkommissionens arbete. Hade denna utvidgning av skolkommissionens arbetsuppgifter icke kommit till stånd, hade det i stället blivit nödvändigt att tillsätta en helt ny sakkunnigkommitté.

Avsikten är nu att bedriva arbetet med skolreformen på sådant sätt, att 1948 års riksdag kan ta ställning till ett förslag om grundlinjerna för den svenska skolans utveckling. Ur olika synpunkter anser jag det nödvändigt, att statsmakterna först få avgöra huvudgrunderna för en skolreform. Ett viktigt skäl härför ligger redan däri, att det måste vara mindre ändamålsenligt att utföra ett vidlyftigt utredningsarbete rörande detaljer, som måhända kan visa sig onödigt, om de beslutande instanserna stanna för en annan skolorganisation än vad detta detaljarbete avsett. Vidare måste det på grund av bristen

Svar på interpellation. (Forts.)

på lärare och lokaler samt befolkningens åldersfördelning komma att ta en avsevärd tid att omorganisera skolväsendet. Svårigheterna komma emellertid att bli olika stora på skilda områden. Man bör alltså framlägga de detaljerade förslagen om skolans omorganisation allt eftersom förutsättningar finnas för deras genomförande. Slutligen kommer man snabbare fram, om ett principbetänkande först utarbetas. Det är också tydligt, att den allmänna opinionen börjar bli otålig. Man vill att något skall hända.

Jag vill inte fördölja, att det kommer att visa sig svårt för skolkommissionen att presentera ett förslag till grundlinjer för den svenska skolan i så god tid, att frågan kan föreläggas riksdagen 1948. Som jag redan meddelat kan slutresultatet av 1940 års skolutrednings arbete väntas föreligga i tryck först om ett par månader. Dessa betänkandens skola sedermera bli föremål för remissbehandling. Först därefter kan skolkommissionen slutföra sitt arbete med principbetänkandet. Detta kan även med ett forcerat arbete inte föreligga förrän på senhösten 1947. All kraft skall emellertid sättas in på att frågan skall kunna komma upp till riksdagen 1948.

I detta sammanhang vill jag med ett par ord beröra lärarfrågan. För närvarande råder det brist på lärare inom snart sagt alla områden av skolans verksamhet. Denna brist väntas bli ännu större. Jag skulle därför betrakta det som i hög grad ödesdigert, om för läraryrket lämplig ungdom med hänsyn till ovissheten om den framtida skolans organisation drog sig för att välja lärarbanan. Det kommer vid genomförandet av de planerade skolreformerna inte att gå till så, att man vid en viss tidpunkt på en gång omorganiserar hela skolväsendet. Det blir i stället nödvändigt att räkna med en lång tid av anpassning efter nya förhållanden. Den första större uppgiften blir säkerligen den att bereda ur skolsynpunkt vanlottade orter ökade bildningsmöjligheter. Först i andra hand kommer frågan om ändring av skolans organisation i våra städer och större tätorter. Under alla förhållanden bör reformarbetet bedrivas på ett sådant sätt, att alla lärare, oavsett deras olika utbildning, till fullo utnyttjas, även om den framtida skolan måhända kommer att dra andra gränser mellan de särskilda lärarkategoriernas arbetsområden och i viss mån införa nya former för lärarutbildningen. Jag väddar därför till alla, som i detta fall kunna göra något, att verka för en tillräcklig och god rekrytering till läraryrket, vare sig det gäller läroverken, folkskolan eller yrkesundervisningen. Den som väljer läraryrket kommer inte att genom skolreformen löpa några risker att bli utan sysselsättning.

Jag vill så övergå till den av interpellanten närmast berörda frågan, nämligen det sjunde obligatoriska skolåret.

Förverkligandet av 1936 års riksdagsbeslut om folkskolans förlängning med ett sjunde skolar kompliceras, såsom interpellanten framhåller, bland annat av två faktorer, nämligen svårigheterna att få lokalfrågorna ordnade på tillfredsställande sätt och den nya kommunindelningen. Även den starka nativitetstegringen har vällat svårigheter. Dessa faktorer — särskilt bristen på lokaler — ha fört med sig, att genomförandet av det sjunde skolåret på landsbygden blivit fördröjt betydligt längre än som förutsattes år 1936. Till belysning av det nuvarande läget är jag i tillfälle att lämna vissa sifferuppgifter. I hela landet finnas 2 456 skoldistrikt. Obligatorisk sjuårig folkskola är under nu pågående läsår införd i 1 340 av dessa skoldistrikt, d. v. s. i omkring 54 % av samtliga. Medräknar man även det 30-tal skoldistrikt, som ha åttaårig folkskola, kommer man upp till närmare 56 %. Härutöver ha ett 30-tal distrikt intill början av innevarande hösttermin beslutat övergå till sjuårig skola före läsåret 1948/49, fastän beslutet ännu icke effektuerats. I regel är det mindre och alltså av kommunsammanslagningen berörda distrikt, som ännu ha sex-

Svar på interpellation. (Forts.)

årig folkskola. Beträffande procenttalet *lärjungar*, som för närvarande fullgöra skolplikten i sju- eller åttaårig folkskola, föreligga inga exakta uppgifter, men procenttalet torde hålla sig vid 85 eller däröver. Vid slutet av vårterminen 1944 var procenttalet nära 70.

En starkt bidragande orsak till den långsamma takten vid sjunde skolårets genomförande på landsbygden har uppenbarligen även varit att man på en del håll ansett det tämligen meningslöst att införa sjuårig skolkurs i flerklassiga läraravdelningar. Denna åsikt har tid efter annan tagit sig uttryck i framställningar från kommuner och lärarsammanslutningar om att statsmakterna skola vidtaga åtgärder för att möjliggöra statsbidrag till centralisering av sjunde klassen. 1940 års skolutredning har även föreslagit åtgärder för underlättande av centralisering av folkskolans högre klasser. Även skolöverstyrelsen har tagit ett initiativ i denna fråga. Överstyrelsen har sålunda nyligen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma sådana omedelbara ändringar i gällande statsbidragsbestämmelser angående skolskjutsar och inackordering, att ökade möjligheter erhållas för anordnande av skolskjutsar och inackordering på folkskolans högsta stadium och att statsbidrag till s. k. självskjutsar skall kunna utgå för lärjungar i sjunde och högre klasser. Jag vill nämna att jag för egen del är beredd att tillstyrka skolöverstyrelsens framställning så att de avsedda lättnaderna skola kunna träda i kraft till nästa läsår. Det är min förhoppning att skoldistriktet därigenom skola få det väsentligt lättare att planlägga och genomföra övergången till sjuårig folkskola.

Jag har ansett det vara angeläget att betona de möjligheter att få statsbidrag till centralisering av sjunde klassen, som härigenom komma att beredas skoldistriktet, eftersom det enligt mitt sätt att se knappast vore tillrådligt att medge en generell förlängning av tidsfristen för det sjunde skolårets införande. Det förefaller lämpligast att arbetet med folkskolans utsträckning till sjuårig fortgår planenligt. Det är dock givetvis av största vikt att vid planlägningsarbetet inom skoldistriktet hänsyn toges till riktlinjerna för den nya kommunindelningen så att dennas genomförande inte i onödan kommer att medföra ändringar i skolorganisationen.

1936 års beslut om sjuårig folkskola innebar ju, att sjunde klassen i princip skulle vara införd senast läsåret 1948/49, alltså om ett och ett halvt år. Det förutsattes emellertid, att vid denna tidpunkt skulle kunna finnas kvar en viss rest. Omständigheterna ha gjort, att denna rest med all sannolikhet kommer att bli betydligt större än som förutsattes år 1936. Kungl. Maj:t har ju befogenhet att, där särskilda omständigheter sådana påkalla, medgiva skoldistrikt anstånd i större eller mindre omfattning utöver läsåret 1948/49 med införandet av den sjuåriga skolkursen. I det läge som nu råder är det uppenbart, att Kungl. Maj:t i betydande omfattning måste begagna sin befogenhet att medge sådan dispens, och jag är för egen del beredd att tillstyrka sådan i alla de fall, där verkliga skäl föreligga. Jag anser att denna väg — alltså dispensvägen — av många skäl är att föredraga framför ett beslut om generell förlängning av övergångstiden.

Därmed torde den av interpellanten till mig riktade frågan vara besvarad.

Härpå yttrade:

Herr Andersson i Dunker: Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra mitt hjärtliga tack för det svar jag erhållit på min interpellation och för den intressanta och värdefulla redogörelse för skolkommissionens arbete, som herr statsrådet lämnat i anslutning till interpellationssvaret.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad först interpellationen beträffar var det ingalunda min avsikt att begära ett generellt uppskov med det sjunde skolårets införande utan endast att det för våra kommunala myndigheter och för allmänheten skulle bli klarlagt, att uppskov kunde erhållas, då verkliga och bärande skäl förelågo. Härigenom skulle, enligt min mening, betydande belopp i byggnadskostnader kunna inbesparas och sådana anordningar många gånger undvikas, som efter kommunsammanslagningens genomförande skulle komma att visa sig olämpliga. Genom det dispensförfarande, som herr statsrådet här förklarat sig beredd att tillstyrka, anser jag att bästa resultat i detta avseende bör kunna uppnås. Genom de vidgade möjligheter för statsbidrag till skolskjutsar beträffande folkskolans högre klasser, som statsrådet även förklarat sig villig tillstyrka, kommer säkerligen möjligheten att centralisera undervisningen för den sjunde klassen att avsevärt underlättas. Säkerligen är det, som herr statsrådet också påpekar, vetskapen om meningslösheten i att bara lägga till ett sjunde läsår till förut flerklassiga läraravdelningar, som har gjort, att så många kommuner med lägre och sämre skolformer ännu ej infört det sjunde skolåret. Det är inte så, som en av Stockholms mest ovederhäftiga tidningar — och det vill ju inte säga så litet — nämligen Dagens Nyheter, påstått, att det är jämmer och klagan över den långa skolgången, som åstadkommit denna interpellation. Nej, det är det sannerligen inte. Den är ett uttryck för den mycket utbredda önskan på landsbygden, att vi skola få en undervisning, som så långt som möjligt kan mäta sig med den undervisning, som städernas och samhällenas barn få. Men att bara lägga till ett sjunde skolår till de två eller ofta fyra klasser, som en lärare eller lärarinna redan förut har, med vetskap om att detta inte ger något nämnvärt resultat, det har man inte velat vara med om.

Det är emellertid en fråga jag skulle vilja ställa till herr statsrådet rörande de ifrågasatta ökade möjligheterna till statsbidrag för skolskjutsar. Jag skall taga ett exempel. I en kommun finns det tre småskoleavdelningar, en på cirka 20 elever, en på 7 och en på bara 3 elever. Mellan de båda skolorna med 7, respektive 3 elever är det omkring 15 kilometer. Vid vardera skolan finns en ordinarie lärarinna anställd. Kan man då få statsbidrag till skolskjutsar för att transportera exempelvis de tre eleverna till skolan med de sju eller tvärtom? Härigenom skulle vinnas dels att en ordinarie lärarinna bleve ledig för anställning på annan plats, dels ock att lokal omedelbart skulle kunna erhållas för en centralisering av undervisningen i det sjunde skolåret. Säkerligen finns det liknande förhållanden på många platser på vår glesbefolkade landsbygd. Jag tror att det överhuvud taget vore önskvärt med större smidighet och större möjligheter till anpassning efter de föreliggande lokala förhållandena, när det gäller statsbidrag till skolskjutsar. Med de möjligheter till transporter med bussar och bilar, som nu föreligga, skulle med säkerhet ett bättre utnyttjande av både lärarkrafter och skollokaler kunna åstadkommas.

Beträffande herr statsrådets redogörelse för skolkommissionens arbete och de uttalanden herr statsrådet i det sammanhanget gjort, har jag särskilt fäst mig vid ett par av dessa. Herr statsrådet understryker med skärpa, att arbetet inom kommissionen skall bedrivas på sådant sätt, att 1948 års riksdag skall kunna få taga ställning till grundlinjerna för den svenska skolans utveckling. Jag tror att det är synnerligen angeläget, att detta också blir möjligt. Det nuvarande osäkerhetstillståndet är mycket olyckligt. De som ute i kommunerna ha att handlägga ärendena rörande skolväsendets organiserande och utveckling, handla i blindo, och inte från någon kan man få bestämda råd

Svar på interpellation. (Forts.)

och anvisningar vilka åtgärder man klokast och bäst skall vidtaga, ty ingen vet något med bestämdhet. Jag hoppas det skall lyckas herr statsrådet att ha förslagen så färdiga, att inte något längre dröjsmål än till 1948 behöver uppstå. Det är som herr statsrådet säger: opinionen börjar bli otålig.

Herr statsrådet gör vidare ett uttalande, som har gjort mig särskilt glad. Han säger följande: »Det kommer vid genomförandet av de planerade skolreformerna inte att gå till så, att man vid en viss tidpunkt på en gång omorganiserar hela skolväsendet. Det blir i stället nödvändigt att räkna med en lång tid av anpassning efter nya förhållanden.» Sedan tillägger herr statsrådet: »Den första större uppgiften blir säkerligen den att bereda ur skolsynpunkt vanlottade orter ökade bildningsmöjligheter.» Detta, att den första större uppgiften blir den att bereda ur skolsynpunkt vanlottade orter ökade bildningsmöjligheter, måste ju innebära ett löfte, att landsbygdens skolförhållanden i första hand skola bli föremål för förbättring och upplyftning till mera jämställdhet med förhållandena i städer och andra tätorter. För detta löfte vill jag till herr statsrådet framföra ett särskilt tack. Detta är just vad vi landsbygdsrepresentanter väntat av ecklesiastikminister Weijne. Mätte herr statsrådet lyckas i sina strävanden därvidlag. Jag vet att jag har rätt, då jag säger, att i det syftet skall herr statsrådet finna många villiga och intresserade medhjälpare i det parti jag har äran tillhöra.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Weijne**: Herr talman! Herr Andersson i Dunker riktade en fråga till mig, som i likhet med många andra frågor tyvärr har den karaktären, att den varken kan besvaras med ja eller nej. Frågan var om man kan påräkna statsbidrag till skolskjutsar, där det finns en småskola med sju barn och en annan med tre barn, och skolorna äro belägna på 15 kilometers avstånd från varandra.

Det är två omständigheter som komplicera detta fall. Den ena är, att avståndet är så långt som 15 kilometer. I allmänhet vill man väl inte att småskolebarn skola fraktas så långt bort från sin hembygd som 1,5 mil. Den andra omständigheten är, att när det är fråga om en så lång skolskjuts, blir det förmodligen tämligen dyrt. Jag tror emellertid, att vederbörande myndigheter äro villiga att med förståelse pröva frågan. I alla händelser finns det ju ett rätt starkt skäl att göra någonting, om man genom en centralisering i detta fall kan frigöra en skollokal, som skulle kunna ge utrymme för den sjunde klassen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 306—309 samt sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Ljungqvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, angående ett av utrikesministern gjort uttalande i fråga om den svenska inställningen till Norges frihetskamp.

Denna anhållan bifölls.

§ 5.

*Svar på
interpellation.*

Sedan hans excellens herr ministern för utrikes ärendena meddelat herr talmannen sin avsikt att omedelbart besvara herr Ljungqvists i nästföregående paragraf omförmälda interpellation, lämnade herr talmannen nu ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** som anförde: Herr talman! Interpellanten, som väckt den interpellation vars framställande kammaren nyss bifallit, har riktat sin fråga till statsministern. Då det emellertid gäller ett uttalande av mig, är väl egentligen jag rätt adressat, och jag har också genast velat svara, så att inte herr Ljungqvist skall behöva få en enda sömnlös natt till av oro för vad jag sagt i New York.

Interpellationen gäller ett fragment av ett tal, som enligt ett telegrambyråreferat hållits av mig vid en nordisk middag i New York. Interpellanten har fått för sig att jag skulle ha sagt någonting som inneburit, att även om Norge den 9 april haft ett starkt försvar, så skulle landet ändå inte haft några utsikter att försvara sig. Något sådant har jag varken sagt eller menat. Jag har däremot givit uttryck åt den åsikten, att även om Norge visat större vaksamhet i april 1940, så skulle detta inte ha räddat landet. Jag har nämligen den oförgripliga meningen, att Norges försvar var alldeles för svagt för att, även om tillbörliga beredskapsåtgärder hade vidtagits, kunna hejda det tyska angreppet.

Jag vill tillägga att, efter vad jag tror, fem svenska tidningskorrespondenter voro närvarande vid middagen. Hade dessa fått det intryck av talet, som interpellanten nu fått, skulle de inte ha underlåtit att skicka utförliga telegram om saken till sina respektive tidningar. Det vore orätt att misstänka dem för en sådan försummelse i bevakningen av regeringsmedlemmarnas göranden och låtanden.

Vidare yttrade

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag beklagar att interpellanten inte är här och kan svara för sig själv. Jag hoppas dock, herr talman, att jag får ge uttryck åt den tillfredsställelse, som jag känner över att utrikesministerns uttalande, som observerats så mycket här hemma, var av det slaget, som han här framställt, och icke i överensstämmelse med vad som varit synligt i svensk tidningspress.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

*Godkännande
av protokoll
rörande varu-
utbytet mellan
Sverige och
Frankrike.*

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Ohlin:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att beröra en fråga, som förefaller mig i dagens läge vara av stor praktisk betydelse för svensk handelspolitik. Jag syftar på spörsmålet, huruvida det finns tillräckliga garantier för att de priser, till vilka vi köpa varor från utlandet, stå i lämplig relation till de priser, till vilka vi sälja varor till utlandet. Jag skulle vara glad, om statsrådet och chefen för handelsdepartementet i dag kunde lämna kammaren några upplysningar härom. Vilka metoder använder man i den svenska handelspolitiken för att åstadkomma säkerhet för att prisutvecklingen icke sker till vår nackdel, så att vi — om jag får illustrera vad jag menar — få betala

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

priser, som äro tredubblade jämfört med förkrignivån, men sälja till priser, som äro fördubblade. Är det priskontrollnämndens övervägande av dessa förhållanden som är huvudsaken, eller sker det inom utrikesdepartementet någon sakkunnig övervägning av detta speciella men onekligen centrala spörsmål? Det förefaller mig i dagens läge finnas viss risk för att vi på grund av vår önskan att importera varor och inte ge alltför stor kredit skulle gå med på att köpa varor även till rätt höga priser. Man kan ju inte svara, att de enskilda importörerna övervaka den saken, ty i dagens knapphetsläge kunna importörerna betala höga priser och ändå sälja med vinst, om de få lov till det. Det är naturligtvis inte någon lätt avvägning att göra i det enskilda fallet, om man skall avstå från importen med risk att överskottsexporten och därmed kreditgivningen blir större än planerat, eller om man hellre skall köpa utländska varor till höjda priser. Men just därför att situationen är sådan, förefaller det mig finnas någon risk för att, om inte detta spörsmål ägnas mycket ingående och kontinuerlig uppmärksamhet, resultatet kan bli ett bytesförhållande mellan svenska och utländska varor, som ur vår synpunkt är otillfredsställande. Jag tillåter mig därför fråga statsrådet, huruvida det finns en sådan fortlöpande statistik över import- och exportpriserna på olika länder, att man kan månad för månad följa utvecklingen härvidlag.

När jag säger detta, är det inte min avsikt att rikta någon kritik mot de tjänstemän, som handlägga dessa saker, men jag vill tillägga att jag har det intrycket, att utrikesdepartementets personal måhända för närvarande är något fåtalig i förhållande till de stora och växande behoven. När det träffas nya handelsavtal med en lång rad länder praktiskt taget varje år och långa övriga förhandlingar skola pågå samtidigt, kan det hända, att det är ett svenskt intresse, att personalstyrkan inom det departement, som sköter själva arbetet, förstärkes. Jag är också angelägen att tillägga, att jag för min del inte tolkar den mening i utskottets yttrande, som lyder »utskottet understryker angelägenheten av att behöriga svenska intressen därvid tillgodoses», såsom innebärande någon kritik mot det sätt, varpå särskilt detta svensk-franska avtal handlagts. Bakom detta skrivsätt, som måhända kunde vara lyckligare formulerat, ligger väl endast en önskan att betona vikten av att man inte låter det gå flera månader sedan en viss prisutveckling satt i gång, innan det av tekniska eller personala skäl blir möjligt att ta upp förhandlingar i den blandade kommissionen eller motsvarande organ, och att man i det föreliggande läget inte underlåter att inta en rätt bestämd hållning till försvarande av de svenska intressena. Vad utskottet skrivit tolkar jag alltså såsom avsett att endast vara ett stöd åt våra förhandlare och icke någon kritik mot det sätt, varpå de svensk-franska förhandlingarna förts.

Det spörsmål jag här tillåter mig i korthet vidröra i hopp endast att få en belysande redogörelse från handelsministern är ju av rätt stort intresse, och det är därför utrikesutskottet trots sin vanliga återhållsamhet när det gäller att skriva om dessa internationella frågor velat i några rader fästa uppmärksamheten på frågan.

Jag vill sluta med att komplimentera högerpartiet i riksdagen för att dess intresse för detta viktiga spörsmål varit så brinnande, att dess representanter inte kunna vänta med att beröra frågan till den tidpunkt, då utrikesutskottets yttrande kom till debatt i kamrarna, utan funnit angeläget att ta upp spörsmålet redan i ett annat sammanhang. Eljest har man väl hittills brukat betrakta det som underförstått, att om ett utskott efter allmänt samförstånd skriver om en fråga i ett visst sammanhang, är det mest lämpligt, att frågan

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

tas upp till behandling samtidigt av båda kamrarna. Jag förmodar nämligen, att förekomsten av tvåkammerssystem och lämpligheten av att frågorna erhålla samtidig behandling i kamrarna givit upphov till vissa spelregler, bl. a. denna, att man naturligen tar utskottsskrivningen till utgångspunkt för en diskussion. Därmed menar jag inte, att högerens intresse i detta fall åstadkommit någon skada, och det bör ju inte hindra oss från att debattera spørsmålet här i dag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Herr Ohlin har rest en serie frågor, som anknyta till de särskilda svårigheter för Sveriges internationella handel, som uppkommit på grund av den förvirrade prissituationen i världen, och särskilt kanske till det förhållandet, att det förekommer inflationistisk prisutveckling i olika länder och att under denna valutakurserna icke komma att troget återspegla de olika valutornas köpkraft. Det är naturligt, att herr Ohlin finner lämpligt att ta upp denna fråga i samband med diskussionen av vår handel med Frankrike. Som jag haft tillfälle flera gånger framhålla för kammaren har den pågående starka prisstegringen sedan länge vållat stora svårigheter för oss i vår handel med Frankrike.

Jag skulle emellertid, innan jag svarar på herr Ohlins speciella frågor, vilja understryka, att det skede vi just nu befinna oss i icke är ett särskilt svårartat skede i utvecklingen av våra handelsförbindelser med Frankrike. Det är sant, att importen från Frankrike hittills under avtalsåret har hållit sig något under den nivå man förutsåg i det handelsavtal, som provisoriskt sattes i kraft vid halvårsskiftet i somras. Men denna import ligger inte på långa vägar så långt under förväntningarna som den gjort tidigare. Jag skulle också vilja särskilt trycka på att i fråga om vissa mycket viktiga varor vi haft en import, som motsvarat och för många varor i själva verket överträffat gjorda utfästelser från Frankrikes sida. Jag skulle som exempel härpå kunna nämna så viktiga varor som kalisalster, råfosfat, gipssten, kalcinerad soda, harts, bauxit, handelsjärn och vissa textilvaror, bland annat konstsilkegarn.

När avtalet träffades, bestämdes den marginal, inom vilken balansen skulle kunna röra sig, till 80 miljoner kronor, och för närvarande är riksbankens nettofordran på Frankrike nära 55 miljoner kronor. Jag kan meddela, att den blandade kommissionen efter överenskommelse mellan franska och svenska regeringarna kommer att sammanträda i slutet av januari, och dess huvudämne blir naturligtvis en överblick av den handel som varit och diskuterandet av olika metoder att vrida den rätt i förhållande till ingångna avtal. Orsaken till att kommissionen inte kunnat sammanträda tidigare är inte, som man möjligtvis skulle kunna tro av herr Ohlins anförande, enbart att söka däri, att vi i Sverige skulle vara så överbelastade med arbete. Vi böra ju alla komma i håg, att handelsförhandlingar och handelsförhållanden på det internationella området alltid innesluta två parter, och det bör ju vara ganska naturligt för kamrarnas ledamöter att även erinra sig, att Frankrike har särskilda svårigheter. Bland annat har ju regeringsfrågan vållat stora bekymmer. Det är därför naturligt, att man från fransk sida velat skjuta på förhandlingarna till slutet av januari, och från svensk sida har det inte ansetts möta några allvarliga hinder.

Jag kan nu komma till de frågor herr Ohlin ställde. Han framhöll, om jag förstod honom rätt, att om man driver handel med ett land, där det försiggår en prisutveckling sådan som i Frankrike, är det fara, att de varor vi importera därifrån komma att stiga i pris relativt sett mer än de varor vi exportera dit. Det ligger naturligtvis en mycket stor sanning däri. Men när vi handelsförhandla med ett land som Frankrike, är enligt sakens natur hänsynen till de rådande priserna och den väntade prisutvecklingen, i den mån man kan göra

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

sig en föreställning om den, avgörande för varulistornas uppgörande. Det förekommer ju också i allmänhet vid handelsförhandlingar, att diskussionen om pridförhållandena föres antingen som ett integrerande led i själva förhandlingarna eller också i anslutning till förhandlingarna. Vid alla våra handelsförhandlingar numera ha vi med en representant för priskontrollnämnden, och vi bygga naturligtvis på det vidlyftiga material priskontrollnämnden är i tillfälle att införskaffa. Jag vill vidare erinra herr Ohlin om att vi de facto ha många slags importregleringar och däribland ett slag, där hänsynen till priserna spelar den viktigaste rollen. Om priskontrollnämnden finner priserna vara sådana, att nämnden inte kan tillåta import utan fara för den inre prissituationen, kommer importen inte till stånd annat än i vissa undantagsfall.

Om jag förstod herr Ohlin rätt, varnade han speciellt för att den svenska hänsynen till att kreditgivningen åt ett visst land icke bör bli för stor, skulle leda till att vi vore benägna att från detta land köpa varor till högre pris. Såvitt jag kan erinra mig, ha vi aldrig varit villiga att vid handel med främmande länder importera varor från en viss region, därför att kreditgivningen annars eventuellt skulle bli för stor. När handelsbalansen på grund av höga priser i ett visst land och de svenska spärrarna mot för höga priser på importvaror blivit starkt positiv — gynnsam, som det kallades i gamla tider — ha representanter för de båda regeringarna träffats för att söka ordna upp förhållandena. Och det har då icke framstått som naturligt för någondera parten, att vi skulle kunna möjliggöra större import genom att höja våra priser utöver vad som svarade till den inre prissituationen. Man har i stället tänkt sig helt andra medel. Vid förhandlingarna mellan Sverige och Frankrike för ett år sedan satsade Frankrike en del guld för att få balans. I andra fall har det varit fråga om exportsubventioner av en eller annan art eller andra genom myndigheternas försorg åstadkomna prissänkningar. Jag tror alltså, att herr Ohlin på den punkten kan vara tillfredsställd.

Överhuvud taget ha vi den inställningen till handelspolitiken, att vi icke äro benägna att lämna den multilaterala principen i Sveriges utrikeshandel genom att söka styra handeln så, att importen kommer från ett land, i förhållande till vilket vi annars skulle komma att lämna för stor kredit. Även visavi England ha vi upprätthållit den principen att inte gynna engelsk import, därför att vi ha stora pundtillgångar. Vi kräva av det engelska näringslivet och av importen från England, att engelska varor skola kunna konkurrera med svenska. Åtminstone så länge vår valutaställning är så fast som den hittills varit och så länge vi hysa förhoppningar om att valutorna i Väst- och Nordeuropa snart nog skola bli utväxlingsbara, ha vi ansett det vara av väsentlig betydelse för svensk handelspolitik att icke låta sådana synpunkter vara bestämmande, när det gäller att avgöra, hur stor vår import skall bli från ett visst land.

Herr Ohlin frågade mig, om vi ha en fortlöpande månatlig statistik över prisutvecklingen i främmande länder. Han bör själv känna till att det inte är så lätt att skaffa en sådan fortlöpande månatlig statistik över prisutvecklingen i olika länder. Men i den mån det överhuvud taget är möjligt försöka vi naturligtvis följa prisutvecklingen.

Herr Ohlin var också inne på frågan, huruvida vi ha tillräcklig personal. Jag förstod honom inte riktigt på den punkten. Jag vet inte riktigt, vad det skulle ha för sammanhang med dessa prisfrågor. Jag vill emellertid erinra honom om — det var en debatt om den saken i första kammaren för ungefär en vecka sedan — att det skett en viss utökning av personalen på utrikesdepartementets handelsavdelning. Jag vill vidare erinra honom om att det kanske inte är så lätt att utöka denna personal, dels därför att det är ont om duktigt folk,

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

och dels därför att arbetet att föra handelsförhandlingar också är ett yrkesarbete, som kräver sin särskilda träning.

Jag är tacksam för att herr Ohlin förklarade, att detta något egendomliga stycke i utskottets utlåtande, som han uppenbarligen verkat för att få in, icke innebär någon prickning av de högst förtjänta personer, som hittills svarat för övervakningen av handelsförbindelserna mellan Sverige och Frankrike. Jag tror för min del emellertid inte, att detta uttalande varit nödvändigt. Jag tror inte att vi i våra förbindelser med Frankrike behöva ett sådant stöd.

Hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Jag hörde också med tillfredsställelse herr Ohlins förklaring, att utskottet enligt hans mening inte avsett att rikta något klander mot det sätt, varpå de franska handelsförhandlingarna ha skötts. Det är alldeles riktigt som herr Ohlin säger, att arbetsbelastningen varit stor på utrikesdepartementets handelsavdelning, men man har försökt inom ramen för de personala resurser departementet förfogat över organisera handelsavdelningen så att det skall bli möjligt att utföra arbetet på ett tillfredsställande sätt. För närvarande tjänstgöra icke mindre än ett trettiotal tjänstemän på handelsavdelningen. Vi försöka ju också i möjligaste mån anlita personer utanför departementet såsom förhandlare.

Jag begärde närmast ordet på grund av ett annat uttalande i utskottsutlåtandet. Utskottet har skrivit, att det franska handelsavtalet provisoriskt varit i kraft sedan den 1 juli, och utskottet finner icke anledning att anmärka mot detta. Därefter gör emellertid utskottet följande generella uttalande: Utskottet vill »framhålla, att det förberedande förhandlingsarbetet bör i all den utsträckning, som är möjlig, så planeras och bedrivs å svensk sida, att handelsavtal, som finnas böra föreläggas riksdagen, kunna vara av riksdagen granskade före deras ikraftträdande».

Det är naturligtvis i och för sig önskvärt, att regeringen lägger fram handelsavtal för riksdagen redan innan de träda i kraft, men då detta i vissa fall inte ansetts kunna ske, har det varit av fullt legitima skäl, därför att ett uppskov med avtalets fungerande varit förenat med stora olägenheter. Jag vill erinra om att en del av dessa handelsavtal slutas på blott ett halvår och dessa, liksom också de som äro slutna på ett år, kunna löpa ut t. ex. mitt i sommaren, då riksdagen inte är samlad. Det kan då vara ytterligt olägligt att dröja med avtalets slutande och ikraftträdande, till dess riksdagen sammanträder. Jag har haft tillfälle att i första kammaren i juni månad gå in på dessa frågor om avtalens behandling i riksdagen. Jag har då för min del betonat, att regeringen är angelägen om att i största möjliga utsträckning lägga fram sådana avtal för riksdagen. Men vi få naturligtvis förbehålla oss de rättigheter, som grundlagen ger, och regeringen kan ju inte avstå från möjligheten att låta ett sådant avtal träda i kraft innan det framlägges för riksdagen. Utgångspunkten är härvid, att det är fråga om sådana avtal som regeringen kan sluta enligt grundlagen utan att underställa dem riksdagen. Vi ha i grundlagen det kriteriet, att avtal som äro av större vikt skola i regel framläggas för riksdagen. Det är ju ett mycket elastiskt kriterium, och regeringen måste givetvis själv taga på sitt ansvar att avgöra, om ett avtal är av större vikt eller inte.

Jag menar alltså, att regeringen måste hålla sig till grundlagens möjligheter oavsett om utskottet här gör ett uttalande. Utskottet kan inte modifiera grundlagen genom att begära, att avtalen skola ovillkorligen framläggas för riksdagen. Regeringen vill gärna göra det i största möjliga utsträckning, och utlåtandet innehåller ju också den reservationen »i all den utsträckning, som

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

är möjlig». Jag har emellertid velat betona, att det säkerligen även i fortsättningen kommer att bli så, att handelsavtal ibland sätts i kraft innan de framläggas för riksdagen av det skälet, att det är med hänsyn till landets intresse ytterligt önskvärt att så göra.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Utrikesutskottet har nog upplevat den mest arbetsfyllda period som det haft under sin icke så särskilt långa tillvaro. Kungl. Maj:t har förelagt utskottet en rad propositioner, som bygga på handelsavtal avslutade med främmande makter. Under behandlingen av dessa avtal har det, såsom tidigare har sagts här i dag, ifrån utskottets sida vid mer än ett tillfälle observerats hur pass ansträngda de personer äro, som dels ha skött förhandlingarna med främmande makt, dels också haft till uppgift att följa avtalen i fortsättningen. Jag kan livligt instämma i att de, som företrätt de svenska intressena, säkerligen ha gjort det på ett bra och skickligt sätt, men de kunna ju inte dela sig på hur många uppgifter som helst. Därför var det nog inom utskottet en allmän uppfattning, att det var önskvärt att man just beaktade detta spørsmålet och att, om så krävdes och det fanns tillgång på kvalificerad arbetskraft, ytterligare sådan kopplades in på dessa uppgifter.

Till detta skulle jag också vilja ha sagt — och det har nog även utskottet uppmärksammat — att de personer som skött de svenska förhandlingarna ha varit så pass ansträngda, att de många gånger inte heller haft tillräckligt samspel med de myndigheter här hemma, som haft att från mera inrikespolitisk synpunkt beakta vissa prisrörelser och övervaka dem. Vi ha emellertid kommit till den slutsatsen, att det har inträtt ett något bättre förhållande i detta avseende på sistone.

Detta är ungefär, herr talman, vad som förekommit i utskottet.

Nu upptäckte jag att herr Ohlin var något ledsen över att första kammaren, som jag förmodar han uppfattat det, på något sätt har tjuvstartat och delgivit Kungl. Maj:t dessa synpunkter vid en felaktig tidpunkt. Jag hoppas att herr Ohlin inte tar alltför illa vid sig eller på något sätt känner sig förekommen. Han uttalade i alla fall att det hade dock inte skett något galet, och då hoppas jag att det också kan bero med detta.

Det var utrikesministern som fäst sig vid vad utskottet understryker om önskvärdheten av att avtalen om möjligt föreläggas riksdagen innan de sätts i kraft. Jag vågar nog försäkra excellensen, att det är inte alls utskottets avsikt att på något sätt försvåra för Kungl. Maj:t att sätta ett avtal i kraft i sådana fall, då det inte gärna utan uppenbar skada låter sig göra att avtalet uppskjutes tills riksdagen har möjlighet att behandla det. Men det förefaller nog, som om det vore en sådan rad avtal som hopat sig och beträffande vilka det inte tagit så liten tid, innan de kommit fram till utskottet, att utskottet känt sig föranlåtet att — om jag så får uttrycka det — tända en liten röd lampa som signalerar till Kungl. Maj:t önskvärdheten av att Kungl. Maj:t tänker på det löfte, som Kungl. Maj:t kanske framför allt genom handelsministern så flitigt har givit riksdagen.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag är en liten smula förvånad över att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet har så svårt att förstå, såsom t. ex. i dag, då han inte kan förstå att det finns något sammanhang mellan de synpunkter jag har framfört rörande svårigheterna att få prisfrågorna beaktade och å andra sidan överbelastningen av arbetskraften inom utrikesdepartementet. Jag undrar om det finns någon annan än handelsministern som inte för-

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

står, att om folk arbetar med andra saker 10—12 timmar på dygnet, så ha de svårt att ägna tillräcklig uppmärksamhet även åt ett spörsmål som är så pass intrikat och innehåller så pass svårtillgängligt material som prisfrågorna. Jag skulle, för att konkretisera, mycket väl kunna tänka mig — det är inget förslag från min sida — men jag skulle kunna tänka mig som en utväg att man på utrikesdepartementets handelsavdelning hade en prisetexpert, vars enda väsentliga uppgift var att följa med prisutvecklingen framför allt i fråga om importen men även beträffande exporten på olika länder. Jag tror att han skulle kunna göra ganska mycket nytta såsom hjälp åt dem som närmast handlägga dessa spörsmål. Jag instämmer för övrigt i de synpunkter, som herr Skoglund i Doverstorp därvidlag anfört. Överhuvud taget hade jag kanske väntat, att handelsministern skulle varit litet mera intresserad av denna allmänna välvilja inom oppositionspartierna för en utvidgning av arbetskrafterna, låt vara att det nu är utrikesdepartementet som det gäller, men dock i alla fall arbetskrafter som biträda honom med handläggningen av dessa spörsmål.

Sedan ansåg handelsministern med en viss böjelse för att, som det heter, »jump to conclusions» — att hoppa till slutsatser — att jag skulle vara ansvarig för den mening, vars tolkning jag försökt mig på. Herr handelsminister, det är alldeles fel. Om vi nu skulle vidröra saken här, så har jag framlagt förslag om den föregående meningen och har den uppfattningen, att den sista meningen i stycket kanske därför inte är alldeles nödvändig. Men jag har skrivit under utlåtandet, och det innebär, att jag menar att denna sista mening inte behöver föranleda en tolkning av olyckligt slag. Det var just för att minska risken av en sådan tolkning som jag gjorde detta uttalande i mitt första yttrande.

Sedan missförstod handelsministern mig när han trodde att jag ville ha upplysning om prisutvecklingen i olika länder månadsvis. Nej, det förstår jag mycket väl att handelsministern inte kan åstadkomma, men att få upplysning om prisutvecklingen på de varor, som vi köpa från olika länder, borde ju, låt vara att det är svårt — det erkänner jag — dock inte vara alldeles omöjligt. Det är därför jag har sagt, att vi borde ha ett statistiskt material, som tid efter annan talar om för oss, hur det går med våra importpriser. Eftersom handelsministern svarade så undvikande måste jag nämna, att när vi i utrikesutskottet begärde upplysning på den punkten med utgångspunkt från det franska avtalet men utan någon särskild avsikt med att välja just det exemplet, fingo vi till svar en uppställning, där importpriser endast lämnades för en mindre del, endast för en tredjedel. Herr statsråd, endast för en tredjedel av varorna fanns det prisuppgifter, och dessa prisuppgifter ha huvudsakligen framkommit genom att man dividerat värdet av respektive post i handelsstatistiken med motsvarande kvantitet, och det vet ju herr statsrådet lika bra som jag, att den sortens prisstatistik är ju den minst tillfredsställande som finns.

Jag drar därav den slutsatsen, att det tyvärr förhåller sig så, att vi ha mycket litet av siffror som belysa, hur importpriserna utvecklats. När man då i rådande knapphetsläge måste räkna med att importörerna i och för sig inte ha något emot att köpa även till förhöjda priser en begränsad kvantitet, så finns här naturligtvis en risk för en ogynnsam utveckling. Jag måste, herr talman, därför säga att jag inte känner mig tillfredsställd med att handelsministern visat ett så obetydligt intresse för att uppnå ett mera tillfredsställande tillstånd, när det gäller såväl samlandet av fakta på detta område som även sådana förutsättningar med avseende å arbetskraften, att problemet kan handläggas på ett sätt som även med den skickligaste personal är omöjligt i dag.

Den svenska regeringen visade sig tidigare i år mycket intresserad att sänka

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

priset på svenska exportvaror. Jag tror att det allmänt nu erkännes ha varit ett misstag. Jag tillåter mig uppmana handelsministern att nu ägna största möjliga intresse åt frågan, hur vi skola kunna garantera att vi inte få alltför höga priser på våra importvaror.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag kanske skulle förklara, varför jag inte ansåg det vara ett så självklart viktigt sammanhang mellan prisfrågornas stigande betydelse i vår handelspolitik och frågan om utrustning med personal på utrikesdepartementets handelsavdelning. Herr Ohlin framställde här ett förslag — vi äro alla tack-samma att få förslag — nämligen att handelsavdelningen skulle till sitt föfogande ha en speciell prissakkunnig. Det är ju väldigt vänligt att komma med sådana förslag. Men herr Ohlin bör ju veta, om inte annat så från den tid han var departementschef i handelsdepartementet, att det skulle betyda i viss mån en omändring av hur dessa frågor behandlas. Utrikesdepartementets handelsavdelning är ett förhandlande organ, medan däremot de utredningar, som ligga till grund för förhandlingarna, och även de utredningar, som ligga till grund för den diskussion om handelsförhållandena, som förekommer mellan handelsavtalens slutande, normalt äro lokaliserade till olika myndigheter, som ligga under folkhushållningsdepartementet och handelsdepartementet. Vad gäller särskilt prisexpertisen är det naturliga att denna prisexpertis finns inom priskontrollnämnden. Jag påpekade i mitt förra anförande för herr Ohlin, i fall det möjligen inte hade kommit upp under utrikesutskottets behandling av dessa problem, att numera ha vi vidtagit den förstärkningen av vår sakkunskap vid handelsförhandlingar, att en sakkunnig representant från priskontrollnämnden regelbundet deltar i sådana förhandlingar.

Jag är mycket tacksam för ett positivt intresse från riksdagens sida att vilja se en utvidgning av personalen inom olika myndigheter, som äro av betydelse för handelsförhandlingarnas slutförande. Att jag inte blev vidlyftigare på den punkten beror på att denna fråga var, efter ett mycket sympatiskt hållet anförande av herr Domö, föremål för diskussion i första kammaren redan för en vecka sedan. Jag tyckte att saken inte var av den betydelse att jag ytterligare behövde understryka den glädje som den känner, som är ansvarig för handelspolitiken, och över att möta denna stora sympati för en större tjänstemannastab och ökade utgifter för dessa ärendens handläggning. Det verkar ju nästan litet pikant att herrarna inom de båda borgerliga partierna så att säga tvista om, om man här har tjuvstartat eller inte. Den omständigheten, att herr Domös anförande uppenbarligen från herr Ohlins sida var litet omoraliskt, eftersom det kom före ett utlåtande, som jag vid den tidpunkten inte kände till, ifrån utrikesutskottet, behöver jag ju inte lägga mig i.

Herr Ohlin var vidare inne på frågan om prisstatistiken. Jag begriper inte riktigt, varför vi skola diskutera den saken så utförligt. Det är ju alldeles självklart att de svenska myndigheter, som det här är fråga om, i första hand priskontrollnämnden, oavbrutet äro i verksamhet för att skaffa in ett så vidlyftigt material rörande prissättningen på de varor, som vi importera, som möjligt. Jag vill erinra honom om att så sönderbruten som den internationella prisbildningen är ligger det inget missförstånd i min uppfattning av vad herr Ohlin menade, när jag sade att det skulle innefatta en statistik från olika länder. Det finns på många varor ingen internationell prisnivå att hänvisa till, utan vad man skall införskaffa är just hur priserna stå i olika länder, som äro eller kunna bli våra importländer. Ett sådant material införskaffas oavbrutet. Jag beklagar om utrikesutskottet härvidlag har fått någon prome-

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

morja, som skulle givit utskottet det intrycket, att det är ett mycket ytligt och kient prisstatistiskt material, som ligger till grund för våra förhandlingar. Ett fortsatt statistiskt arbete från utrikesutskottets sida skulle nog ha givit ett annat resultat. I själva verket ha vi ganska noggranna uppgifter om prisförhållandena, när vi handelsförhandla.

Jag skulle vilja begagna detta tillfälle till att framhålla en annan sak, som måhända icke för alla kammarens ledamöter är så självklar, om de inte tänkt över saken. Det är riktigt, som jag förut sade, att vid praktiskt taget alla handelsförhandlingar och särskilt vid handelsförhandlingar med länder, där det försiggår en inflationistisk prisutveckling som i Frankrike, prisfrågan är av allra största betydelse. Det är sant att vid alla sådana förhandlingar eller jämsides med dessa förhandlingar tar man upp prisfrågorna till diskussion. Jag vill emellertid säga, att den svenska regeringen inte är särskilt glad åt att skriva in villkor om priserna i handelsavtal, och jag skall också tala om för herr Ohlin skälet. Våra bilaterala avtal i en värld, där det behövs importlicenser och exportlicenser för att handeln skall komma till stånd, äro avtal som lova exportlicenser resp. importlicenser. De äro så att säga försök att fria handeln från det tvång, som här existerar. De äro emellertid bilaterala och motsvara ingalunda vad vi ytterst sträva efter, nämligen ett tillstånd, där sådana partiella frigöranden av handeln icke äro nödvändiga. I samma mån som vi skulle mera ingående giva oss till att reglera prisförhållandena inom handelsavtalen eller i samband med handelsavtal hade vi tagit ett mycket mera avgörande steg bort från multilateralismen och ett mycket mera avgörande steg fram till ett bilateralt handelsavtalssystem.

När trots den mycket splittrade prisbildningen i världen för närvarande och trots att i vissa länder, t. ex. Frankrike, där prisutvecklingen är starkt inflationistisk, vi ha kunnat hålla fast vid denna, jag skulle vilja säga frihandelslinje, har detta varit möjligt emedan det ju alltid finns en förutsättning för det löfte om importlicenser, som ges i ett svenskt handelsavtal. Denna förutsättning, som också finns här i de svensk-franska handelsförbindelserna, är att varor från Frankrike kunna säljas till sådana priser som kunna accepteras av de myndigheter, som här bestämma. Det betyder ju beträffande alla de varor, som komma ut på marknaden, där de allmänna prisstoppsbestämmelserna gälla, att de skola kunna säljas till dessa priser. Alla varor av någon betydelse komma ju under granskning av priskontrollnämnden. Om priset är för högt, avråder priskontrollnämnden också från att importlicens ges där sådan är erforderlig. Finns ett sådant avrådande, kommer handelskommissionen, som i allmänhet är importlicensgivande myndighet, icke att medgiva import.

Det är klart, att här måste man också taga hänsyn till försörjningsfrågan, och det är givet att vi ibland importera varor som äro dyrare än vi skulle önska att de vore och som äro dyra jämfört med den svenska prisnivån. Ibland förekommer till och med någon art av subvention genom en clearing eller på annat vis. Men jag vill försäkra att vi ha aldrig i princip och jag tror heller inte i praktiken gått med på det, som tydligen var vad herr Ohlin fruktade, nämligen att vi skulle vara intresserade av att köpa varor även om de bleve dyrare från ett land, där prisstegring försiggick, för att hålla handelsbalansen i jämvikt. Denna princip ha vi aldrig godtagit. Vi ha alltid vidhållit gentemot ett sådant land, att balans i betalningsförhållandet måste skapas på andra vägar än genom att vi skulle medgiva en import till dyra priser.

Herr **Fast:** Herr talman! Den önskliga respekten för vår begränsade arbetstid gör, att jag skall fatta mig mycket kort.

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

Jag tror mig ha kunnat konstatera, att det råder fullständig enighet om att sådan import bör undvikas, där priserna icke stå i rimlig relation till det allmänna prisläget på den internationella marknaden för motsvarande varor, men att det i vissa undantagsfall — och sådana ha vi ju under nuvarande krisförhållanden mött åtskilliga gånger — kan vara ett verkligt svenskt intresse att gå utöver en sådan prisnivå. Detta måste ju då bli föremål för ett övervägande från det ena fallet till det andra, men är man bara överens om själva huvudprincipen, tycker jag det inte spelar någon roll, att dylika undantag förekomma.

Vad beträffar det som här blivit huvudfrågan, nämligen frågan om den arbetskraft, som står handelsministern och utrikesdepartementet till buds vid handelsförhandlingar, så har ju handelsministern redan uttalat sin tacksamhet för det positiva intresse, som visats. Jag vill nu bara säga, att innan denna fråga togs upp här i riksdagen, talades det därom inför ett annat forum, och därvid lämnades, såvitt jag vet, alla upplysningar, som voro erforderliga för ett bedömande av saken. Det hade kanske därför inte varit alldeles nödvändigt att föra fram saken på sätt, som här skett, även om därigenom någon skada inte gärna kan ha uppkommit.

I anledning av det uttalande, som utskottet gör i slutet av sitt utlåtande och som föranledde hans excellens herr utrikesministern att här taga till orda, vill jag erinra om att jag vid flera tillfällen under dessa krisår, särskilt i slutet av kriget och efter dess avslutande, har gjort mig till tolk för den uppfattningen, att man så fort som möjligt bör söka föra in samarbetet mellan regering och riksdag på de gamla banorna. Men det är självklart att man härvid måste — det vill jag understryka för att inte bli missförstådd — ta hänsyn till de särskilda omständigheter, som föreligga: de mycket kortfristiga avtal, som för närvarande gälla, den mängd av avtal, som måste slutas, o. s. v.

Jag anser mig alltså oförhindrad att deklarerera min anslutning till det uttalande, som göres av utskottet om att den allmänna strävan bör vara, att handelsavtalen skola vara av riksdagen granskade före ikraftträdandet. Samtidigt måste emellertid utrymme ges åt de synpunkter, som hans excellens herr utrikesministern här nyss betonat. Men om sålunda omständigheter komma till, som göra att det inte är möjligt med ett direkt samarbete med riksdagen, finns det ju ett annat organ, som kan träda i riksdagens ställe, och då bör man inte försumma att låta ett sådant samråd komma till stånd.

Till sist vill jag endast säga, att då jag hörde herr Ohlins lilla missräkning över att högern hade tjuvstartat i första kammaren, när det gäller frågan om utökning av arbetskraften inom handelsdepartementet, så tänkte jag, kanske något vanvördigt, att om högern någon gång skall komma först, finns det nog inte någon annan möjlighet än att högern tjuvstartar.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att få tacka herr Fast för detta för folkpartiet utomordentligt smickrande uttalande. Vad herr Fast här sagt måste nämligen innebära, att vi inom folkpartiet äro så påpassliga när det gäller att i rätt tid ta upp en sak, d. v. s. i detta fall när utskottsutlåtandet föreligger till behandling, att högern, för att hinna före, varit tvungen att göra det, innan utskottsutlåtandet skulle behandlas.

Till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet vill jag bara säga, att jag tycker att han intagit en något doktrinär hållning, när han säger, att utrikesdepartementets handelsavdelning är ett förhandlande, icke ett utredande organ — de utredande organen ligga under andra departement — och att detta skulle hindra eller olämpliggöra, att man på utrikesdepartementets han-

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

delsavdelning hade t. ex. en tjänsteman med särskild uppgift att följa prisfrågorna.

Jag skall inte argumentera, herr talman, utan jag vill bara konstatera, att praktiska skäl inte kunna motivera denna handelsministerns ståndpunkt.

Vidare säger handelsministern, att priskontrollnämnden är oavbrutet verksam för att följa prisutvecklingen och att det ju bör vara tillräckligt. Jag vill på detta svara, att utrikesutskottet har av priskontrollnämnden fått en promemoria, som jag karakteriserade med att säga, att den avsåg en tredjedel av ifrågakvarande varor och att för denna tredjedel priserna huvudsakligen hade framräknats på det sättet, att man tagit importvärdet för hela statistiska positioner och dividerat med kvantiteten. Detta kan väl ändå inte handelsministern beteckna som en tillfredsställande prisstatistisk belysning.

Handelsministern kommer nu i stället med det verkligen överraskande uttalandet — och det var egentligen därför som jag begärde ordet — att om utrikesutskottet hade fortsatt sina studier i denna fråga, skulle utskottet nog ha funnit att det förelåg ett mycket bättre material. Jag ber att få påpeka för handelsministern, att detta uttalande innebär en ganska allvarlig kritik av de myndigheter, som — sedan utskottet framställt sin begäran om upplysningar — ha underlåtit att lämna fram detta enligt handelsministerns påstående existerande prisstatistiska material. Jag tar alldeles för givet, att utrikesutskottet vid nästa tillfälle kommer att hänvisa till handelsministerns uttalande och be att få fram detta material, om vilket vi icke ha hört något viskas.

Jag undrar emellertid, om det kanske inte snarare förhåller sig så, att det var ett förflutet yttrande från handelsministerns sida.

Till sist vill jag endast framhålla, att denna lilla debatt ju inte har varit avsedd att erhålla den minsta partipolitiska prägel. Det enda, som det har rört sig om, har varit att i någon mån kommentera det utlåtande, som ett enigt utrikesutskott har avgivit, i den gemensamma önskan att lämna regeringen ett stöd i dess strävanden att tillvarata svenska handelspolitiska intressen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag måste uttala min oerhörda förvåning över att folkpartiets ledare, som ju råkar vara vetenskapsman och expert på det ekonomiska området, tillåter sig att av den promemoria, som blivit företedd på begäran av utrikesutskottet, dra den slutsatsen, att något ytterligare prismaterial inte har stått regeringen och de förhandlande myndigheterna till buds, när det gällt handelsförhandlingar med olika länder. Jag råkar också ha sett denna promemoria, och jag måste säga, att man behöver inte alls vara så sakkunnig som herr Ohlin för att inse, att den på intet sätt är uttömmande i fråga om det material, som de svenska myndigheterna här haft till sitt förfogande.

Det är ju inte på mig som det kan ankomma att förklara vad som inträffat inom utrikesutskottet. Men jag föreställer mig, att ett sådant utskott som utrikesutskottet, som ju är bemannat med så utomordentligt viktiga personer i svensk politik som herr Ohlin och hans kolleger, måhända inte har varit i tillfälle att åt den lilla fråga det här gäller ägna den tid och det arbete, som skulle ha varit nödvändigt för att herrarna skulle ha kunnat något närmare tränga in i prisfrågan.

Det som jag måste protestera emot och förklara vara en fullkomlig missuppfattning från herr Ohlins sida är alltså den slutsats, som han här dragit, att denna promemoria skulle representera ett maximum i fråga om det prismaterial, som har stått till regeringens och myndigheternas förfogande.

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Det är ju inte fråga om att regeringen inte skulle ha haft något annat prismaterial till förfogande, utan vad det här gäller är, att när utrikesutskottet har begärt upplysningar rörande det prisstatistiska material, som förelegat och som kunnat belysa dessa utomordentligt viktiga frågor, har utskottet, närmast av handelsministern — jag förmodar att utrikesministern var borta — erhållit en promemoria, som handelsministern erkänner vara mycket otillfredsställande i nämnda avseende. Hur skulle då utrikesutskottet genom att ägna mer tid åt att studera ämnet kunnat göra något åt saken? Skulle vi på hemliga vägar ha försökt inhämta att regeringen hade annat material? Det måste väl vid en sådan framställning från utrikesutskottets sida vara regeringens skyldighet att lägga fram det material, som finns och som man anser sig kunna lägga fram — om det finns visst material, som man inte vill lägga fram, får man ju då intaga den ståndpunkten. Det är emellertid alldeles uppenbart, att det i detta fall inte kan finnas några sekretesskäl, som skulle kunna hindra regeringen att, om den har ett fylligt material, lägga fram detta.

Jag måste därför, herr talman, uttala min förvåning över att det finns ett sådant material, som utrikesutskottet icke har fått disponera, och jag känner mig alldeles övertygad om att utskottet vid ett kommande tillfälle kommer att uttrycka en ganska bestämd önskan om att få den mer fylliga behandling av prissituationen, som kan ges.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal:** Herr talman! Denna diskussion blir allt underligare och underligare. Vad herr Ohlin nu insinuerar är ju, att utskottet icke skulle ha fått allt det material ställt till sitt förfogande, som det varit möjligt att ställa till dess förfogande. Jag har ingen kännedom om vad som skett i utskottet under dess överläggningar, men jag tillät mig uttala den hypotesen, att utskottet möjligen icke haft tillfälle att ägna mycken tid åt saken. Jag vill upplysa om att det icke är på min anmodan denna promemoria framlagts, utan det är vederbörande föredragande, som på egen hand har införskaffat den från priskontrollnämnden. Ifall utrikesutskottet skulle ha bibragts den föreställningen, att denna promemoria representerade det prisstatistiska material, som legat till grund för handelsförhandlingarna med Frankrike eller att den legat till grund vid bedömandet av handels utveckling efter avtalets slutande, vill jag bara säga, att en sådan uppfattning är fullkomligt felaktig.

Nu utgår jag ifrån att herr Ohlin missförstått situationen i utskottet. Och jag vill bestämt protestera mot den insinuation, som låg i hans sista anförande, nämligen att regeringen skulle ha undanhållit utrikesutskottet material, som skulle ha varit av betydelse för utrikesutskottets ståndpunktstagande. Jag är fullkomligt övertygad om att det är uteslutet att herr Ohlin, med den sakkunskap i dessa frågor som han äger, skulle kunnat tro, att denna promemoria representerar det fullständiga materialet i ärendet.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag tror, att handelsministern igen gör sig skyldig till ett missförstånd. Jag insinuerade icke utan refererade bara vad handelsministern själv sagt, nämligen att det fanns material, som utskottet icke fått disponera. Jag vill konstatera, att vi från utskottets sida begärt att få en prisstatistisk belysning av dessa frågor och att vi med anledning av denna framställning fått denna promemoria, som vi alla erkänna vara otillräcklig. Då kvarstår endast den förklaringen, att det i så fall var ett missförstånd från vederbörande tjänstemäns sida, om de icke förstått, att utskottet framställt en

Godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike. (Forts.)

sådan begäran. Enligt min mening har denna begäran framställts mycket tydligt. Jag skall icke fortsätta debatten utan bara hoppas, att jag får tolka handelsministrarnas uttalande så, att han är villig att, när dessa frågor nästa gång komma till utskottet, göra allt vad han kan för att utskottet skall få en så fullständig belysning som möjligt, vilket utskottet icke fått denna gång.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige å ena, samt Amerikas förenta stater, Frankrike, Storbritannien och Norra Irland å andra sidan verkställd skriftväxling rörande tyska tillgångar i Sverige m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Avtal mellan Sverige och Norge om vissa fiskerifrågor.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Utbult**: Herr talman! Det förslag till handelsavtal mellan Sverige och Norge angående vissa fiskerifrågor, som här föreligger, kommer säkerligen att hälsas med glädje av fiskarna på västkusten. De förhållanden, som varit rådande i norska hamnar, har för de svenska fiskarna varit mer än onormala. Den behandling de fått röna där har icke förekommit i något annat land, fränsett Island. Jag skall icke gå in på några detaljer, men jag skulle kunna berätta händelser, som skulle göra kammaren häpen.

Den första punkten i föreliggande förslag gäller ju det fall, att våra fiskare råka ut för haveri och därvid besöka norska hamnar. Det är just på den punkten, som de mest olidliga förhållanden varit rådande. Det är med glädje jag ser detta förslag framläggas. Jag utgår nämligen ifrån att det åtminstone skall bli början till normala förhållanden.

Däremot är det icke med samma tillfredsställelse jag ser på punkt 2 i avtalet. Där står i första delen av denna punkt, att våra fiskare få komma in i Norge och sälja fisk under vissa förhållanden. Men när jag läser sista delen är det omöjligt för mig att förstå vad det är för mening i den skrivning, som förekommer där. Där står bland annat: »I sådant syfte skall bland annat från vederbörande svenska fiskefartyg i den utsträckning, som är möjligt, i förväg undersökas, om fångsten kan emottagas och försälas på ett ekonomiskt ändamålsenligt sätt på den plats, där den är avsedd att ilandföras.» Det skulle betyda, att våra fiskare antingen hemma i svensk hamn eller ute på havet skulle försäkra sig om, huruvida det går att ilandföra och sälja fisk i norsk hamn. Jag kan icke tyda den bestämmelsen på annat sätt. Enligt punkterna 7 och 8 ha våra fiskare fått vissa möjligheter att i norska hamnar sälja sill dels till sillolja, dels för saltning under vissa förhållanden. Det är klart, att det är en viss förmån, om t. ex. svenska fiskare ligga vid norska kusten och råka ut för haveri, t. ex. om motorn blir skadad. Då ha de i alla fall möjlighet att sälja sina fångster till sillolja och eventuellt för saltning. Dessa fångster skola senare importeras till Sverige i berett tillstånd utöver de i handelsavtalet fast-

Avtal mellan Sverige och Norge om vissa fiskerifrågor. (Forts.)
ställda kvantiteterna. Något offer göra sålunda icke norrmännen i detta fall utan tvärtom förtjänst.

Emellertid utgår jag, som sagt, ifrån att detta avtal är en början till bättre och mera normala förhållanden i norska hamnar för svenska fiskare, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Sträng**: Herr talman! Det var närmast med anledning av herr Utbults anförande jag begärde ordet. Jag vill bara säga ett par ord.

Detta avtal är ju resultatet av ganska långvariga och sega förhandlingar mellan å ena sidan representanter för den norska fiskerinäringen och å andra sidan representanter för de svenska fiskarintressena. Förhandlingarna började redan på våren 1946 men ledde då tyvärr icke till något resultat. Vid de förhandlingar, som sedermera fördes på hösten och vilkas resultat här presenteras i form av ett färdigt avtal, så kan jag nog säga, att de svenska fiskarens synpunkter praktiskt taget till alla delar accepterats. Jag vill också säga, att de svenska fiskarorganisationerna hade sin direkta representation vid dessa förhandlingar, och fiskerinäringens ekonomiska organisation har ju för sin del genom sin representant Corneliusson godkänt det föreliggande förslaget.

Det var framför allt punkt 2 i avtalet, som herr Utbult var litet fundersam över. Det talas ju där om rätt att under vissa betingelser ilandföra och sälja fisk i Norge. Hur skall man kunna göra detta, frågar herr Utbult, när i avtalet är angivet, att man skall på förhand undersöka, om det finns möjligheter att avyttra fisken i Norge. I den fullständiga texten står det ju, att i den utsträckning det är möjligt skall man sträva efter att på förhand undersöka om det finns avsättning för fångsten. Det är ju närmast en skrivning, som är avsedd att gardera mot att man får ett prejudikat. Man får betrakta detta från norsk synpunkt. De norska hamnarna böra icke, om jag så får uttrycka mig, bli fria baser för svenska fiskare. Det är ju framför allt för att det icke skall bli prejudicerande för andra länder, som man har gett texten denna utformning, som här har angivits.

Det var den lilla kommentar jag ville göra till herr Utbults anförande. Jag hörde ju, att han yrkade bifall till förslaget, och jag vill också understryka, att det är en överenskommelse, som den svenska fiskerinäringens direkta representation har godkänt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Utbult**: Herr talman! Då regeringen i december 1945 ingick ett handelsavtal med Norge, som skulle gälla för år 1946, och de kvantiteter av fisk och sill m. m., som skulle få importeras från Norge till Sverige, blevo kända, väckte det hela ganska stort uppeende, framför allt bland fiskarena på västkusten. Även vi riksdagsmän från västkusten blevo bekymrade, alldenstund en import av fisk och fiskprodukter till ett värde av inte mindre än 27 milj. norska kronor ingick i nämnda handelsavtal.

I det nu föreliggande handelsavtalet med Norge, som skall gälla för 1947, har regeringen lämnat i vissa fall ännu större möjligheter för import hit från

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

(Forts.)

Norge av fiskets produkter. Sålunda har, då det gäller importen av skaldjur, det i listorna upptagna importvärdet ökats från 1 milj. till 2 milj. kronor för nästa år. Då importen av skaldjur är fri, undrar man om norrmännen kunna exportera hit i nästan vilken utsträckning som helst inom ramen för betalningsöverenskommelsen.

Fisket av skaldjur, alltså i detta fall hummer och djupvattensräka, bedrivs här i landet i mycket stor utsträckning av fiskare från mellersta och norra Bohuslän, och det är en känd sak, inte minst för Bohusläns riksdagsmän, att för dessa fiskare är skaldjursfisket deras huvudnäring. De ha inte, såsom en del andra fiskare på västkusten, haft några särskilt stora inkomster under krigsåren, utan de ha fått nöja sig med ganska små inkomster. Om det lämnas större och större möjligheter för fri import av nämnda skaldjur från Norge, blir detta ett mycket hårt slag för de här nämnda fiskarena — inte minst med tanke på att den norska kronans värde är lägre än den svenska kronans. Skulle det gå därhän att dessa fiskare, som fiska skaldjur, skulle på grund av den norska konkurrensen eller för små inkomster bli nödsakade att nedlägga eller väsentligt inskränka detta fiske, kommer detta att betyda, att de måste skaffa sig större och betydligt dyrbarare båtar och motorer för att kunna deltaga i fisket på Nordsjön och annorstädes, något som i sin tur kommer att bidra till en ännu större tillförsel av de fiskslag, som våra fiskare vid alltför många tillfällen ha så svårt att få avsättning för.

Jag förväntar, att regeringen inom den närmaste tiden kommer att med vederbörande norska myndigheter ta upp frågan om ett importförbud eller en importreglering för skaldjur, så att det blir en prövning av huruvida det verkligen finns behov av en import.

Enligt varulistorna skulle beträffande importen av saltad fisk ske en ökning av importens värde med 50 000 kronor, beträffande fiskkonserver med 100 procent eller 300 000 kronor och beträffande torkad fisk med $\frac{1}{2}$ milj. kronor. Dessutom ha, utöver vad som ingår i avtalet för 1946, medgivits möjligheter för en import av frusen fisk och fiskfilet för 1 milj. kronor. I fråga om salt sill medges en import på upp till 185 000 tunnor, varav 135 000 tunnor utan licensprövning. Läger man till detta en import från Island av t. ex. 100 000 tunnor salt sill, så kommer man till en kvantitet, som i det närmaste motsvarar hela årsbehovet för vårt land, och det skulle alltså inte finnas plats inom landet för avsättning av någon som helst svenskfångad salt sill.

Detta senare förhållande är så mycket mer omotiverat och beklagligt som våra egna fiskare numera kunna, om de få möjlighet att helt utnyttja sin kapacitet, tillföra landet nästan all den sill, som behövs för saltning. Frågan blir ju emellertid nu, om inte detta givande och rika sillfiske i Nordsjön, som åtminstone våra fiskare på västkusten ha haft så stora förhoppningar på och för vilket det har nedlagts och fortfarande nedlägges stora kapital på båtar och motorer, får inskränkas till det minsta möjliga eller rent av helt upphöra. I den mån detta fiske inte kan läggas på export till andra länder. Ja, det kan t. o. m. bli så, att norrmännen, som nu rusta för fullt för trålfiske i Nordsjön, komma att förse vårt land även med denna sill, den s. k. fladensillen.

Vad beträffar den salta fisken, där ju importens värde skall ökas med 50 000 kronor, så är det ett känt faktum, att ganska stora mängder fisk ha måst saltas under de sista åren, inte minst av statens eget organ, livsmedelskommissionen. Västkustfisk, som övertagit livsmedelskommissionens roll, när det gäller att taga hand om överskotts fångsterna av fisk och sill, har sedan den 15 april i år erhållit stora mängder sådana överskottsvaror, varav cirka 5 milj. kg fisk som till större delen har fått saltas. Den 1 oktober hade Väst-

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

(Forts.)

kustfisk sålunda omkring 125 000 kg sådan saltad fisk i lager. Dessutom ha vi ju den svenskfångade salta långan, som är väl känd av de svenska hushållen, och det synes alltså inte beträffande salt fisk föreligga något behov för ökning av importen utöver den kvantitet, som enligt det nu gällande avtalet importeras i år. I avtalet ingår en import av fiskkonserver som överstiger innevarande års import med 100 % eller från 300 000 kronor till 600 000 kronor. Huruvida det finns behov av en så stor import av fiskkonserver kan jag inte uttala mig om, men jag kan inte tänka mig annat än att även denna ökade import kommer att verka menligt på det svenska fisket. Som jag förut har nämnt så ingår även i avtalet en import av frusen fisk på 1 miljon kronor. Någon sådan import var inte med i 1945 års avtal, och våra representanter för fiskarena ha vid förhandlingar med myndigheterna på det bestämdaste motsatt sig en dylik import. Frusen fisk har hittills visat sig vara den mest svårsålda. Livsmedelskommissionen har sorgliga erfarenheter av sina försök att tillvarataga överskottsfångsterna genom frysning på det sätt vi nu ha möjlighet att frysa fisk. Så långt jag vet så fick livsmedelskommissionen slumpa bort, ja kanske rent av skänka bort sitt sista lager av frusen fisk på försommaren i år, och Väst kustfisk hade den 1 oktober i år ett lager av frusen fisk på inte mindre än 210 000 kg. Att under sådana förhållanden tilllåta en import av frusen fisk på en miljon kronor kan inte vara försvarligt. Importen av torrfisk har också ökat med en halv miljon kronor sedan föregående avtal. Importsumman var då tre och en halv miljoner kronor, varför den nu uppgår till fyra miljoner kronor i det nya avtalet. Från fiskarhåll har kraftigt framhållits, att importen från Norge bör ske med hänsyn till svenskt fiske och att importen därför bör ske efter behovsprövning, att man i handelsavtalet icke under några förhållanden bör binda sig vid större kvantiteter än som motsvara den faktiska importen under år 1946, och att import därutöver endast bör ske efter särskild prövning varvid hänsyn skall tagas till svenskt fiske.

Från den 15 april i år övertogo tvenne organisationer av fiskare fisk- och prisregleringen efter det att livsmedelskommissionen omhänderhaft densamma under krigsåren. För Skåne och Blekinge har föreningen Sydkustfisk hand om överskottsfisken, på västkusten har Väst kustfisk hand om densamma. Huruvida Sydkustfisk har haft stora överskott har jag inga uppgifter om, men Väst kustfisk har, från den 15 april till den 30 november i år, måst övertaga 11 å 12 miljoner kg, varav cirka 6 miljoner kg sill och över 5 miljoner kg annan fisk, och detta överskott har tillkommit trots att våra fiskare under samma tid ha tillämpat ganska kraftiga reduceringar av fisket genom ransonerings av tillförseln. Att lägga märke till är, att våra svenska fiskare torde vara de enda, som ha infört ransonerings av fiskfångsterna, då alla övriga länders fiskare, även norrmännen, införa obegränsade mängder sill och annan fisk. Av de här nämnda överskottsfångsterna, som Väst kustfisk fått övertaga, ha vissa partier saltats, andra ha frusits och en del ha exporterats. Vissa partier ha skänkts bort, och vissa organisationer ha inköpt en del partier till nödlidande i Europa. Den 30 november hade Väst kustfisk närmare en halv miljon kg fisk (räknat i färskt tillstånd) i lager, däribland 210 000 kg fisk, och därutöver cirka 12 000 tunnor salt sill. Att under de förhållanden jag här relaterat lämna möjlighet för ändå större import av fiskvaror i det nya avtalet med Norge än som förekommit i år måste ur det svenska fiskets synpunkt väcka stora betänkligheter och kan omöjligt förstås av svenska fiskare, och våra fiskare komma säkerligen att fråga sig om de svenska fiskarens intressen tillvaratagits på ett nöjaktigt sätt i det nya avtalet.

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.
(Forts.)

Jag noterar emellertid med nöje, att utrikesutskottet haft sin uppmärksamhet riktad på frågan och gjort ett tillägg till vad som säges på sidan 14 i den kungl. propositionen. Utskottet skriver: »Utskottet vill framhålla, att hänsyn till de svenska fångstförhållandena och den svenska marknadens behov givetvis även kommer att tagas vid importlicensgivningen för salt sill inom ramen för i varuförteckning II upptagna kvantitetsgränser.» I vad mån utskottets tillägg kommer att påverka avtalets verkningar i gynnsam riktning för det svenska sillfisket, kan jag för min del icke uttala mig om, men nog skulle jag önskat, att utskottet mera positivt sagt ifrån att det anser regeringen har gått för långt i eftergifter i vissa fall, då det gäller import hit, framför allt då det gäller vissa slag av fiskvaror, såsom skaldjur. Däremot kan jag inte tänka mig annat än att regeringen, vid utfärdandet av licenser på importerad fisk från Norge, måste taga hänsyn till vad utskottet i denna fråga har skrivit.

Om jag tänker på den ökade importen från 1946 för skaldjur, frusen fisk och torr fisk, som uppgår till inte mindre än två och en halv miljon kronor i ökning, så skulle ju bara detta göra, att jag borde yrkat avslag på avtalet, men jag skall ändå avstå från att göra det, med tanke på dels det fiskeriavtal som nyss är beslutat i denna kammare, dels att en importreglering på skaldjur kommer till stånd genom regeringens åtgärd och dels med tanke på att det kommer att ske en verklig behovsprövning, innan det lämnas tillstånd till import av sill och annan fisk samt övriga fiskets produkter.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng, Carlsson* i Bakeröd och *Svensson* i Ljungskile.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Herr Utbults anförande, som ju innehöll mycket av bekymer och kritik, slutade ju med ett tillstyrkande av utskottets förslag, att riksdagen skall godtaga det avtalsförslag, som regeringen förelagt riksdagen, en sak, som jag här vill understryka. Jag gissar, att bakom detta tillstyrkande ligger den förnufviga tanken, att när man sluter ett handelsavtal med ett främmande land, måste man, liksom när man sluter ett avtal med en individ, ge någonting för att få någonting. Ett avtal måste vidare ses såsom en helhet. Med hänsyn härtill skulle det kanske icke finnas så mycket anledning för mig att svara på hans kritik, eftersom jag förmodar, att också han är medveten om att vi måste göra vissa eftergifter för att norrmännen å sin sida skola vara beredda att göra eftergifter, så att vi skola kunna komma till ett resultat.

Emellertid är det ett par småsaker jag skulle vilja påpeka. Jag skall söka att fatta mig mycket kort. Denna diskussion kan ju knappast skilja sig så mycket från de diskussioner herr Utbult och jag haft vid åtskilliga tillfällen förut. Jag skulle vilja erinra honom om att en utgångspunkt för vår diskussion om fiskprotektionismen måste vara, att före kriget hade vi med få undantag inga importhinder alls för fisk, allra minst fördyrande importspärrar för den saltade fisken, vars utomordentliga betydelse för de breda folklagrens konsumtion ju herr Utbult känner väl till. Det är ur den synpunkten ingalunda naturligt att se på importen av fisk på det ensidiga sätt herr Utbult gör, då han hävdar, att fisk överhuvud taget icke bör få importeras, såvida vi icke ha behov av det. Därmed menar han: såvida det icke är ett intresse ur fiskarens synpunkt, att vi importera fisk.

Jag har nu tänkt mig, och det är regeringens inställning, att det skulle finnas en lösning, som både tillfredsställer konsumtionens krav på en fri marknad och på billig fisk och tillfredsställer fiskarens berättigade krav på att ha en

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

(Forts.)

levnadsstandard, som är jämförlig med andra folkgruppers. En sådan lösning ligger i att man gör den svenska fiskerinäringen till en exportnäring. Jag tycker, att det är litet ensidigt, när herr Utbult håller ett mycket långt anförande utan att ens omnämna den väsentliga förutsättning för det avtal, som vi nu hålla på att sluta, som ligger däri, att regeringen och myndigheterna lyckats upp-arbeta en export av svensk fisk, som är större än någonsin. Det är min mycket bestämda mening, att vill man göra den svenska fiskerinäringen på lång sikt bärkraftig, måste man skapa förutsättningar för en stor export. I så fall kan man undvara den mycket trånga protektionism, som herr Utbult här gör sig till talesman för.

Detta avtal representerar en kompromiss, där vi behålla mycket av importspärrarna från krigsåren, trots att vi lyckats arbeta upp exporten på det sätt vi gjort. Jag vill emellertid bara som anteckning i marginalen till herr Utbults anförande påpeka, att det icke är fullt riktigt eller åtminstone icke realistiskt, när herr Utbult menar, att vi ökat importen av skaldjur enligt detta avtal till det dubbla, eftersom detta avtals kvot ungefär svarar mot den faktiska importen under 1946. Beträffande den salta sillen vill jag erinra honom om att dessa 135 000 tunnor, som vi ha lovat licensiera, är mindre än kvantiteten förra året. Den faktiska importen av salt sill i år var 117 000 tunnor men därtill fanns det ett köpekontrakt på 45 000 tunnor islandssill, som norrmännen emellertid inte varit i stånd att leverera, vilket i sin tur medfört en mycket besvärande knapphet på islandssill i marknaden.

I vad det gäller den stegring av importkvoten, som vi ha åtagit oss i fråga om konserver, vill jag erinra herr Utbult om att här råder en konkurrens mellan fiskerinäringens exportintresse och dess hemmaprotektionistiska intresse. Vi ha för närvarande svårt att upprätthålla vår export av konserver, eftersom det är ont om konserver, och därför kan en import från Norge göra det möjligt för oss att sälja mera fiskkonserver och därmed skapa förutsättningar för en större marknad i framtiden, vilket är en god affär inte bara för landet utan alldeles speciellt för fiskarena.

Jag vill vidare erinra herr Utbult om — det är en sak som jag ofta haft anledning erinra honom om — att våra kvoter i handelsavtalet inte innebära några löften om import. De innebära bara löften om importlicens, därest det finns en marknad i Sverige som efterfrågar varorna. Den tilläggsmening i utskottets utlåtande, inför vilken herr Utbult kände stor tacksamhet, lyder: »Utskottet vill framhålla, att hänsyn till de svenska fångstförhållandena och den svenska marknadens behov givetvis även kommer att tagas vid importlicens-givningen för salt sill inom ramen för i varuförteckning II upptagna kvantitetsgränser.» Eftersom utskottet tillstyrker att riksdagen skall godkänna det förslag om handelsavtal som föreligger för diskussion kan jag inte tolka denna mening i utlåtandet annorlunda än att utskottet observerat, att vi beträffande denna vara ha fixerat en minimigräns och en maximigräns och att vi inte äro skyldiga att lämna importlicens till mera än minimikvantiteten, vilket ju är uppenbart.

Vad jag framför allt gärna vill framhålla är att jag tror, att man bara gör den svenska fiskerinäringens intressen skada genom att på det ensidiga sätt, som herr Utbults anförande nyss illustrerade, inrikta dessa intressen på en småsvensk protektionism. Fiskerinäringens stora möjlighet att bli en näring, som ger en god bärning åt sina utöware, ligger i att vi kunna skapa en stor och växande exportmarknad. Detta förutsätter att vi inte driva en småaktig protektionism hemma, om det är den svenska regeringens och de förhandlande myndigheternas uppgift att slå bort importspärrarna i främmande länder.

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.
(Forts.)

Herr **Utbult**: Herr talman! Först vill jag säga bestämt ifrån att jag inte yrkat bifall till utskottets hemställan — därvidlag måste det föreligga något missförstånd från handelsministerns sida. Jag sade att jag hade orsak att yrka bifall men kunde inte göra det och gjorde det inte heller. Handelsministern nämnde att man måste ta hänsyn till konsumenterna och försöka hålla ett billigt pris på sillen. Saken ligger så till att den importerade norska och isländska sillen både förlidet år och i år blev, på grund av felslaget fiske, ganska mycket dyrare än den svenska. Vi ha i år sålt den fina svenskfångade fladen-sillen i salt skick till de svenska försäljarna för ett pris av ned till 58 kronor tunnan, även om priset i allmänhet hållit sig omkring 65 kronor. Den importerade isländska sillen kostar 100 eller 105 kronor tunnan. Det är en skillnad på 40 kronor per tunna. Den svenska fisken och den svenska sillen måste kunna få ersätta de importerade varorna, i synnerhet då priset är 40 kronor lägre per tunna.

Importen av skaldjur är det mest betänkliga i hela avtalet. Jag hade inte tagit reda på att det har importerats för två miljoner kronor skaldjur i år, utan jag gick ut ifrån uppgiften i handelsavtalet, en miljon kronor. Det allra mest beklagliga är att det inte är importförbud på skaldjur, utan norrmännen kunna exportera hit när som helst och hur som helst och nästan till vilket pris som helst, för så vitt det finns pengar tillgängliga enligt handelsöverenskommelsen. Vederbörande svenska fiskare skrevo till flera riksdagsmän förliden vinter och ville att vi skulle begära importreglering på skaldjur. Vi kunde inte då göra det men diskuterade saken gruppvis. Fiskarena ha sedan gjort framställning härom till sitt centralförbund, som i sin tur begärt hos regeringen att få en reglering till stånd, men denna framställning blev avslagen. Denna import kan innebära att dessa fiskare helt enkelt måste inställa sitt fiske, om norrmännen fritt skola få hit exportera hummer och djupvattensräkor.

När det gäller importen i år är det så riktigt att vi ha köpt 117 000 tunnor. I nya avtalet ingår 135 000 tunnor utan behovsprövning. Det är alltså fråga om en större ökning än vi själva anse vara riktig. Handelsministern nämnde att vad som behövs är att skaffa en marknad utomlands för export av svensk fisk och sill, och det är så riktigt. Vi ha ju tidigare haft export till utlandet av framför allt salt sill sedan 20, 30 år tillbaka. De mängder som exporterades förr vore åtskilliga hundra, kanske tusen procent större än de, som exporteras nu. Då kunde vi fiska 100 000 hektoliter på en enda natt och exportera huvudparten. Vi ha alltså haft export långt tidigare, men vi behöva det givetvis nu också. Enligt min och fiskarens mening är det emellertid inte den rätta utvecklingen att vårt folk genom avtal skall på sätt och vis tvingas att äta mer och mer importerad fisk, medan våra egna fiskare skola bli hänvisade till att sälja sina fångster i utländska hamnar och sedan föra hem den fisken och den sillen i salt eller berett tillstånd. Våra fiskare böra som producenter ha möjlighet att sälja största möjliga mängder i sitt eget land och sedan exportera vad som eventuellt blir över.

Jag måste säga handelsministern att våra fiskare på västkusten inte äro glada, då de bli tvingade att ligga på Nordsjön under hösten och vintern i snö och storm och fiska i hela veckor och sedan gå i fyra dygn, natt och dag, till en hamn på engelska östkusten för att sälja sina fångster. Det är ett arbete som jag inte önskar en straffånge, långt mindre våra fiskare. De klaga ganska mycket på en sådan ordning, men de ha ju ingen annan utväg än att gå utanför gränserna och på det sättet sälja sina varor. Det är ett litet fåtal som under vintern vågar riskera både båtar och redskap på detta fiske, ty man har gjort för stora förluster på att ligga i Nordsjön vintertid. Däremot ha fiskarena

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.
(Forts.)

ingenting emot att under vår och sommar sälja sina fångster i utländska hamnar. Det dra de sig inte för, men att de skola mer eller mindre tvingas att fiska ute på Nordsjön och hålla sig där i storm och snöyra är inte att rekommendera.

Herr Staxäng: Herr talman! Jag instämde först i herr Utbults anförande. I likhet med herr Utbult vill jag framhålla att den hänsyn som skall tagas till de svenska fångstförhållandena och den svenska marknadens behov givetvis även bör tagas vid importlicensgivningen för salt sill. Jag tycker att där har man faktiskt vunnit en del i jämförelse med bestämmelserna i det förra handelsavtalet.

Att jag nu begärt ordet beror mest därpå att jag dock reagerar något emot statsrådets uttryck om vissa synpunkter på fiskarehåll, som han kallade för småsvenskt protektionistiska. Jag tycker att detta uttryck var rätt onödigt, ty jag har den uppfattningen att man beträffande våra fiskeförhållanden med Norge nu uppnått vissa positiva resultat, att det uttryck som statsrådet använde i rätt stor utsträckning förringade den insats man gjort. Jag tror också att med detta uttryck gavs en felaktig framställning av den inställning fiskets män haft i dessa frågor.

I anknytning härtill vill jag framhålla en sak som jag personligen reagerat emot, och det är att man tycks tala om jordbrukets och fiskets avsättningsförhållanden på olika tungomål. Vi ha ju kommit därefter nu att då det gäller jordbrukets produktion vilja vi i första hand inrikta denna på hemmamarknaden, och vi tala ganska litet om export. Men när det gäller fisket fortsätter man alltjämt att i första hand tala om export och alltför litet om vår hemmamarknad. Jag inser mycket väl att här föreligger en skillnad. Att fisket i mycket hög grad är beroende av vår exportmarknad begriper jag mycket väl, men jag tycker det är ett stort intresse för vår fiskerinäring att man i första hand skall söka tillvarata vår hemmamarknad, sedan får exporten komma som en komplettering.

Det var bara denna synpunkt, herr talman, jag ville ha framförd.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal:** Herr talman! Den småsvenskt protektionistiska inställning, som jag varnade de svenska fiskarna för, har jag i viss mån känt vara företrädd i herr Utbults anförande. Det var icke den inställningen som lett oss fram till överenskommelserna med Norge om svenska fiskares rätt i norska hamnar. Jag syftar på den inställning som skulle leda till att man vore beredd att avstå ifrån den svenska regeringens möjligheter att skaffa den svenska fiskerinäringen rättigheter till export och rättigheter i utländska hamnar för att i stället desto hårdare försvara den svenska marknaden. För mig är det alldeles klart — jag vill upprepa det än en gång — att vilja vi skapa en bärkraftig svensk fiskerinäring, då gäller det att lägga som grund härför en kraftig export. Och det kunna vi inte vare sig politiskt eller tekniskt genomföra, om vi följa den inställning, som jag tillät mig kalla småsvenskt protektionism och som jag tycker kom fram i herr Utbults och i viss mån också i herr Staxängs anförande.

Herr Staxäng vill inte att vi skola göra någon skillnad mellan jordbrukspolitiken och fiskeripolitiken. Jag tror, att det finns en mycket viktig orsak till att här bör dragas en skiljelinje. Det svenska jordbruket kan ju till nöds klara sig som en hemmaförsörjningsnäring, åtminstone innan produktiviteten ökat mera än den redan har gjort. Men detta är inte möjligt för fiskerinäringen — så vida man inte tänker sig att fiskarens nuvarande antal skall nedbringas högst betydligt. Jag vill också gärna ha sagt att jag betraktar icke dessa båda

Överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947.

(Forts.)

anföranden, som här hållits, såsom verkligt representativa för de svenska fiskarens åsikter. Det är min erfarenhet, icke minst från det resonemang vi fört i samband med upprättandet av det svensk-norska avtalet, att det numera finns mycket större förståelse för de synpunkter, som jag här gjort mig till tolk för, än som fanns så sent som i fjol. Jag tror att en allt större och större del av de svenska fiskarna fått denna mera aktiva inställning till den handelspolitik som regeringen fullföljer.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

utrikesutskottets memorial, nr 17, angående ersättning till dess tjänstemän; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Sveriges riksbank för viss förlust; och

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till den internationella flyktingskommittén m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 11.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 360 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 11 oktober 1946, föreslagit riksdagen att till Subventionering av införseln av vissa varor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Björkman* och *Nordenson* (I: 390) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg* (II: 592), i vilka hemställts, att riksdagen under beaktande av vad i motionerna anförts måtte avslå förevarande proposition,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ohlin* väckt motion (II: 591), vari likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 390 och II: 592 samt II: 591, till Subventionering av införseln av vissa varor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Albertsson*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ohlin* och *Falla*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motio-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

nerna I: 390 och II: 592 samt II: 591, avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag; samt

2) av herr *Rubbestad*, utan avgivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Falla**: Herr talman! Den proposition, nr 360, som ligger till grund för det nu behandlade utskottsutlåtandet, företer åtskilliga egendomligheter. Jag kan knappast erinra mig ett förslag från Kungl. Maj:ts sida, som beledsagats med så starka reservationer och principiella avståndstaganden i sakfrågan från vederbörande departementschefs sida, i detta fall statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet. Han talar om vådorna av en sådan subventionering av importvaror, som här föreslås, och förklarar, att han till fullo inser dem. De remissyttranden som redovisas i propositionen äro genomgående principiellt mycket avvisande mot importsubventioner, men i fråga om det nu föreliggande förslaget äro yttrandena i allmänhet vaga och undvikande. Även där man inte avstyrker förslaget, säger man i många fall, att man inte vill motsätta sig det — det är ju det vanliga uttrycket för motvilja och tveksamhet, när man ändå av vissa skäl tvingas med på någonting, som man inte tycker om. Jag kan inte finna någon remissinstans, som oförbehållsamt tillstyrkt det nu föreliggande förslaget, det skulle då möjligen vara socialstyrelsen. Till och med priskontrollnämnden, varifrån förslaget ju kommer, säger, att »ett beträdande av subventionsvägen är i allmänhet förenat med allvarliga olägenheter och en åtgärd, som i princip måste anses förkastlig». Grossistförbundet säger, att innan man beslöte sig för en så betänkelig åtgärd som genomförandet av importprissubventioner, syntes andra utvägar att hålla nere indexet böra undersökas. Stockholms handelskammare säger bl. a.: »Förhoppningarna att genom varjehanda konstlade åtgärder kunna sätta prismekanismen ur spel och dölja den pågående penningvärdesförsämringen skulle säkerligen visa sig fåfänga, om man icke lyckades komma till rätta med den primära orsaken till inflationstrycket, nämligen den bristande balansen mellan en stigande inkomstnivå och en otillfredsställande varuförsörjning. Mot denna bakgrund måste det», yttrar handelskammaren vidare, »starkt ifrågasättas, om skäl verkligen finnes att tillgripa så betänkliga medel som subventioner åt importen.» Handelskammaren i Göteborg säger sig på anförda skäl icke kunna tillstyrka införandet av subvention av importvaror. I åtskilliga yttranden tar man inte bestämd ställning till förslaget, utan inskränker sig till att tillråda all möjlig försiktighet och begränsning vid åtgärdens genomförande.

I detta sammanhang ber jag att få anföra några uppgifter och synpunkter ur en till statsutskottet inkommen, den 4 december daterad skrivelse från textilrådet inom statens industrikommission. Textilrådet har tidigare genom en till industrikommissionens i propositionen refererade yttrande fogad promemoria uttalat med kommissionens i stort sett sammanfallande uppfattningar. Nu säger textilrådet bl. a.: »Genom remiss från Sveriges industriförbund bereddades textilrådet tillfälle att under senare hälften av september månad 1946 avgiva yttrande över en inom priskontrollnämnden utarbetad hemlig skrivelse av den 13 september angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Med hänsyn till att ärendet var hemligstämplat och att remisstiden var begränsad till två dagar, fick icke textilrådets styrelse, utan endast en mycket begränsad krets av de närmast berörda industriernas representanter tillfälle att handlägga ärendet. Då rådet ansåg sig icke heller kunna avgiva ett yttrande innehållande ett ställningstagande till lämpligheten av den föreslagna

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

åtgärden, inskränkte det sig till att i en PM till Sveriges industriförbund anlägga vissa tekniska synpunkter på en eventuell subventionering.

Sedan ärendet numera blivit offentligt genom att Kungl. Maj:t i proposition nr 360 till innevarande års riksdag framlagt förslag om rätt att bevilja subventionering för vissa importerade varor, får textilrådet, sedan dess styrelse numera haft frågan under behandling, värdsamt anföra följande.»

Jag vill inte upptaga tiden med att fullständigt återgiva hela yttrandet, men textilrådet framhåller, att det är nödvändigt för industrien att få räkna med råvarornas hela återanskaffningspriser, samt framhåller därefter, att motiveringen för imports subventionering till väsentlig del skulle bortfalla, om en då i dagarna väntad ny överenskommelse träffades mellan de stora parterna på arbetsmarknaden, varigenom det s. k. indextaket skulle bortskaffas och inte i fortsättningen få någon betydelse. Slutligen säger textilrådet: »Det torde även rent allmänt kunna sägas, att det är ofrånkomligt, att prishöjningarna på importerade råvaror tillåtas att utöva sin fulla inverkan på priserna på halv- och helfabrikat, som tillverkats av ifrågavarande råvaror. Det torde icke vara riktigt eller lämpligt att genom subventioner snedvrida efterfrågan. Härigenom skapas på ena eller andra sättet missförhållanden, som torde vara omöjliga att på förhand överblicka.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter och under åberopande av att industrien dock måste kalkylera från i verkligheten gällande återanskaffningspriser på råvaror, får textilrådet värdsamt hemställa, att statsutskottet vid sin behandling av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 360 måtte hemställa, att propositionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Detta uttalande går ju i helt annan riktning än det i propositionen refererade yttrandet, och denna förändring synes inte uteslutande bero på att det nya ramavtalet förändrat förutsättningarna för förslaget. Man förstår ju också, att om en instans, det må vara ett statligt organ eller en annan organisation, endast får två dagar på sig för att avgiva ett yttrande i ett komplicerat och förut kanske icke övervägt samhällsekoniskt spörsmål, så är det risk för att svaret blir beroende av tillfälliga omständigheter, otillräckligt underbyggt och sålunda av föga värde. Även om tiden för remissvaren inte i andra fall varit lika kort som den textilrådet fått för att begrunda frågan, så utgår jag ifrån att tiden för remissvarens avgivande varit mycket kort. Priskontrollnämndens skrivelse till Kungl. Maj:t är daterad den 13 september detta år, och regeringspropositionen i fråga är dagtecknad den 11 oktober. På denna tid, 28 dagar, skall skrivelsen avsändas från priskontrollnämnden, vara vederbörande departementschef tillhanda, övervägas, expedieras för remiss till olika instanser, vara dessa tillhanda och där studeras och övervägas och med mer eller mindre väl genomtänkta yttranden återgå till departementet. Där skall förslaget och de därtill i remissyttrandena anförda synpunkterna studeras och övervägas, och slutligen skola dessa överväganden resultera i utarbetandet av en proposition till riksdagen. Vilket allt skett inom en tid av 28 dagar. Om en del resonemang som i anslutning till frågan förts och anföras i propositionen äro något suddiga i konturerna, så är det inte mycket att undra på med den tid som stått vederbörande till förfogande.

Naturligtvis vill jag inte klandra, att det gått raskt undan. Ärendet är ju av den särskilda beskaffenhet, att det måste handlas snabbt om det överhuvud taget skulle handlas. Men det är ju å andra sidan uppenbart, att få de tillfrågade remissinstanserna inte tid och möjlighet att sätta sig in i ärendet, så bli remissyttrandena av litet eller intet värde. Och det är ju en allmän klagan från håll, där man skall inkomma till departementen med svar på remisser av olika ärenden, att remisstiden som regel nu är så kort, att det inte är möjligt

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

att under den utmäta tiden tränga in i de förelagda ärendena och däröver avgiva yttranden. Det väsentliga i detta departementala remissförfarande synes numera ha blivit att kunna i en proposition redovisa ett antal remissvar, inte att av svaren få frågan klarare belyst och få ett större och tillförlitligare kunskapsmaterial för frågans bedömande och avgörande.

Alltnog, detta ärendes behandling har blivit ett hastverk, och även om detta under föreliggande omständigheter har varit ofrånkomligt, så är det dock ett beklagligt faktum, som man inte kan komma förbi vid frågans avgörande. Åtskilliga av de skäl, som ansetts bära upp subventionsförslaget, visa sig vid närmare påseende vara svaga, svåra att bestämt fixera eller klart definiera. Så t. ex. äro alla som yttrat sig i frågan ense om att en subvention å importvaror endast kan övervägas vid en prisstegring, som är av övergående karaktär. Men i själva verket äro ju prisrörelser nästan alltid av övergående karaktär, om man ser utvecklingen på längre sikt. Hur lång eller kortvarig en prisrörelse skall vara för att anses som övergående, därom ha vi inte fått någon antydning i propositionen eller eljest. Men även om s. k. sakförståndiga anse sig kunna ha ett allmänt omdöme om vad man skall anse vara en övergående prisstegring, så gäller det ju att bedöma en sådan prisrörelse i dess tidigare skede för att då sätta in åtgärden, om det skall vara någon mening med det hela. Men vem kan vid början av en prisrörelse på utlandsmarknaderna säga, om den kommer att bli kortvarig eller mera bestående, då den ju enligt sakens natur kommit till stånd genom samverkan av många olika faktorer och i fortsättningen kan komma att påverkas av många andra delvis oförutsebara omständigheter? En förutsägelse om dess större eller mindre varaktighet måste ju bli en ren spekulation, som möjligen kan slå rätt men lika gärna kan slå fel. Ja — så resonerar man tydligen — om det visar sig, att prisstegringen inte går tillbaka så snart som man trodde, då tar man bort subventionen, och det verkliga priset får slå igenom. Ja, vad har man då åstadkommit? Att man får låta prisstegringen bryta genom som en uppdämd flod och kanske vid en tidpunkt som ur olika synpunkter blir känsligare och besvärligare än tidigare. Nej, säkerligen kommer man att då resonera som så, att när vi nu ha haft denna subventionering så länge, så böra vi väl vänta litet till och avvakta, om inte ett omslag snart kommer. Och så hoppas man och så dröjer man, och så blir importsubventionen varaktig, och ju längre tid den fått bestå, desto svårare och besvärligare blir det att avskaffa den.

Därtill komma de statsfinansiella betänkligheterna. Redan för det halvår och för de begränsade varuslag, som subventioneringen nu närmast avser, förefaller det mycket ovisst, om de ifrågasatta 25 miljonerna skola vara tillräckliga för att kunna uppnå någon väsentlig effekt. Skulle sedan, som troligt är, subventioneringen fortsätta och utökas, så kan den statsfinansiella belastningen bli av nu alldeles oberäknelig storlek. Och så som det nu ter sig torde morgondagens statsekonomiska plåga bli mer än tillräcklig utan en sådan belastning. Att departementschefen inte är främmande för att fortsätta på den här föreslagna subventionsvägen framgår av hans uttalande på sidan 15 i propositionen: »Sedan erfarenhet erhållits angående subventionering, torde frågan om en eventuell förlängning av densamma samt om dess omfattning böra tas under övervägande, och, därest förhållandena därtill föranleda, förslag därom föreläggas nästa riksdag.»

Det avgörande skälet för en importsubventionering synes vara en fruktan för att de höjda importpriserna skola påverka levnadskostnadsindex, så att detta skulle slå genom det s. k. indextaket vid siffran 249. Därmed skulle då enligt det mellan de stora parterna på arbetsmarknaden gällande ramavtalet följa en löncökning på 5 procent å indextillägget eller ungefär 3 procent

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

å det nu utgående totala lönebeloppet med de inflatoriska verkningar, som detta skulle föra med sig. Emellertid har ju efter rätt långvariga förhandlingar mellan dessa parter nu träffats ett nytt avtal av innebörd, att en lönehöjning av 5 procent å 1938 års lön under alla förhållanden skall träda i tillämpning från och med maj 1947. Då de enligt ramavtalet på index grundade lönehöjningarna skola bestämmas kvartalsvis och en eventuell importsubvention icke kan hinna påverka index innan första kvartalets lönesättning skall fastställas i januari 1947, så kommer uppenbarligen indextaket, liksom en importsubvention, icke att få någon sådan betydelse för lönemarknaden som man tidigare i anledning av det gamla ramavtalet föreställt sig. Och därmed är det tyngsta och det avgörande skälet för den föreslagna importsubventionen borta.

När som för närvarande är fallet faran för vårt penningvärde kommer kanske mest inifrån, från våra egna statsekonomiska och allmänekonomiska utvecklingsfaktorer, kan det inte vara möjligt att bygga en damm mot inflationen genom att subventionera en del begränsade importvaror. Om hotet mot penningvärdet varom endast utifrån, kunde måhända åtgärder av den typ och på det område varom här är fråga förtjäna att övervägas, men i nuvarande läge måste den inre ekonomiska utvecklingen främst övervägas i detta sammanhang och en hela problemet omfattande plan åvägabringas för bemästrande av de inflatoriska krafternas inflytande. Det räcker inte med någon enstaka, begränsad åtgärd ute i periferien. Vi försökte hösten 1939 när det gällde kolen och anslogo för det ändamålet första gången 20 miljoner kronor för att hålla priserna nere. Men åtgärden visade sig den gången verkningslös. Mycket talar för att det skall gå på samma sätt denna gång. Subventionen innebär också en ökning av köpkraften och kan i nuvarande läge måhända förstärka de inflationsdrivande krafterna.

Faran för inflation är inte obekant för oss, den är inte plötsligt framsprungen ur några nya och oväntade ekonomiska konstellationer de senaste månaderna eller det senaste året, även om inflationshotet starkt aktualiserats de senare månaderna. Vi ha talat om denna fara, vi ha varnat för den, och det har uppdragits vissa allmänna riktlinjer för hur staten skulle genom vissa penningpolitiska och socialekonomiska åtgärder vidmakthålla ett möjligast stabilt penningvärde. I det syftet tillkom priskontrollnämnden 1942 och senare det bekanta penningpolitiska program, som diskuterades och fastslogs vid 1944 års riksdag. Priskontrollnämnden har otvivelaktigt utfört ett gott och betydelsefullt arbete. Utan detta arbete skulle prisläget varit i drift långt tidigare. Men priskontrollnämnden har ju i sitt arbete varit beroende av fattade politiska avgöranden, som ofta gått i mot priskontrollnämndens syften motsatt riktning och vållat besvärligheter. Nu synes emellertid priskontrollnämnden kommit nära gränsen av sina möjligheter. Vid sidan av de knappt tillmätta prisbestämda standardvarorna strömmar en allt stridare flod av fria och dyrare varor. Prisindex blir under sådana förhållanden endast en fiktion. Ett uttryck för denna verklighet är det mellan arbetsgivareföreningen och LO för åtta å tio dagar sedan träffade avtalet, varigenom nästa års löner normeras i det väsentliga oberoende av indextalet. Att då, samtidigt med att man underlåter att vidtaga åtgärder mot köpkraftsöverflödet och prishöjningen på de inre linjerna, vidtaga en isolerad åtgärd av så tvivelaktig karaktär som subventionering av vissa importvaror i främsta rummet för att hålla indextalet obrutet kan inte vara vad som nu göres oss behov. Beträffande det penningpolitiska programmet från våren 1944 så fick det ett grundskott av finansministern redan på hösten samma år. Det har inte saknats goda föresatser, vackert formulerade till programmatiska uttalanden från riksdagens si-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

da, men det har saknats vilja och kraft att hävda programmet och fasthålla en bestämd och konsekvent linje. Från finansministerns sida har såvitt man kan se inte funnits någon fruktan för en inflatorisk utveckling. Han har uppenbarligen trots sig kunna leda utvecklingen efter sina intentioner med de medel som stodo honom till buds, och rätt länge torde han också liksom många andra planhushållare in spe ha sett faran i motsatt riktning, i en väntad depression, som skulle mötas med helt andra medel än som krävas i nuvarande situation. Det var detta betraktelsesätt som avspeglade sig i den mycket omdiskuterade planhushållning, som skisserades i de nu antikerade 27 punkterna. De höra nu till det förgångna, och ingen ofruktbar diskussion skall upptagas på den grunden.

Men vad som nu bör från vårt håll klart sägas ut är, att vi inte äro motståndare till planhushållning på det sättet, att vi skulle önska att staten skulle låta en av sina väsentligaste uppgifter driva vind för våg. Skyddande och upprätthållande av ett stabilt penningvärde, det är en uppgift som åvilar staten och som ingen annan än staten egentligen kan fullgöra. Och den uppgiften kan inte lösas genom improvisationer utan kräver ett planmässigt och konsekvent handlande på lång sikt. Vi kunna konstatera, att staten för denna sin ofrånkomliga uppgift icke fyllt ens mycket lågt ställda anspråk på framsyn, planmässighet och konsekvent handlande. Det är sent att gottgöra vad som hittills försummats, men det är nödvändigt att angripa problemet i hela dess vidd och verkligen få till stånd samordnade åtgärder för att såvitt det nu är möjligt dämna upp inflationen, innan den fått alltför förödande verkningar. Att i detta läge gripa efter det halmstrå, som det nu behandlade förslaget utgör, kan inte vara rationellt eller tillfredsställande. På det sättet endast engagera vi oss för principiellt oriktiga och i längden omöjliga metoder utan att vinna någonting av väsentlig betydelse i dagens läge.

Jag ber, herr talman, att med stöd av vad jag nu anfört få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande och övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att redaktör *Helmer Holmberg* vårdas å S:t Görans hudavdelning för eksem. Han intogs den 6 december 1946 och beräknas kvarstanna till den 23 december.

Stockholm den 17 december 1946.

Å. Nilzén,
leg. läk.

Kammaren, som lade intyget till handlingarna, beviljade herr Holmberg ledighet från riksdagsgöromålen tillsvidare från och med den 6 innevarande december.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.04 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 17 december.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Subventionering av införelsen av vissa varor m. m.

(Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande, nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införelsen av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr Svensson i Grönvik, som anförde: Herr talman! Det ärende vi behandla är föranlett av en skrivelse från priskontrollnämnden till Kungl. Maj:t. Priskontrollnämnden har ansett sig böra fästa uppmärksamheten vid prisutvecklingen på vissa varor i utlandet och risken för att denna prisutveckling skulle kunna påverka priserna inom landet. Då dessutom indexläget är nära det s. k. indextaket, uttalar priskontrollnämnden, att »hänsynen till de allvarliga konsekvenser som kunna utlösas av en, om än tillfällig prisstegring i ett sådant läge måste anses väga tyngre än de principiella betänkligheterna mot ett beträdande av subventionsvägen».

Åtskilliga myndigheter ha yttrat sig om förslaget. Tveksamhet har kommit till synes hos samtliga, och även departementschefen har uttalat tveksamhet. Departementschefen säger: »I likhet med priskontrollnämnden och flertalet av de myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i ärendet, finner jag det i nuvarande läge nödvändigt att öppna möjlighet för Kungl. Maj:t att medgiva viss importsubventionering. Jag inser till fullo vådorna av en dylik subventionering och anser därför att den skall tillämpas restriktivt. Den bör sålunda äga rum allenast, där sannolika skäl föreligga för antagandet, att prisstegringen är av övergående karaktär.»

Detta departementschefens uttalande ansåg herr Falla i sitt anförande före middagen vara en svaghet, något som bl. a. var ett skäl för honom att gå på avslag på propositionen. Jag måste säga, att detta öppna uttalande från departementschefens sida om vådorna enligt min mening utgör en garanti för att den fullmakt departementschefen får icke kommer att missbrukas. Det hade varit mycket mera betänkligt, om han hade nonchalerat de olika myndigheternas yttranden. Nu har han själv erkänt och understrukit faran, även om han i likhet med priskontrollnämnden anser vådan av att icke företaga sig någonting större än de olägenheter som äro förknippade med ett beträdande av subventionsvägen.

Utskottet har också uttalat sig om de svårigheter, som en dylik åtgärd medför. Men utskottsmajoriteten har icke velat motsätta sig tanken, att det skall finnas ett instrument i Kungl. Maj:ts hand för att kunna följa utvecklingen. I detta fall är det hela begränsat till sex månader, alltså till slutet av detta budgetår. Jag tror, att det kan vara av betydelse, att Kungl. Maj:t har en sådan fullmakt, och detta är skälet till att jag i likhet med utskottsmajoriteten gått på bifall till den kungl. propositionen.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Före middagen anmärkte herr Falla på det sätt, på vilket Kungl. Maj:t förberett behandlingen av ärendet. Jag skall icke alls gå in på den frågan — jag förutsätter att departementschefen själv svarar i saken. Men vad beträffar skyndsambeten med ärendets behandling, förstår jag verkligen, att man därest man skulle göra något, måste handla snabbt, om frågan skulle hinna komma under riksdagens prövning vid pågående höstsession. Under sådana förhållanden kunde man givetvis icke draga ut på remisstiden alltför länge.

I detta sammanhang har man dragit upp hela den stora frågan om penningvärdet, och från reservanternas sida har uttalats, att när man fått löfte om att det skall bli en överläggning om penningvärdet, vore det icke anledning att gå in på denna nu föreslagna vägen. Jag skulle vilja säga som min uppfattning, att med kännedom om svårigheterna att komma fram till ett resultat i dessa diskussioner kan man icke räkna med att de bli slutförda under den tidrymd av sex månader som härvidlag är stipulerad. Det skulle vara mer än underligt om överläggningarna skulle hinna bli färdiga på kortare tid, och då har man icke föregripit resultatet på något sätt genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tror, att denna fullmakt är ett slags säkerhetsinstrument, och just med hänsyn till den öppenhet, varmed departementschefen förklarar att han inser svårigheterna och vådorna, har jag icke ansett mig böra motsätta mig förslaget. Avgörandet är, såsom jag nyss nämnde, beroende på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Departementschefen har i sitt yttrande uttalat, att tillämpningen skall vara restriktiv, och att så bör vara fallet ha vi ytterligare understrukt i utskottsutlåtandet. Läger man samman detta, förefaller det mig, som om det icke vore någon risk att bifalla propositionen.

Jag skall till slut tillägga ännu en sak. De varor, som framför allt berörts i skrivelserna, äro bomull och hudar, och man har gjort gällande, att priset på bomull sjunkit under den senaste tiden. Men enligt de uppgifter vi erhållit från industrikommissionen har visserligen priset varit i sjunkande, men det håller nu på att stiga igen. Jag tar för givet, att Kungl. Maj:t med hänsyn till både departementschefens och utskottets uttalande ser till, att därest det icke skulle finnas anledning till subvention när det gäller vissa varor, sådan heller icke kommer att ges. Under den förutsättningen ha vi, menar jag, mer att vinna än att riskera genom ett bifall till propositionen.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härpå yttrade:

Herr **Bagge**: Herr talman! På kammarens bord ligga två ärenden, som höra samman på så sätt, att de båda böra betraktas mot bakgrunden av det nuvarande läget i fråga om penningvärdet och den allmänna ekonomiska politiken med hänsyn till den inflationsrisk, som otvivelaktigt vårt land står inför. Det gäller den proposition, som nu är föremål för kammarens behandling, nämligen propositionen om prissubventionering av vissa importvaror, och det gäller också om propositionen rörande omsättningskattens slopande, varom vi fått ett utskottsutlåtande.

Med talmannens benägna tillstånd tänker jag göra några allmänna reflexioner i anledning av båda dessa förslag, och jag kommer icke att uppehålla mig vid detaljer i det närmast föreliggande ärendet. Jag kan ju också vara berättigad därtill, då i motiveringen till avslagsmotionen alla dessa förhållanden beröras i hela deras vidd. Jag har en annan åsikt än den senaste ärade talaren därutinnan, att jag menar, att det är hög tid att vi här i riksdagen verkligen få

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

en debatt om penningpolitiken. Det är i allra sista stund detta sker, i all synnerhet som ju finansministern givetvis rätt snart måste taga position till dessa frågor, när han skall skriva den vanliga ingressen till statsverkspropositionen.

Det är påfallande, att båda förslagen från början väsentligen motiverades med ett och samma skäl, som numera är helt och hållet förlegat, nämligen faran för ett genombrytande av det s. k. indextaket, faran för att man skulle komma över talet 248. Det tycks emellertid icke ha gjort något nämnvärt intryck, att detta argument har förlorat sin aktualitet. Faran för överskridandet av talet 248, som tyvärr i flera avseenden varit bestämmande för den ekonomiska politik, som sett sin väsentliga riktlinje i manipulationer av index, har icke längre samma betydelse som förut, sedan organisationerna träffat det nya ramavtalet, enligt vilket tillägget utgår oberoende av om talet 248 överskrides eller icke. Allt detta är onekligen också ganska typiskt för situationen och för det sätt, varpå frågor av sådan art behandlas för närvarande. Det är ett exempel på hur utvecklingen, som går mycket raskt i våra dagar på detta område, lämnar de trögfotade myndigheterna långt bakom sig.

Förslagen äro också typiska för den nuvarande penningpolitikens brist på planmässighet och effektivitet, dess upptagenhet med allehanda föga betydelsefulla ting och med förslag, som kastas fram, så vitt man kan se, lösryckta ur det allmänna sammanhanget och därför mer eller mindre ineffektiva. Det ena av förslagen, det om prissubventionerna, är ett palliativ utan något större värde men med betänkliga konsekvenser för framtiden. Det andra, förslaget rörande omsättningsskattens borttagande redan den 1 januari 1947, måste sägas gå stick i stäv med det nuvarande lägets krav och verkliga innebörd.

Om vi först tänka på subventionerna, måste vi säga oss, att penningvärdet förvisso icke kommer att påverkas av några tiotal miljoner kronor i prissubventioner till en del importvaror. Detta äro väl alla eniga om, föreställer jag mig. Men som en isolerad åtgärd kommer en dylik subventionering i nuvarande läge dessutom att verka i fel riktning, eftersom ett förbilligande av importvarorna för avnämarna inom landet men icke för de främmande exportörerna kommer att verka ökande på importen, och detta kommer att medföra en minskning av våra snabbt sjunkande valutareserver, varigenom ökning av importen i dess helhet så småningom blir omöjliggjord eller i hög grad begränsad. I varje fall äta vi upp våra sparade resurser på detta sätt undan för undan.

Vad beträffar förslaget att upphäva omsättningsskatten redan den 1 januari 1947 i stället för att, såsom riksdagen tidigare beslutat, åtminstone dröja till den 1 juli 1947, går verkligen, som jag sade, stick i stäv med vad den nuvarande situationen påfordrar; och det är redan på denna grund ett uttryck för bristen på en genomförd och genomtänkt politik. Att i nuvarande läge med det alltjämt växande trycket från den ökade köpkraften och den stegrade konsumtionen omedelbart taga bort omsättningsskatten, sänka priserna och öka efterfrågan och köpkraften, kan man verkligen icke säga vara ett steg i rätt riktning, även om man har den åsikten, vilken jag också har, att denna skatteform förr eller senare bör försvinna. Tidpunkten kan omöjligen ha valts olämpligare.

I utskottsutlåtandet försöker man bagatellisera hela saken. Redan det är oriktigt i och för sig, ty det gäller ju med hänsyn till våra förhållanden mycket betydande belopp. Men dessutom måste vi komma ihåg, att effektiviteten i den nuvarande ekonomiska politiken beror på att alla olika åtgärder, de må vara stora eller små, mer eller mindre omfattande, sammanarbetas på ett planmässigt sätt för att tillsammans utgöra de verktyg vi vilja ha för att hindra ett fortskridande hot mot vårt penningvärde. Så har man dock icke resonerat, när det gäller förslaget att ta bort omsättningsskatten nu, vilket har framdrivits av rent partipolitiska grunder. Man kan dock hävda, att även om tendenserna

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

tidigare varit skönjbara, har dock så mycket inträffat sedan riksdagen behandlade saken och fattade sitt beslut, så stor risk för inflation uppkommit och utvecklingen påskyndats i så stor omfattning, att riksdagen kunde vara väl försvarad med att taga skattefrågorna överhuvud taget under förnyat övervägande och då givetvis också denna fråga.

Vad jag nyss sagt om nödvändigheten av att inrikta alla olika delar av den ekonomiska politiken och alla åtgärder, de må vara mer eller mindre omfattande, åt rätt håll för att få det hela att hänga ihop gäller också en sak, som jag vet icke är så populär att omnämna. Men tiden är icke sådan, att det framför allt är popularitetsjakt vi skola ägna oss åt. Jag avser räntepolitiken.

Räntenedsättningen i mars 1945 var en uppenbarligen politiskt påverkad åtgärd från riksbanksfullmäktiges sida. Det osedvanligt låga ränteläget kan icke sägas stå i samklang med vad striden mot inflationen fordrar. Det har sagts, att räntepolitiken icke skulle vara effektiv i det fallet, men det är något som är helt och hållet beroende på vad man ger den för plats i sin ekonomiska politik i övrigt. Om folk får klart för sig, att en höjning av räntan är ett uttryck för en bestämd vilja hos de styrande att bevara kronans värde och motverka en inflationistisk prisutveckling, får en räntehöjning av även moderata dimensioner verklig betydelse. Ty då förstår folk, att den är något som pekar hän på att prisutvecklingen icke skall fortgå på samma sätt som hitintills, och då kommer räntan tillsammans med alla de andra åtgärderna att bli en effektiv faktor. Det har däremot visat sig tidigare, att om man gör isolerade ränteförändringar, spela dessa icke någon större roll.

Det har gjorts gällande, att man icke kan höja räntan med hänsyn till bostadsbyggandet, och det är möjligt att så är fallet. Men för min del skulle jag vilja säga, att fastän jag alltid bestämt motsatt mig subventioner, då jag anser dem betänkliga i olika avseenden, skulle jag ändå finna att det vore bättre att tillgripa räntesubventioner för sådana investeringar, som man vill uppmuntra, än att fortsätta den nuvarande räntepolitiken och hålla för låga räntor över lag. Som jag ser saken är detta en riskablare politik.

Ett viktigt medel att motverka trycket från den stigande konsumtionen och den stigande importefterfrågan är naturligtvis sparandet. Hur sparandet påverkas av den nuvarande politiken behöver jag icke närmare utveckla. Symtomen på en nedgång i det frivilliga sparandet äro ju otvetydiga. Det tror jag att var och en som sysslar med dessa ting exempelvis i våra sparbanker, såsom fallet är med mig, kan dag för dag bli övertygad om.

Sänkningen av växelkurserna i somras tillhör väl också de åtgärder, som i och för sig kunna vara berättigade men som i nuvarande läge medföra tråkiga konsekvenser. Även denna sänkning var ett exempel på isolerade åtgärder, som icke vidtagas såsom led i ett genomtänkt inflationsbekämpande program och som därför få en annan verkan än den avsedda. Vi ha här att göra med samma sak som jag nyss berörde när det gällde förslaget om subventioner på en del importvaror. Man ville genom sänkningen av de utländska växelkurserna få ned importpriserna och på det sättet slippa smittan på vårt prissystem från prisutvecklingen i utlandet. Men de lägre importpriserna betyda större efterfrågan på importvaror och en stegring av importen, som i längden icke kan fortgå av den anledning jag nyss nämnde.

Härtill kom regeringens okloka politik i fråga om exportpriserna, vilken medförde att exporten kom att hållas tillbaka under en tid. Vi ha fått en utveckling av betalningsbalansen, som är i högsta grad påfrestande på våra valutareserver, vilka nu smälta undan månad för månad på ett ganska oroväckande sätt, att döma av riksbanksrapporterna. Det är frågan om i vad mån prisnivån i utlandet ligger så mycket högre än prisnivån här hemma. Detta är

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
något som man gjort gällande som argument för alla dessa åtgärder. I själva verket kan man icke konstatera skillnaden i prisnivån inom olika länder, allra minst med utgångspunkt från vårt land, där prisutvecklingen i så stor utsträckning går utanför de registrerade priserna. Framför allt beror väl det ogynn-samma resultatet av växelkurserna på att köpkraften här svämmar över alla bräddar.

Herr Myrdals proklamation om en stundande allmän importreglering, vilken senare dementerats av finansministern, ökar än mer intrycket av förvirring i fråga om regeringens ekonomiska politik. En importreglering, som man kanske kan vilja tillgripa i andra syften, skulle förvisso icke i det nuvarande läget hjälpa oss i fråga om penningvärdet. Den skulle ju endast medföra att folk använde sina pengar i desto större utsträckning att köpa inhemska varor, var-av tillgången bleve allt mera knapp.

När man, som vi för närvarande göra, befinner sig i ett läge, där hela det inre prissystemet förskjutes uppåt under pressen från ökade inkomster på den otillräckliga varutillgången, så betyder alla dylika åtgärder endast, att man vänder sig mot symtomen; en sådan läkekonst kan vara ganska betänkelig och kan understundom förvärra sjukdomen.

Det är mycket typiskt för den politik som nu föres här i landet, att man alltjämt bara går på i de gamla ullstrumporna med allehanda dunkla och all-männa uttalanden, som icke ha något samband med den aktuella verklighe-ten, och utan att märka eller vilja bry sig om att denna verklighet radikalt förändrats och kräver en helt annan inriktning av våra ansträngningar än tidi-gare.

Den gamla politiken, som ju gick ut på att hålla ned kostnader och priser och på det sättet stabilisera prisnivån, var möjlig under de speciella förut-sättningar, som rådde under kriget och som kunde hålla balans i samhällshus-hållningen, inte minst kanske på grund av tillvaron av ett bestämt ekonomiskt program och de förväntningar om fallande priser, som bl. a. på denna grund voro ganska naturliga och gjorde det hela mycket mera lätthanterligt. Men det är dessa förutsättningar, som nu försvunnit och därmed också möjlighe-terna att på samma sätt som förut kunna dirigera prisnivån genom att hålla ner kostnader och genom priskontroll.

När samhällshushållningens balans kommit ur led på ett sätt som nu är fallet här i landet och trycket från konsumtion, export och investering långt överskrider de resurser, som vi kunna få genom produktion och import, verka alla dessa artificiella kostnadsänkningar, när man ej samtidigt vidtar andra åtgärder, på ett helt motsatt sätt stimulerande på konsumtionen, stimulerande på investeringarna och förtärande på våra valutareserver samtidigt som den överväldigande pressen på resurserna omöjliggör en effektiv priskontroll över hela linjen, vilket ju prisutvecklingen redan visat.

Såsom läget nu är måste vi därför framför allt skärskåda alla åtgärder ur synpunkten av hur de verka på trycket på resurserna från konsumtion, investe-ring och export och göra priskontrollen så smidig som möjligt och lämpad efter det nya läget, så att det icke blir så att prisutvecklingen helt glider oss ur händerna.

Om ingenting göres ha vi nästa år sannolikt att räkna med ett i hög grad förvärrat läge. Vår nuvarande nationalinkomst kan med ledning av ökningen av de taxerade inkomsterna beräknas till omkring 17 å 18 miljarder kronor. Då det väl ej är osannolikt att vi ha att räkna med en ytterligare ökning av inkomsterna med omkring tio procent av denna nationalinkomst till 1947 och om vi dessutom lägga till de föreslagna skattesänkningarna med mera än 500 miljoner kronor, så ha vi nästa år att räkna med ett tillskott i köpkraften på

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

mer än två miljarder kronor — om ingenting göres i motsatt riktning. För den svenska samhällshushållningen är detta någonting ytterst allvarligt. Mot denna press kommer icke, såvitt man kan se, att stå en motsvarande produktionsökning; detta är uppenbart redan på grund av bristen på arbetskraft. Produktionen har ju också blivit snedvriden genom priskontrollens ojämnhet, och jag vill tillägga, att de nuvarande priskontrollmetoderna också medföra — en sak som vi redan se — att allehanda varor börja försvinna ur butikerna. Samtidigt har ransoneringsmoralen i allra högsta grad försvagats och försvagas alltmera. Prisnivån har redan nu splittrats genom kontrollens begränsade effektivitet. Man kan därför icke driva samma priskontrollpolitik som tidigare. I varje fall kan man icke ha samma förhoppningar om att priskontrollen skall kunna hålla emot, som den i stor utsträckning lyckats göra förut åtminstone på vissa områden.

Hur ha vi kommit till detta bakvända och ganska farliga läge? Ja, naturligtvis beror det framför allt på allehanda allmänna ekonomiska förhållanden, som det vore orimligt att göra regeringen ensam ansvarig för. Men å andra sidan måste vi säga oss, att dess politik inte har hindrat utan snarare hjälpt till att åstadkomma den nuvarande situationen. Politiken har, åtminstone såvitt en utomstående kunnat finna, varit utan sammanhang och utan annan ledstjärna än de dagspolitiska maktpositionerna och deras bevarande. Den har givit vika för okunnigheten och stundom för obefogad intressepolitik från olika samhällsgrupper. Man kommer onekligen att tänka på den gamla sjömansvisan om briggen, där man seglar utan kompass »efter vågorna och styrmans gamla hatt.» Finansministern har styrt efter opinionsvågorna inom de grupper, på vilka hans maktställning vilar, och resultatet har blivit därefter.

Nu vill jag inte påstå, det vill jag understryka, att vi skulle befinna oss i något katastrofalt läge. Om vi jämföra oss med sådana länder som exempelvis Finland eller Frankrike, ha vi naturligtvis på ett helt annat sätt möjligheter att alltjämt bevara en sund ekonomi och att stabilisera penningvärdet. Vi ha ju också i utlandet ett stadgat anseende för ekonomisk stabilitet, men det är det anseendet som vi inte böra förverka. Vi måste fordra av Sveriges regering att den begagnar alla de möjligheter som vår ekonomiska styrka ger oss för att vi skola komma in i lugnare farvatten.

Ibland får man nästan det intrycket att vederbörande låter det hela gå i förhoppning att räddningen skall komma i form av en ny depression utifrån. Herr Myrdal lovade ju oss att en sådan depression skulle bli aktuell sex månader efter Japans utträde ur kriget. Sedan ser det ut som om han i samband med ryssavtalet tänkt sig depressionen ungefär år 1949. För herr Wigforss' räkning borde väl egentligen depressionen komma redan 1947, om den skulle göra någon nytta. Men vare sig vi nu skola tro på än den ena eller andra depressionen, så kunna vi ju inte inrätta oss efter ett dylikt perspektiv. Allra minst böra väl den eviga högkonjunktursens förespråkare räkna med detta.

Enda möjligheten att hejda partiernas ringdans kring alla de intressen som äro involverade i den ekonomiska politiken är enligt min bestämda mening att innehavaren av makten och nyckelposten, finansministern, tar det ansvar på sig, som alltid måste följa makten. Han har nu många gånger tillfrågats vad hans politik egentligen innebär och vad han har för planer för framtiden. Detta har gjorts i syfte att söka se, om inte alla goda krafter skulle kunna förenas i detta för rike och folk så viktiga spörsmål. Men han och regeringen ha uppträtt som en sfinx, vilken inte svarat på några frågor. Jag misstänker starkt, att den är en sfinx utan gåta. Detta är det bekymmersammaste i hela den nuvarande situationen. Det enda sättet att komma till en lösning är att bjuda alla som för en sådan lösning måste göra uppoffringar, kanske av åsikter, kanske

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

av intressen, en gemensam plan, som man kan tro på att den skall leda till resultat — annars får man ingen samverkan, utan alla slita åt olika håll, och då vet man inte vart det kommer att bära hän. Delaktighet i en gemensam överläggning och planläggning av åtgärder för bevarandet av kronans värde skulle också förbättra den allmänna stämningen, som nu försämrats undan för undan. Det behövs för närvarande en bättre atmosfär här i landet, en atmosfär av samarbete och välvilja, som försvunnit på sista tiden.

Jag skall inte alls lägga skulden för detta enbart på något särskilt parti eller på någon särskild man; men jag är övertygad om att det inte blir någon ändring, om det inte kommer till synes en helt annan förmåga och vilja till hänsyn och samarbete än hittills hos den man, som för närvarande innehar den mest betydade maktställningen i landet — finansministern.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag skall icke följa herr Bagge i en mera utförlig framställning av det nuvarande läget och de krav det kan motivera, då jag redan förut, nämligen för några veckor sedan, haft tillfälle att lägga fram min syn på frågan, och det är onödigt att upprepa.

Jag var i åtskilligt överens med herr Bagge, i andra delar icke. Jag avvaktar med nyfikenhet, om det skall lyckas för honom vad som icke lyckats vid föregående fem eller sex tillfällen i år, då saken varit uppe, att — om jag får uttrycka mig så och regeringen icke tar illa upp — driva ut regeringen ur dess hålor för att förmå den att komma fram med ett program, icke för hur den tänker och analyserar, utan ett program för vad den ämnar göra. Jag skall nu begränsa mig till dels ett par korta reflexioner om själva subventionsfrågan, dels ett påpekande rörande det allmänna spörsmålet.

Det förefaller mig som om man kunde säga, att skälen för den subventionspolitik, som utskottsmajoriteten tillstyrker i enlighet med regeringsförslaget, äro väsentligt svagare i dag än de voro för någon månad sedan, eftersom man nu har en uppgörelse rörande grunderna för löneavtal, där indexrörelserna spela en väsentligt annan roll än de gjort i år. Man har icke längre samma anledning att sitta och stirra på det där indextaket, som man tyvärr har fått göra tidigare. Man skulle kunna säga, att beträffande frågan om omsättningsskattens avskaffande har regeringens ståndpunkt varit klar, alltsedan den framlade sin proposition, och likaså ha partierna deklarerat sin ståndpunkt i frågan. Omsättningsskattens avskaffande är därför en förutsättning för den uppgörelse som parterna på arbetsmarknaden ha träffat, och därför kan man också säga, att den saken behöver inte nu dryftas. Men ingen kan väl påstå, att parterna på arbetsmarknaden, när de träffade sin uppgörelse för 1947, tagit någon mera väsentlig hänsyn till att regeringen föreslagit dessa subventioner på 25 miljoner kronor. Därför förefaller det mig, som om det skäl, som väsentligen anförts för denna subventionspolitik, nämligen att man borde hindra index att gå upp till det farliga taket, nu har bortfallit.

Jag vill säga herr Bagge, att det förhåller sig helt annorlunda med omsättningsskatten. Den skattens bibehållande eller avskaffande torde ha utövat och kan utöva väsentligt inflytande på själva inkomstbildningen, på själva de villkor, om vilka man beslutar, när man sluter löneavtal, avtal om jordbrukspriser och dylikt. Omsättningsskatten är ju en stor sak. Därför kan man icke bara peka på dess ena sida, att den betyder så och så mycket för köpkraften, utan man måste också se på dess inverkan på inkomstbildningen, och det är ingen tvekan om att dess avskaffande bidragit till att förmå olika grupper att acceptera eller räkna med mindre nominell inkomststegring än de annars skulle ha begärt.

Jag sade, att skälen för en sådan subvention, som här är föreslagen, äro

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

svagare än tidigare. Skälen emot förefalla däremot starkare än de voro för några månader sedan, därför att en sådan subventionering innebär dock alltid en direkt ökning av köpkraften, när staten icke ökar sina inkomster för att skaffa de behövliga pengarna. Under de senaste två månaderna har läget, icke minst i fråga om vår betalningsbalans, utvecklats så, att en dylik politik framstår som mera riskabel nu än i höstas. Nu säges, att man skall bedöma frågan från den utgångspunkten, att det endast är en övergående prisstegring, och endast då skall man hålla nere importpriserna. Jag skall tillåta mig att liksom i utskottet citera ett uttalande av den världsberömda national-ekonomen Keynes, som för övrigt hade mycken praktisk erfarenhet från ekonomiska transaktioner. Han var på besök i Ryssland, och där talade man om för honom hur stor veteskörd man väntade nästa år, vilket värde veteskörden skulle ha, hur mycket vete man skulle exportera och vilket värde veteexporten skulle ha. Keynes frågade dem då hur de buro sig åt för att få reda på inte bara hur mycket vete de skulle exportera utan även vilket pris de skulle få på världsmarknaden. De ryska planeringstjänstemännen förklarade att det kunde man i alla fall bedöma med en något så när rimlig marginal. Härtill genmälde Keynes, att om de kunde förutsäga hur vetepriset skulle utvecklas på börsen i Chicago påföljande år, skulle de kunna förtjäna så mycket pengar på att sälja och köpa på själva börsen, att de inte skulle behöva exportera något alls och ändå få lika stora inkomster till Ryssland. — Ja, det möter verkligen mycket stora svårigheter att i förväg ange priserna på viktiga råvaror.

Jag skall här inte återgiva de risker som föreligga för att handeln skall bli derangerad, utan jag nöjer mig med att hänvisa till reservationen. Härmedagen träffade jag en industriman, som tillhör en av de mest berörda branscherna. Han förklarade att de väntade med att köpa råvaror på världsmarknaden. De väntade på uppgörelse med myndigheterna om hur stora subventionerna skulle bli. Och vad skulle hända dagen då de hade klart besked på den punkten? Jo, sade han, då skulle de köpa allt vad de behövde för en betydande tid framåt. Är det då sannolikt att det är ekonomiskt fördelaktigt för landet att det just den dagen inköpes väldiga kvantiteter av de ifrågakommande råvarorna? Nej, men det är inte fråga om några ekonomiska synpunkter, det är bara det att den dagen då de få besked om hur mycket de få i subvention, då vilja de få tackning för sina risker. Subventionerna ha en tendens att införa ett icke-ekonomiskt element i transaktionerna. Att intresset att köpa så billigt som möjligt då kan i viss mån försvagas torde vara uppenbart.

Utskottet har nu i vällovlig avsikt sökt begränsa beloppet till 25 miljoner kronor. Men jag undrar hur det blir när pengarna ta slut, om man inte då får räkna med att regeringen kommer att begära mera pengar. De finansiella konsekvenserna äro alltså ganska svåröverskådliga.

Sammanfattningsvis vill jag säga, herr talman, att jag icke kan finna att det i dagens läge finnes tillräcklig motivering för denna subventionspolitik, alldeles särskilt när det är fråga endast om en isolerad åtgärd. Det är erforderligt — i det hänseendet är jag överens med herr Bagge — med helt andra, långt mera omfattande och samordnade åtgärder för att den pågående oroväckande utvecklingen skall kunna hejdas.

Finansministern hänvisade vid ett föregående tillfälle till att förre statsministern avgav en förklaring i somras. Jag tillät mig då att svara, att vad som behövs är inte ett teoretiskt program utan det är handling. Utvecklingen har under de sista månaderna, sedan Per Albin Hansson lade fram sitt program, gått i en olycklig, alltmer skärpt inflationsbetonad riktning, och det är

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
därför nödvändigt att åtgärder vidtagas. Denna subventionspolitik är ju bara en droppe i havet — om den nu överhuvud taget gör någon nytta, vilket jag vill sätta ett frågetecken för.

Jag tillåter mig att ännu en gång hänvisa till det så kallade 27-punktsprogrammet. Det finns där en rätt klar deklaration, där man uttalar sig för att stegringen av realinkomsterna till en början bör tillgå så att levnadskostnaderna sjunka, medan penninginkomsterna hållas stabila. Sedan har finansministern förklarat att detta program har modifierats. Man skall alltså ha en stabil prisnivå och stigande inkomster i den mån det är förenligt med en stabil prisnivå. Jag undrar nu hur den svenska regeringen tolkar detta program, som flera gånger försäkrats vara den svenska regeringens handlingsprogram. Även efter ett accepterade av finansministerns modifikation skall man alltså sträva efter att hålla stabila priser, och en inkomststegring skall ske endast i den mån den är förenlig därmed. Vilka förpliktelser för de berörda parterna är det man tänker sig? Vilka åtgärder tänker sig regeringen för att detta program skall kunna förverkligas? Det räcker ju inte med att säga att vi skola bibehålla priskontroll o. dyl. De senaste månadernas utveckling visar uppenbarligen att något mera måste göras.

För att förebygga att finansministern kommer att säga att vi från vårt håll endast tänka på inkomstbildningen, vill jag för min del betyga att enligt mitt sätt att se investeringsverksamheten står ännu mera i centrum, sett på litet längre sikt. På kortare sikt är kanske själva inkomst- och köpkraftsbildningen det centrala.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig att beröra en sak, som inte närmare diskuterats i kammaren, nämligen frågan om riksbankens ställning. Herr Bagge var något inne på frågan i samband med räntepolitiken. Jag skall gå in på den litet vidsträcktare. Den svenska riksbanken, som är en riksens ständers bank, har ju till förnämsta uppgift att vårda penningväsendet, att bevara penningvärdet. Såsom viktigaste medel i denna verksamhet har riksbanken sin kreditpolitik, framför allt räntepolitiken. Denna kreditpolitik påverkar just investeringsverksamheten i landet, och det är på det sättet den påverkar hela den ekonomiska utvecklingen. Nu har man av skäl som förefalla mig övertygande — jag har alltså på den punkten en annan uppfattning än herr Bagge — gått in för en stabil räntenivå. Detta betyder att riksbanken egentligen har berövats det viktigaste av sina penningpolitiska hjälpmedel. I det läget måste man fråga, vad riksbankens självständiga ledning anser om utvecklingen under hela detta år. Det vore beklagligt, om riksbanken, som alltså är det organ som närmast handhar skötseln av penningvärdet via investeringen, skulle helt och hållet träda åt sidan med hänvisning till att regeringen övertagit uppgiften. Jag vill uttala den meningen, att det är naturligt att riksbanken söker göra sitt inflytande gällande, inte så mycket genom teoretiska analyser eller välvilliga råd till riksdagen om hur statsfinanserna skola skötas o. dyl., men genom att uttala sin mening rörande det spörsmål, som alltid varit en centralbanks förnämsta uppgift att beakta, nämligen investeringsverksamheten. Jag hoppas och tror att det råder en så betydande enighet om hur förhållandena äro här i landet med rådande inflationstryck, att varje sådant sakkunnigt och opolitiskt uttalande, som man skulle kunna tänka sig från riksbankens sida, skulle vara till betydande nytta. Det är enligt min mening angeläget att riksbankens roll vid vården av det svenska penningväsendet inte reduceras så, att riksbanken blir något slags tjänare åt regeringen, utan riksbanken bör bibehålla den självständiga ställning som den förut haft och som det varit de svenska statsmakternas avsikt att den skulle ha.

Ja, herr talman, med mitt sätt att se är det föreliggande spörsmålet att hind-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

ra en inflationistisk utveckling det viktigaste ekonomisk-sociala spörsmålet för vårt land för närvarande. Det är därför med beklagande som jag måste konstatera, att regeringen tills vidare har föredragit att låta utvecklingen fortgå utan några energiska försök att hejda denna utveckling. Det är mycket möjligt att herr Bagge har rätt i sitt antagande, att regeringsledamöterna varje kväll be i sin aftonbön — om man nu skall använda det uttrycket — om en internationell depression, så att trycket lättar. Men för det första är det tvivelaktigt om detta skulle medföra någon lättnad, och för det andra är det väl ändå väl riskabelt att spekulera i en sådan depression. Man får väl ändå anta, att handelsministern inte varit så oförsiktig som herr Bagge nyss angav utan att han rört sig med något försiktigare profetior.

Det förefaller mig ganska uppenbart att när det gäller att få olika folkgrupper att acceptera åtgärder, som för var och en av dem måste förutsätta en viss begränsning av önskemålen, är det endast regeringen som kan taga initiativet. Det är endast regeringen som med tillräcklig auktoritet kan göra ett försök att samla parterna omkring ett sådant program. Det är därför regeringen som har ansvaret. Vi i oppositionen ha vid upprepade tillfällen förklarat oss villiga att medverka. Jag kan inte se hur vi skola kunna göra mer. Nu är det — jag kan endast upprepa det — regeringens tur att här taga till orda.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Jag skall inte taga upp någon debatt om de större frågor, som berörs både av herr Bagge och av herr Ohlin, utan jag skall uppehålla mig vid några synpunkter i anslutning till den föreliggande propositionen i den mån de berörs av föregående talare i debatten här i dag.

Då herr Falla inledde diskussionen före middagen, gjorde han det uttalandet att det avgörande skälet för denna importsubvention numera helt och hållet bortfallit, sedan ramavtalskonstruktionen med indextalet nu inte längre var något att räkna med. Samma argument har upprepats i första kammaren. Jag kan förstå att man kunnat fastna för ett sådant betraktelsesätt, eftersom i priskontrollnämndens motivering för den föreslagna anordningen finns en hänvisning — inte alls på undanskymd plats — till den hotande utveckling som under hösten pågått i fråga om indextalet. Och det är uppenbart att flera av de myndigheter, som yttrat sig över förslaget, fäst mycket stort avseende just vid dessa indexpolitiska synpunkter. Men jag måste säga att detta för mig aldrig varit något centralt skäl. I departementschefens yttrande i propositionen finns inte heller någon som helst hänvisning till de indexpolitiska spekulationerna, utan där anges såsom det centrala skälet till förslagets framläggande den oroväckande utvecklingen på världsmarknaden i fråga om priserna på vissa nyckelvaror, som ägt rum särskilt under innevarande år.

Det är speciellt två varugrupper, som därvidlag spelat stor roll. Vi hade förut en internationell reglering av den argentinska hudmarknaden, en reglering, som tillämpades under flera av krigsåren. Den blev utsatt för allt större påfrestningar och brast helt sönder i somras, med påföljd att priserna på de argentinska hudarna sprungit upp i oroväckande grad. Om jag inte minns fel ha priserna stigit med omkring 60 procent i förhållande till läget under den tid den internationella regleringen ännu ägde bestånd. Jag tar siffran ur minnet och gör inte anspråk på att den skall vara exakt, men stegringen rör sig ungefär om den storleken. En så betydande prisstegring skulle, om den fått slå igenom, medföra en rätt avsevärd fördyring av slutprodukterna, och då hjälper det inte om riksdagen i morgon beslutar avskaffa omsättningsskatten, ty det blir ändå en anmärkningsvärd förhöjning. Huruvida denna prishöjning

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

på de argentinska hudarna ännu är avslutad törs jag inte yttra mig om. Det sista meddelandet ha vi fått i dag, och enligt det skall den argentinska staten från och med i morgon införa exportmonopol på hudar. Det är svårt att bedöma vilka verkningar ett sådant exportmonopol kan ha, men med den kännedom vi ha om vad som brukar följa efter ingripande från den argentinska regeringens sida, har man anledning att befara, att det under den närmaste tiden skall bli en ytterligare prisstegring på de tunga hudarna.

Den andra stora nyckelvaran är bomullen. 1 kg bomull kostade före kriget i Borås 90 öre eller 1 krona. Vi hade länge ett kalkylpris inom bomullsindustrien här i landet av 1 krona 64 öre. Sedermera höjdes det till något över 2 kronor. Noteringen på amerikansk bomull sprang i somras upp till 3 kronor 21 öre, alltså en betydande stegring. Sedermera har noteringen åter stupat. Det är alldeles uppenbart att det är starka spekulativa krafter i verksamhet på den amerikanska bomullsmarknaden, och det är mycket svårt att bilda sig en säker uppfattning om hur det verkliga läget är. Men hittills har det varit så, att sedan noteringen nådde sin toppunkt har den åter stupat brant nedåt fram till hösten för att sedan visa en på nytt uppåtstigande kurva. Visserligen har sålunda ett betydande prisfall drabbat den nordamerikanska bomullen, men vårt hittillsvarande kalkylpris har varit så lågt, att ett accepterande av ett kalkylpris, som håller sig i närheten av den nuvarande amerikanska bomullsnoteringen, skulle betyda ganska mycket för flertalet bomullsvaror av den sort, som går ut till den breda allmänheten.

Detta är ett par exempel. Flera kunna anföras, men jag skall nöja mig med dessa.

Nu gjorde min lärde vän herr Ohlin med åberopande av professor Keynes en i och för sig mycket hälsosam erinran om att ingen kan med säkerhet bedöma hur priserna på olika råvaror skola utvecklas i framtiden. Jag är väl medveten om den allvarliga sanningen i denna erinran. Men trots detta måste jag säga, att jag har en ganska stark känsla av att vi nu nått fram till noteringar på en del varor, som ligga så högt att man bör ha anledning räkna med att de inte kunna bli bestående under någon längre tid. Jag vill inte markera i almanackan, när en annan tendens kommer att visa sig, men jag har som sagt svårt att frigöra mig från den uppfattningen — även om jag naturligtvis kan felbedöma läget — att man såväl i Förenta staterna som eljest på världsmarknaden är inne i ett skede av prisutvecklingen, som man med viss rätt bör kunna betrakta såsom ett slutskede, en toppunkt, efter vilken bör komma en tendens åt det andra hållet.

Bakom detta förslag om importsbuvntionering ligger naturligtvis — det vill jag inte på något vis försöka dölja — en framtidsbedömning av innebörd att man räknar med att de priser, som nu visa en oroande kurva, komma att stabiliseras på en något lägre nivå än vad de nu äro uppe vid. Det har förefallit mig och regeringen att man, i varje fall intill dess man med något större säkerhet kan bedöma den framtida prisutvecklingen, borde försöka förhindra att dessa feberpriser slå igenom i det svenska prissystemet. Det kan inte vara till båtнад för någon, att vi i detta skede skola få till stånd en allmän höjning av lagervärdena. Visserligen kan det i detta ögonblick uppstå bokföringsvinster för affärsmän och industriidkare, men en höjning av lagervärdena skulle med sannolikhet efterföljas av sjunkande lagervärden med därav följande förluster. Det kan inte heller vara till båtнад för allmänheten att man låter dessa oroliga priser slå igenom. Det har synts oss försvarligt och riktigt att nu göra denna prestation för att skydda oss mot dessa mycket höga utslag av de oroliga pendelsvängningarna på världsmarknaden.

Hur detta subventionsförfarande skall gestaltas rent tekniskt tjänar väl inte

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

mycket till att gå in på här. Jag skulle tro att man får arrangera det litet olika alltefter förhållandena. Jag skulle inte alls ha berört den frågan, om inte herr Ohlin hade åberopat en affärsman, som i glad optimism och i blint förtroende till myndigheternas huvudlöshet sagt, att han inte skulle importera något nu men vråka på för fullt så snart frågan om subventioneringen var klar. Vi tänka inte göra det så tokigt, utan vi komma naturligtvis att i mycket nära kontakt med de berörda industrierna och med beaktande av de försörjningsmässiga behoven rätta subventioneringen efter vad som med hänsyn därtill är försvarligt och riktigt. Varje annan politik skulle ju utlämna oss åt de spekulativa krafter, som finnas även inom det svenska näringslivet, och det är icke meningen.

Detta förslag har av herr Falla karakteriserats såsom ett halmstrå och av herr Ohlin som en droppe i havet. Båda dessa i och för sig oförenliga bilder ge uttryck dels för åtgärdens bräcklighet och dels för dess otillräcklighet. Vi ha fått lov att använda oss av sådana bräckliga åtgärder under krigsåren. Clearingordningen hör till den typen av åtgärder. Den är också ett ganska primitivt instrument, mot vilket både från principiella och praktiska utgångspunkter kunna riktas invändningar. Men jag tror att herr Ohlin, om han erinrar sig den tid, då vi delade ljuvt och lett i kanslihuset och då vi hade att gemensamt brottas med dessa problem, gärna vill förena sig med mig i en beaktelse — tyst eller offentlig — att clearingordningen varit oss till stor nytta och lett till att vi i dag ha en prisnivå, som ligger avsevärt lägre än den skulle ha gjort, om vi inte med clearingens hjälp kunnat moderera det hela.

Den nu föreslagna anordningen är egentligen något som principiellt inte avviker från clearingen. Jag skall inte särskilt fördjupa mig i detta. Hela diskussionen inom regeringen utgick ursprungligen — det kan jag väl avslöja av propositionens genesis — från det förhållandet att vi i krigsförsäkringsnämnden ha ett överskott på 200—225 miljoner kronor, som den svenska konsumtionen till väsentlig del skapat — inte helt och hållet men som sagt till mycket stor del. Man kunde inte försäkringsmässigt beräkna premierna för krigsskaderiskerna under kriget, och därför tog man till så att man var på den säkra sidan. Det man tog fick man ta ut på de svenska varupriserna. Där ha således konsumenter av skilda grader betalat något för mycket till en allmän clearingkassa, om jag får använda det uttrycket. Det har för mig stått såsom ganska rimligt, att vi skulle kunna använda i varje fall en del av dessa pengar till att klippa bort de farliga pristoppar som nu sticka upp i — som jag alltjämt tror — krigskonjunkturens slutskede. Efter mycken diskussion inom regeringen ha vi dock kommit till den uppfattningen, att vi inte borde föreslå att pengarna skola tagas direkt ur krigsförsäkringsnämndens insamlade vinst. Det har ansetts vara budgettekniskt sett riktigare att gå fram på det sätt som nu föreslås, men det finns alltså här ett sammanhang, som i varje fall för mig spelar ganska stor roll.

Nu sägs det alltså att detta är ett halmstrå och en droppe i havet. Men är denna karakteristik riktig? Anser verkligen herr Ohlin att det är betydelselöst, om man med denna uppoffring kan hindra en allmän uppgång av priserna på viktiga förnödenheter. Med den inställning till dylika frågor, som jag tyckt mig finna hos herr Ohlin, skulle jag närmast vara överraskad, om han skulle anse en sådan politik betydelselös.

Jag skulle verkligen vara mycket ledsen — om jag nu får använda ett mera personligt tonfall — om andra kammaren skulle avvisa det förslag som här föreligger, ty det skulle ganska omedelbart ställa oss i en rätt brydsam belägenhet beträffande prissättningen på viktiga varor. Jag får därför uttrycka den förhoppningen, att förslaget måtte vinna kammarens bifall.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det kanske är lika gott att jag fortsätter folkhushållningsministerns resonemang, eftersom denna fråga om subventioner satts in i ett större sammanhang. Jag skall försöka att inte komma längre ut i den politiska diskussionen än som är nödvändigt, därför att denna fråga har ju en utomordentligt viktig saklig sida, oberoende av det sätt på vilket den begagnas i det politiska spelet.

Det är alldeles klart, att frågan om utvecklingen av vår prisnivå är allvarlig. Men det är naturligtvis inte lätt för en regering att när det gäller diskussionen i denna fråga bemöta sådana argument eller sådana uttalanden från kritikernas sida, som enligt vår mening ge allmänheten en oriktig föreställning om denna frågas allvar. Det kan ju inte hjälpas att om man å ena sidan målar läget mörkare än jag tror att det är och å andra sidan framställer regeringen såsom mycket mera överksam och mycket mera oförmögen att uträtta något än den är, så skapar man ute bland allmänheten just den atmosfär, som är en förutsättning för en fortsatt inflatorisk utveckling och som i hög grad försvårar arbetet på att hämma denna utveckling. Det lönar sig därför inte mycket att bemöta enstaka argument.

Men när vi i flera månader ha hört upprepas, att regeringen inte har något program, och när herr Ohlin här i kväll uttalar sig så, att vad vi ha fått från regeringens sida genom den förre statsministerns deklaration är ord men inte handling, så ger man allmänheten och riksdagen en uppfattning, som var och en som känner förhållandena vet är falsk. Den redogörelse för programmet, som förre statsministern lämnade, var inte en redogörelse för vad som en gång i framtiden efter utredningar skulle göras, utan det var en redogörelse för åtgärder, som höllo på att genomföras, som redan för länge sedan hade påbörjats. Det var bara fråga om hur långt man skulle gå och hur snabbt man skulle gå fram; alltsammans var en redogörelse för det handlingsprogram, som redan höll på att förverkligas. Vad skall det då tjäna till att — jag vågar väl säga — i politiskt syfte tala om att här far regeringen, som herr Bagge sade, utan kompass och utan roder, bara ledd av folkstämningar i det parti, i den folkrörelse, som vi stöda oss på, och vad skall det tjäna till att säga — vilket även herr Bagge gjorde och det gäller kanske också herr Ohlin — att vi gå här och vänta räddningen från en depression ute i världen. Det är så mycket mera meningslöst som jag inte vet att det föreligger någon anledning att antaga, att man inom regeringen hyser den uppfattningen, att en depression ute i världen skulle hjälpa oss. Jag vet inte varifrån herr Bagge och herr Ohlin fått den uppfattningen, att en sådan mening skulle finnas inom regeringen. Jag har för min del inte den uppfattningen. Jag tror inte att vi skulle hjälpas av en sådan depression. Jag kan således varken hoppas på den eller be om den.

Man får också komma ihåg — och jag skall här ett litet ögonblick anknyta till den proposition som det nu gäller — att man alltid skall göra skillnad mellan låt mig säga den mera oreflekterade men ändå ganska djupt grundade uppfattningen om att en åtgärd är riktig, och den motivering, den argumentering, som rent tillfälligtvis kan föras fram för denna åtgärd. Jag skall i detta sammanhang erinra just om omsättningsskatten. Herr Ohlin vet mycket väl, att hans förnämsta argument när det gällde att skjuta fram omsättningsskattens avskaffande som en stor politisk fråga var sakligt, att man på det viset skulle kunna hindra att det mycket omtalade indextalet uppnåddes. Men när sedan denna motivering, såsom herr Bagge erinrade om, har försvunnit, har detta inte föranlett herr Ohlin att ändra mening. Han vill fortfarande ha bort omsättningsskatten, därför att hans motivering för detta låg djupare än denna hänvisning till indextalet. Så förhåller det sig i många fall.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Jag skall inte heller med mer än några få ord beröra talet om regeringen, som inte talar om sin gåta. Jag har redan nämnt, att det program, som förra statsministern redogjorde för, var ett handlingsprogram. Regeringen har icke gjort anspråk för att sitta inne med någon gåta. Allt vad regeringen anser att man kan göra har regeringen offentligt talat om, och om det är någon, som går med en gåta, så är det oppositionen, som antyder, att allt detta som regeringen gör är till ingen nytta, men som enständigt vägrar att röja den djupa hemlighet, som den tydligen sitter inne med. Jag vet inte om man tänker invänta något särskilt tillfälle att blotta denna hemlighet. Vi ha ingen gåta; vi ha talat om allt vad vi veta och allt vad vi kunnat meddela. Det är ju här fråga om praktiska åtgärder.

Låt mig sedan jag framhållit detta gå över till vad som är gemensamt för oss alla och vad som är sakligt. I det fallet hörde jag med mycket stor tillfredsställelse den genomgående tråd, som fanns i herr Bagges yttrande, om jag bortser ifrån de elaka arabesker, med vilka han prydde det. Det var en erinran om att vi ha en brist på balans, som det gäller att komma ifrån. Låt mig säga i allra största korthet hur jag själv ser saken. Det gäller en brist på balans mellan människors efterfrågan på varor och tillgången på varor. Denna efterfrågan inriktar sig dels emot rena konsumtionsvaror och dels emot investeringsvaror i syfte att bygga och utvidga företag o. s. v. Denna brist på balans är inte något nytt. Den skapades under kriget på grund av den starka varubristen och den ökning av betalningsmedel och penninginkomster, som vi inte kunde undvika och som vi alla tillsammans ha ansvaret för.

Under dessa krigsår ha vi, sedan vi väl fått den första prisstegringen, trots detta från år 1942 lyckats hålla prisnivån praktiskt taget oförändrad. Man kan fråga sig: när detta har varit möjligt, varför börja vi bli så oroliga nu, även om vi inte på alla håll svartmåla lika mycket? Jo, säger man, och på den punkten ger jag herr Bagge rätt, det är en annan atmosfär nu. När kriget var slut fanns det starka krafter — och de voro inte närmast representerade inom de folkgrupper, på vilka den nuvarande regeringen bygger utan inom andra folkgrupper — som ansågo, att nu kunde man förklara, att allt som hette regleringar och ingripanden från samhällets sida snarast möjligt skulle försvinna. Man skapade en föreställning hos allmänheten, att de som ville hålla igen bara kunde göra det av en inneboende kärlek till statsregleringar för att inte tala om Krängel-Sverige. Det är klart att det efter en sådan pers som denna kris finns ett uppdämt behov av varor, en önskan att så fort som möjligt komma tillbaka till som det heter normala förhållanden. Ingen skall förvåna sig över att genom denna agitation för att så snart som möjligt göra sig av med allting, som heter statsingripanden och regleringar, så småningom uppstod den anda, som herr Bagge nu talade om och som utmärkes av att ransoneringsmoralen är sämre, att man bara vill köpa, att man inte spar så mycket som förut, att man vill använda sina pengar o. s. v. Allt detta är riktigt. Var och en strävar efter att få någonting, och när då detta förbindes med utsikten att man inte längre kan vänta sig några sänkta priser utan på sin höjd fasta priser och att snarast kanske risk för prisstegring föreligger, är det klart att denna köpönskan får ny styrka.

Det är i den situationen vi befinna oss nu, och det är i den situationen som man ställer sig frågan: vad finns att göra? Om jag säger att denna brist på balans är gammal men är farligare nu och söker svaret på frågan, hur en sådan brist på balans skall kunna övervinnas, finns det i grund och botten bara ett riktigt svar, nämligen att man i längden måste göra sig av med den stora efterfrågan, som har fått sin grund i stegrade inkomster. Hur skall detta kunna gå till? Ännu har ingen föreslagit, att vi skulle försöka pressa ned

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
inkomstnivån i pengar i samhället. Då återstår bara den andra utvägen, nämligen att skapa balans genom att öka mängden av varor. Vi lida brist på varor på grund av många omständigheter, som jag inte här behöver gå in på. Utsikterna äro såsom jag ser dem sådana, att om världen får fred, om vi få fortsätta att producera, så att bristen på olika punkter övervinnes inte bara i vårt land utan även på andra håll, böra vi efter en tid komma fram till ett tillstånd, där det finns en ny balans emellan inkomsterna och varutillgångarna. Om varutillgångarna ökas, bör denna balans så småningom komma fram. Men det är klart att detta är under förutsättning att vi inte få ett nytt uppsving i inkomsterna i pengar. Det är fullkomligt uppenbart.

Nu stå vi emellertid i det dilemmat: skall det innebära att man skulle säga nej till varje inkomstökning eller innebär det bara att om vi ger efter för pressen att få fram viss inkomstökning, få vi något längre uppskjuta förhoppningen om att komma fram till den balans som vi vilja nå. Jag sade när propositionen om omsättningsskatten remitterades, att vi här ha att göra med ett partipolitiskt problem, där partiernas ställningstagande beror på politiska hänsyn. Jag förstår att herr Bagge ville antyda, att det var ett politiskt parti, som speciellt drivit den saken och sökt pressa alla de andra att omfatta en åtgärd, som ur ekonomisk synpunkt inte var försvarlig. Ja, det må vara sant — jag skall inte bry mig om att tala om det. Men faktum är att i valet mellan en åtgärd, som faktiskt måste innebära en viss ökning av efterfrågan och låt mig kalla det för det politiska trycket, som kräver en skattesänkning, ha vi allesammans hamnat i det läget att vi få ge efter för det ökade trycket och företaga en skattesänkning. Ty skattesänkningen är synnerligen önskvärd och låt mig säga en psykologisk nödvändighet. Jag tror det förhåller sig på samma sätt när det gäller lönerna.

Men om vi på detta sätt komma överens om att utsikten att nå balans ligger i förhoppningen om en bättre varutillgång så småningom, är frågan vad man kan göra under tiden, och det är på den punkten jag inte kan finna annat än att herr Bagges yttrande, att allting är palliativ, leder oss vilse. Det är inte palliativ att under en sådan period, när vi vänta på att tillgången på varor så småningom skall bli större, göra vad man kan för att förhindra priserna att stiga. Det är inte palliativ att göra vad man kan för att förhindra att den för stora köpkraft som finnes tar sig uttryck. Och det har varit regeringens ståndpunkt att vi skulle ingripa på alla de områden, där vi kunna göra det för att se till, att inte under denna period en sådan tillfällig prisstegring inträder, som inte behövde inträda och som kan visa sig vara onödig inom en kanske inte alltför avlägsen framtid.

Det är därför vi ha apprecierat kronan. Herr Bagge ville inte kritisera detta. Jag tror han själv gillade att denna appreciering företogs. Hans argument att subventioner på importerade varor egentligen göra dessa varor billigare och alltså öka köpen av utländska varor och fortare uttömma vår valutaserv, skulle också kunna riktas mot apprecieringen. De utländska varorna bli härigenom billigare, och detta skulle sålunda vara en stimulans för att snabbare tömma ut våra valutaserv. Det är riktigt, men man får väga fördelarna mot nackdelarna. När denna appreciering gjordes, ansåg man från alla grupper här i landet, att detta ändå var en åtgärd åt rätt håll. Huruvida några åtgärder behöva tillgripas gentemot en för stor import av lyxvaror, vågar jag inte uttala mig om. Jag har offentligt deklarerat, att dylika åtgärder icke övervägts inom regeringen. Detta behöver emellertid icke hindra att vi lite var fundera på vad som på den punkten skulle kunna göras.

Herr Ohlin strök i dag under, att investeringskontrollen är kanske den allra

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

viktigaste åtgärden för att möta inflationen. Herr Ohlin ville därmed bemöta den invändningen från min sida, att jag skulle tro att hans egentliga ståndpunkt var, att om vi inte kunde hålla lönerna i stort sett oförändrade, så skulle läget vara hopplöst. Nu ville herr Ohlin hävda, att han inte har den meningen att det är kontrollen av lönerna utan att det i stället är investeringskontrollen, som är den viktigaste åtgärden i detta sammanhang. Ja, beträffande investeringskontrollen försöker regeringen vidta alla de åtgärder, som äro möjliga. Det är dock mycket möjligt att vi vid konferenser med andra partigrupper och organisationer skulle kunna få uppslag till en ytterligare skärpning av investeringskontrollen. Det är vidare mycket möjligt att en dylik skärpning endast kan vara möjlig, om man kan vinna anslutning därtill även från sådana grupper, som icke äro företrädade i regeringen. På den punkten hoppas jag att det skall vara möjligt att kanske komma ett steg vidare.

Här ha vi alltså de olika områden regeringen pekat på. Regeringen har dessutom övervägt en skärpt priskontroll. Även där är det uppenbart, att ett stöd från olika folkgrupper är nödvändigt, om man skall kunna genomföra vad man önskar. Det är mycket möjligt att priskontrollen skulle kunna göras smidigare. Det kan vidare tänkas, att man skulle kunna tillåta prishöjningar på varor, som inte produceras i tillräcklig omfattning, därför att företagarvinsten inte är tillräckligt stor. Alla sådana och liknande frågor äro vi fullt beredda att diskutera, om man nu bara från oppositionens sida skulle vilja tala om vad man önskar.

Hittills har jag inte hört mer än ett enda konkret förslag framföras, som regeringen inte övervägt. Herr Bagge nämnde räntehöjningen som en utväg. Detta är emellertid en fråga, som inte direkt faller under regeringens domvärjo. Förslaget om räntehöjning har emellertid om inte direkt avvisats, så i alla händelser icke vunnit någon anslutning från herr Ohlins sida. Detta visar att svårigheterna att vinna enighet på många punkter äro ganska stora. Några andra nya åtgärder utöver räntehöjningen har jag för min del icke hört talas om. Detta har föranlett, att när det upprepade gånger framförts önskemål om en »rundabordskonferens», så ha vi inom regeringen inte omedelbart anammat detta förslag utan först efterlyst konkreta förslag till åtgärder från oppositionens sida.

Jag vill i detta sammanhang beröra ytterligare en fråga, som kanske är en smula politisk men dock i ännu högre grad rent saklig. Herr Bagge nämnde — det håller jag honom räkning för — att vi naturligtvis inte få överdriva allvaret i vårt läge, framför allt när vi se det i jämförelse med förhållandena i andra länder. Herr Bagge nämnde som exempel Finland och Frankrike. Jag undrar, om han inte på samma gång hade i tankarna det stora landet i väster, Förenta staterna. Herr Bagge upplyser nu, att han tänkte på England. Ja, i England vet man ju inte precis hur det kommer att gå. Men i Förenta staterna är det alldeles uppenbart att man sedan krigets slut varit inne på en sådan inflationsrörelse. Vad har man där vägrat att göra? Jo, man har vägrat komma samman för att gemensamt överlägga om åtgärder, som skulle kunna planmässigt samordnas under regeringens ledning för att öva påtryckning på hela näringslivet antingen genom lagstiftning eller genom övertygande samtal med företrädarna för de olika samhällsgrupperna. Det kan ju inte för regeringen vara något motbudande att gå på en sådan linje, när regeringen i de mest expressiva ordalag utpekats såsom den, vilken måste ta ledningen av detta planmässiga arbete för att bekämpa inflationen.

Jag vill här tillfoga den reflexionen, att vad som sades från herr Bagges sida i mångt och mycket hade karaktären att komma från en utomstående, äldre

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
statsmans sida, vilken inte längre är så lidelsefullt intresserad i det partipolitiska spelet. Jag skulle mycket gärna önska, att herr Bagges uttalande vore uttryck för en allmän uppfattning inom partierna.

Jag vill här upprepa att jag trots allt tror, att den skugga, som svävar över allt detta resonemang, som vi nu här fört, är frågan om löneutvecklingen. Om inte löneutvecklingen hade varit så oviss, hade man från de olika gruppernas sida kunnat säga, att vi skola lämna den frågan åt sidan, därför att detta ärende i ett land med fritt näringsliv skötes av parterna på arbetsmarknaden. Vi få i stället resonera samman om alla andra utvägar, som staten skall kunna tillgripa. Vi få, på samma sätt som herr Ohlin sade om avskaffandet av omsättningsskatten, acceptera överenskommelsen mellan arbetsmarknadens parter såsom ett faktum. Sedan skulle vi med öppna ögon från dessa utgångspunkter söka utröna vad vi genom ett planmässigt politiskt handlande skulle kunna göra. Under dylika förhållanden skulle i varje fall icke jag ha avböjt oppositionens förslag till gemensamma överläggningar. Jag har emellertid gått ut ifrån, att vi litet var mena, att i det stora inflationsproblemet ingår också lönefrågan såsom en ofrånkomlig komponent. Därför tror jag för min del att man inte med fördel kan resonera om dessa ting, förrän lönefrågan klarlagts av de väldiga parterna på arbetsmarknaden, vilka i grund och botten äro avgörande inom hela det svenska näringslivet. Dessa parter måste först skapa klarhet i om en stor konflikt hotar eller om utsikter föreligga till en lösning av lönefrågan. Först i det läget tror jag det är nödvändigt att regeringen gör någonting. Det torde under sådana förhållanden inte behöva dröja alltför länge, innan dessa heta önskningar från oppositionens sida om en »rundabordskonferens» bli uppfyllda. Jag har nu bara den förhoppningen, att de vänliga toner, som i dag anslagits från olika håll här i kammaren, skola förbli utslagsgivande och att vi kunna komma fram till en sådan uppgörelse, som för vårt land kan vara lyckobringande.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Ohlin**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Finansministern påstod, att kritikerna måla läget mörkare än det är. Men tyvärr motiverade finansministern inte detta sitt påstående något närmare. Jag måste därför fråga, vad det är i den skildring, som jag gav kammaren under den förra debatten i saken, som är mörkare än verkligheten.

Vidare sade finansministern, att det var en falsk beskrivning av läget att påstå, att regeringen endast i ord men ej i handling lagt fram ett program. Själv hänvisade finansministern till att man kan skapa balans i systemet genom att mängden av varor ökas. Men det är ju så, att om produktionen ökas, växer också köpkraften. Den produktionsökning, som skulle komma, går dessutom tyvärr ganska långsamt. Att vänta att produktionsökningen skall klara problemen, förefaller mig att vara att vänta att någonting utanför den ekonomiska politiken skall i huvudsak klara problemen. Under mellantiden skall då regeringen nöja sig med mindre ingripanden.

Då finansministern inte här närmare gått in på ett bemötande av mitt tidigare anförande, nödgas jag att än en gång upprepa vad jag tidigare sagt, nämligen att utvecklingen under de senaste månaderna med det alltmer skärpta inflationstrycket visar att den politik, som här bedrivs från regeringens sida, icke är tillräcklig. När finansministern säger, att han för sin del talat om alla de åtgärder, som han kan tänka sig i detta läge, vill jag säga, att när utvecklingen är så olycklig som den är, så är detta ett tillräckligt bevis för att det här kräves någonting mer utöver regeringens åtgöranden.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Finansministern föredrog att inte svara på vad programmet med de 27 punkterna innebär i fråga om förpliktelser för regeringen. Finansministern förklarade, att det bara gällde att avvakta vad parterna på arbetsmarknaden komma överens om. Jag vill emellertid fråga vad det i så fall innebär att regeringen accepterat 27-punktsprogrammet, som ju innehåller en viss ståndpunkt även i fråga om själva löne- och inkomstbildningen. Innebär detta bara att regeringen sätter sig i efterhand och skall säga sitt ord, när parterna på arbetsmarknaden avslutat sina förhandlingar? Jag är den siste som vill hävda att regeringen skulle inträda och bestämma över uppgörelser på arbetsmarknaden, men det finns i detta fall det alternativ, som opinionen angivit, nämligen att regeringen skall försöka samla de olika grupperna till en gemensam överläggning.

Jag vill slutligen till finansministern säga, att bekämpandet av inflationen alltid varit en uppgift även under den mest liberala epoken, som ansetts åligga myndigheterna. När vi nu inom oppositionen äro angelägna att försöka samla alla folkgrupper om de begränsningar i anspråken, som äro nödvändiga för att problemen skola kunna lösas, är icke detta förestavat av någon het önskan om att få vara med i några konferenser. Det är bara en varm önskan att denna viktiga fråga skall kunna bringas till en någorlunda tillfredsställande lösning.

Härpå yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Bara några ord som replik till herr Ohlin.

Jag tror att herr Ohlin ger en falsk bild av vad jag skulle vilja kalla ett liberalt samhälles uppfattning om sin plikt att betvinga en inflation. Såvitt jag förstår, har detta liberala samhälle icke några andra medel än just vad herr Ohlin i detta ögonblick icke vill tillgripa, nämligen räntehöjning. Att tala om ett liberalt samhälle, där staten griper in för att få parterna på arbetsmarknaden att komma till ett annat resultat än de drivande krafterna på arbetsmarknaden skulle leda till, strider alldeles emot den liberala uppfattningen. Detta åskådliggöres för övrigt av exemplet från Förenta staterna, där man verkligen försöker följa den linjen. Att staten skall ingripa för att med skärpa försöka förhindra investeringarna från enskildas sida, ja, den sortens liberalism brukade man åtminstone tidigare kalla för socialism. Att staten skulle utöva någon priskontroll och därtill en skärpt sådan för att överhuvud taget komma till rätta med inflationen ligger också så fjärran från allt vad som kan hänföras till ett liberalt samhälle, att jag icke förstår att herr Ohlin kan finna något nöje i att belägga det med ett så konstigt namn.

Herr **Bagge** erhöll på begäran ordet för kort gemmäle och anförde: Herr talman! Det var ju roligt att finansministern uppfattade mitt inlägg såsom idel vänlighet från min sida. Det var då emellertid verkligen inte meningen.

Finansministern sade, att det inte var lätt att bemöta uttalanden från kritikens sida, som ge en oriktig och falsk föreställning om läget och som endast förvärra situationen. Det är verkligen en mycket bekväm inställning från finansministerns sida. När man från kritikens sida söker att hovsamt och under åberopande av fakta få fram läget sådant som det är, då förvärrar man situationen, säger finansministern. Med detta resonemang »mörklägger» man — för att nu använda ett modernt ord — varje möjlighet att klarlägga den situation, i vilken vi för närvarande befinna oss. Jag kan inte på något sätt vara med på en dylik mörkläggning.

Jag väntar fortfarande på en kritik av kritiken. Jag begär att få veta i

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
vilket avseende jag målat läget för mörkt och svart. Jag skulle snarare tro, att det i viss mån kanske ligger till på motsatt sätt.

Finansministern förklarade vidare, att man kunde göra anspråk på att oppositionen skulle lägga fram ett eget program för att lösa gåtan. Ja, jag har hört honom säga detta förut, när vi talats vid här i kammaren om dylika frågor. Jag måste säga, att finansministerns anspråk verkar vara bra underliga. Hans resonemang kommer mig att tänka på en konstnär, som en gång blev förargad på tidningskritikerna och förklarade för dem: »Måla själva era räckare, så få ni se hur gott det är.» Jag skulle tro, att den som varit finansminister under så lång tid och suttit vid rodet under så många år, som herr Wigforss gjort, har haft tillfälle att visa vad det är för konstverk han kan göra. Man kan inte begära av kritikerna att de skola försöka göra om något som han själv icke mäktat få fason på.

Finansministern sade, att regeringen hade ett program för dessa frågor. Jag känner emellertid inte närmare till detta program. Jag har visserligen hört talas om tre punkter, nämligen att man skall försöka hindra inverkan från utlandet i inflatorisk riktning, att man skall begränsa investeringarna samt att man skall lita till priskontrollen. Den första punkten har jag redan berört här i kväll. Beträffande de båda andra punkterna vill jag än en gång framhålla, att de i dag bli en helt annan och mycket mer bekymmersam historia än i ett tidigare läge, då man icke hade samma press på samhällshushållningen som man nu har.

Då tiden för min replik är ute, ber jag att snart få återkomma och fortsätta meningsutbytet.

Vidare yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag tillstår gärna, att vad jag här yttrat kan förefalla vara ett medgivande av en mycket stor oförmåga från regeringens sida. Regeringen har emellertid inte sett några andra utvägar för att bekämpa prisstegringen än dem som herr Bagge här tyckte voro mindre viktiga. Vi mena uppriktigt, att vi för närvarande inte se några andra utvägar än att försöka hindra den prisstegring, som kommer från utlandet, att försöka hejda den prisstegring, som kommer från investeringarna, samt att försöka skärpa priskontrollen. Jag lät väl vidare inte det gå alldeles förbi, att vi mycket väl veta vad som politiskt, praktiskt och psykologiskt sett kan göras för att hålla nere köpkraften och lät mig gärna kalla det öka sparandet. Detta är en självklar åtgärd.

Sedan man från regeringens sida klärlagt de åtgärder, som regeringen ämnar vidta, kan oppositionen inte bara försvara sig med att säga, att den skall väl inte lägga fram något program. Vi önska från regeringens sida endast en komplettering av de åtgärder, som vi själva föreslagit. Endast på en enda punkt har oppositionen kommit med ett positivt uppslag. Jag syftar här på herr Bagges förslag till räntehöjning.

Jag vill sluta min replik med att säga, att herr Bagges jämförelse med kritiker och målare i detta fall ändå måste vara ganska missvisande, ty här i kammaren äro vi väl alla målare eller skulle önska vara det.

Herr **Ohlin**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag måste säga att finansministern för en gångs skull underlät att göra den avgörande distinktionen, och därför blev repliken ett slag i luften. Jag sade att det alltid varit erkänt även i det liberala samhället, att det är myndigheternas uppgift att motverka inflation, och då börjar finansministern

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

tala om de olika medlen man skall använda härför. Detta är ju i alla fall en helt annan sak. Att man måste använda andra medel i ett annat samhälle, att man i typisk knapphetsekonomi måste tillgripa åtgärder, som man inte tänkt sig för 30 år sedan, det är en annan fråga. Jag vill emellertid understrika, att det inte endast är fråga om att öka kontrollen och regleringar och dylikt, utan det finns med mitt sätt att se stora möjligheter till frivilliga överenskommelser, vilket, om inte till formen så dock till andan, har något liberalt över sig.

När finansministern inte kan bestrida, att vi äro inne i en olycklig utveckling, där vår valutareserv töms med tilltagande hastighet, då förefaller det mig alldeles omöjligt att som finansministern säga, att regeringen är nöjd med den förda politiken och att den vill ha förslag från oppositionen. Regeringen kan väl omöjligt vara nöjd med den utveckling, som äger rum i dag, och det är på grundval av denna otillfredsställande utveckling oppositionen har inte endast rätt utan även plikt att fråga regeringen vad den tänker göra, när den hittillsvarande politiken uppenbarligen är otillräcklig.

Herr **Bagge** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Finansministern hade litet för bråttom i sitt genmäle, eftersom jag var tvungen att avbryta mig i min replik. Vi ha ju inte det privilegiet som statsråden att få hålla hur långa replikanföranden som helst.

Jag ville inte säga att de omnämnda tre punkterna i och för sig voro obetydliga, utan vad jag ville säga var, att ställningen har förändrats så mycket, att vi inte kunna taga på problemen på samma sätt som hittills. Det som gått under kriget, det går inte nu. Det går inte att klara av priskontrollen på samma sätt, det går inte att klara av investeringskontrollen på samma sätt, och detta bland annat därför att krafterna under en sådan press som den nuvarande inte räcka till för de administrativa uppgifterna. Man kan varken få den kvalitet eller kvantitet på den administrativa apparaten som behövs, varför det hela spricker redan på denna grund.

I detta nya läge är det vi ha rättighet att fråga regeringen hur den ser på saken. Ni i regeringen kunna inte se på saken som om ingenting inträffat. Regeringen går endast på i de — jag tillåter mig alltjämt det litet självsvaldiga uttrycket — gamla ullstrumporna. Ni ha skyldighet att komma med ett nytt program, och vi ha skyldighet att säga vad vi mena om det programmet i det nuvarande läget. Det är orimligt att se bort ifrån, att detta läge är så förändrat, som det verkligen är.

Slutligen vill jag bara replikera finansministern när han en smula skadeglatt frågade, om vi ville att regeringen skulle ta ledningen i någon sorts planhushållning. Ja, det är just vad vi vilja! Vi vilja, att regeringen i all den villervalla den har ställt till skall taga ledningen för att få ordning på det hela.

Härpå anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag får fortfarande bara ge uttryck åt regeringens blygsamhet när vi måste erkänna, att vi inte känna till några nya områden, på vilka man skulle kunna ingripa. Jag har sagt att man kan gå längre eller kortare stycken på de vägar vi valt, man kan gå snabbare eller långsammare. Men något nytt medel eller någon ny spak som man skulle kunna tillgripa, har jag inte funnit. Det skulle i så fall vara räntespaken, som herr Bagge här fört fram. Under sådana förhållanden är det väl inte för mycket begärt, om man från regeringens sida begär någon upplysning om konkreta åtgärder, som man ifrån kritikernas sida

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
skulle vilja se tillgripna, och som vi ännu inte tillgripit. Ingen sådan konkret åtgärd har blivit angiven.

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Då jag vid detta betänkande har fogat en blank reservation, är det kanske på sin plats att jag tillkännager vad den innefattar. Jag skall fatta mig ganska kort.

Såvitt jag kunde fatta folkhushållningsministern rätt i början av sitt anförande, så menade han, att denna proposition inte syftar till att hindra en prisstegring. Mot slutet av sitt anförande kom han dock tydligt in på, att det var detta som var grunden för hela propositionen. I det anförande finansministern nyss höll, fick man också samma uppfattning. Jag tror emellertid att regeringen felbedömt verkningarna av de prisstegringar, som man här gått att begränsa.

Folkhushållningsministern nämnde två olika varor som skola importeras, och som komma att stiga i pris. Det var för det första sulläder och för det andra bomull. Folkhushållningsministern menade, att båda dessa varuslag voro av sådan betydelse, att det skulle bli mycket svårt för folk att klara sig med dessa höga priser på dessa. Men hur förhåller det sig då i verkligheten med dessa två varuslag i folkhushållet? Det är kanske litet svårt att bedöma åtgången av bomullsvaror, men man får en klar uppfattning om kvantiteterna, om man tittar på importsiffrorna, ty bomull växer ju inte här i landet. Man finner då, att under hela fjolåret ca 2 kg bomull per person importerades. I år har det importerats ungefär 3 kg per person, och genomsnittet före kriget var ca 4 kg per person. Det är alltså inga stora kvantiteter det här rör sig om, och den prisskillnad som man här vill försöka eliminera är i propositionen angiven till 85 öre per kg, en stegring från 2 kronor 15 öre till 3 kronor.

Hur inverkar då konsumtionen av dessa varor på indexberäkningen? Jo, om man räknar med att det går åt högst fyra kg per person, vilket var genomsnittet enligt importsiffrorna före kriget, så betyder det en ökad utgift för varje individ av ca 3 kronor. Ser man sedan på normalfamiljen enligt indexberäkningarna — den består ju av 3 personer — så finner man att de ökade kostnaderna avseende dessa varor för en sådan familj uppgår till högst 10 kronor per år. Detta är ju inga stora utgifter, och enligt min mening äro de ökade inkomster, som flertalet personer erhållit under de sista åren här i landet, fullt tillräckliga för att klara den utgiften.

Samma förhållande råder beträffande sulläder. Även detta är en mycket liten post i budgetutgifterna. Av propositionen framgår, att de höjda priserna på sulläder, som man befarar, skulle medföra en ökning i kostnaderna per par skor av endast 1 krona. När man vet att det är ett mycket fåtal par skor, som åtgår till en indexfamilj, så äro även kostnaderna i detta fall av så ringa storleksordning, att det inte är något att räkna med, och som man mycket väl kan klara utan att behöva vidta några extra åtgärder.

I denna debatt har det finanspolitiska läget berörts särskilt av finansminister Wigforss samt herrar Ohlin och Bagge. Det är självklart att om man vill hindra inflation, som framför allt är betingad av kraftigt ökad köpkraft, så är det inte rätta vägen att ytterligare öka köpkraften. Det är ju självklart, att ju större köpkraften blir desto närmare kommer inflationen. Finansministern försöker göra gällande, att om man subventionerar varorna på detta sätt, så kommer det in mera varor, och man ökar därigenom möjligheten för folk att göra slut på pengarna. Skall man emellertid på detta sätt undan minska kostnaderna som uppstå, då blir det aldrig tillräckligt med varor. Därför är det enligt min mening mest effektivt att försöka begränsa köpkraf-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

ten och inte som i detta fall kasta ut 25 miljoner kronor för att ytterligare öka densamma.

Jag finner regeringens program synnerligen egendomligt. Finansministern meddelade att man hade ett program, men vari består programmet i denna del? I propositionen om omsättningsskattens avskaffande går man in för att slopa subventionerna på livsmedel. Här går man emellertid den rakt motsatta vägen och inför subventioner på några andra förnödenhetsvaror. Subventionerna på livsmedel spela en betydande roll när det gäller indexberäkningen. Dessa subventioner på bomull och hudar spela däremot icke någon större roll. Jag kan därför inte komma till någon annan uppfattning än att det skulle vara klokast, om riksdagen i detta hänseende röstade för avslag på den kungl. propositionen. Genom en sådan åtgärd skulle man skydda mot en inflation på ett bra mycket bättre sätt än genom att åstadkomma denna ytterligare ökning av köpkraften.

Herr Bergström: Herr talman! för att i första hand hålla mig till det ämne, som egentligen föreligger här, nämligen de föreslagna subventionerna, skulle jag omedelbart vilja säga ett par ord med anledning av herr Rubbestads anförande. Hans jämförelse mellan den subvention som det här är fråga om och de indragna jordbrukssubventionerna är inte hållbar. Här är ju dock fråga om en tillfällig subventionsåtgärd, som är föreslagen i syfte att möta tillfälliga, övergående prisstegringar på vissa importvaror. Enligt mitt förmenande kan man därför inte här göra den jämförelse, som herr Rubbestad nyss gjorde.

Herr Rubbestad begränsade också i alltför hög grad sin utläggning rörande de importvaror, som skulle bli föremål för detta subventionsförfarande. Departementschefen har — det framhöll han själv i sitt anförande — icke ens antytt, vilka varor han närmast hade i åtanke för dessa begärda subventionsmiljoner. Jag kan ju här för kammaren röja, att till dessa varor hör en så betydande sak som importerade rör till byggnadsverksamheten. Det är inte endast fråga om hudar och bomull, utan det kan tänkas bli även andra importvaror, som ha oroande tendenser i prisstegringshänseende.

I själva sakfrågan vill jag vidare säga, att jag har svårt att förstå det ganska intensiva motståndet, som här reses mot subventionsförslaget. Det är väl ändå så att det vore en god sak om man med ett sådant subventionsförfarande kunde möta dylika prisvägor utifrån, som äro av mera tillfällig natur, och förhindra att de slå igenom på hemmamarknaden. Det kan inte vara till båtнад för näringslivet och företagsamheten med en prisrörelse, som går upp och ned med korta mellanrum. Detta är väl ändå någonting som vi om möjligt skola förhindra med de resurser, som stå till vårt förfogande.

Det har förvånat mig i mycket hög grad, att reservanterna ovillkorligen velat sammankoppla denna detaljfråga om de 25 subventionsmiljonerna med vår penningpolitik i stort. Den övervägande majoriteten i utskottet har ju intagit den ståndpunkten, att det ena inte utesluter det andra. I den mån man genom överläggningar kan komma fram till valutavärdande åtgärder på längre sikt, så uteslutes ju inte detta av att man biträder den kungl. propositionen och beviljar dessa 25 miljoner kronor. Detta är dock, och det har framhållits från opponenternas sida här i dag, endast en ringa del av hela problemet, och jag kan under sådana förhållanden inte förstå, att man måste ha dessa starka betänkligheter emot denna åtgärd, som dock endast syftar till att möta tillfälliga och övergående prisstegringar utifrån.

Sedan skulle jag bara vilja säga några ord rörande de penningpolitiska funderingar, som luftat på sig här i dag. Jag vill då först uttrycka min förvåning

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

över att oppositionen, som är så häftig i sina förebråelser mot regeringen för förmenta underlåtenhetssynder i penningpolitiskt hänseende, inte kunnat ge några anvisningar på vad som borde göras, utöver vad regeringen hittills har vidtagit, för att nå ett bättre resultat. I ett replikskifte sade herr Bagge nyss till finansministern, att finansministern i sin replikföreläsning gentemot herr Bagge gjorde det bekvämt för sig. Jag fick emellertid den bestämda uppfattningen, att herr Bagge gjorde det oförlätligt bekvämt för sig när han förklarade, att det var oppositionens sak att kritisera och inte att komma med några positiva uppslag. Så enkelt får man inte lägga upp den här saken. Det finns en allmän opinion även i detta rike som resonerar på det sättet, att om man är rik på klander emot vår regering i en fråga som denna, då får man också bekväma sig till att åtminstone komma med uppslag och antydningar om vilka vägar man skall gå för att nå ett bättre resultat än hittills i fråga om att hålla tillbaka de inflationsdrivande krafterna.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! I sitt anförande för en stund sedan menade finansministern, att vi alla i denna kammare kunna betrakta oss som målare eller i varje fall önska att vara det. Jag vet inte vad som föresvävade finansministern i det ögonblick, han fällde detta yttrande. Jag skulle dock inte bli alldeles överraskad, om han därvidlag för sin del tänkte på en berömd versrad av en stor svensk skald, som formulerat de ofta citerade orden: »Så jag målar, donna Bianca, ty det roar mig att måla så!» Jag kan inte hjälpa, att man kommer att erinra sig detta bekanta citat, åtminstone när man lyssnar till finansministern sådan han framträder i denna debatt.

I sitt anförande tidigare i dag gjorde herr Bagge ett uttalande, som jag gärna skulle vilja knyta några reflexioner till. Han yttrade bland annat, att »alla draga åt olika håll», och han ansåg detta vara karakteristiskt för den aktuella situationen. Ja, herr talman, det är väl just detta som är det bekymmersamma i ögonblickets läge, nämligen att alla draga åt olika håll.

Jag har här i min hand ett aktstycke, som jag för min del tycker är ganska intressant såsom illustration till riktigheten av detta herr Bagges uttalande. Det är ett exemplar av en aktad huvudstadstidning, landsorganisationens organ Aftontidningen, som i en ledare i fredags till saklig granskning tar upp de problem, som vi diskutera här i kväll. I fråga om måttfullhet vill jag säga, att denna artikel borde kunna tjäna som mönster för åtskilliga av de omdömen, som fällas i dessa spörsmål. Artikeln är signerad av en ärad ledamot av denna kammare, och det heter där på följande sätt: »Det är knappast riktigt att i nuvarande läge en prisstegring svårast drabbar arbetarna. De saknar icke alla möjligheter att kompensera sig genom lönestegringar. Svårast drabbade blir småspararna. Det är ur rättssynpunkt upprörande, att dessa skall berövas frukterna av ett liv i arbete och sparsamhet.»

Såvitt jag kan finna, är detta uttalande i Aftontidningen fullkomligt riktigt. Jag vill för min del understryka det i alla hänseenden. Jag tror, att det skulle vara av ganska stort intresse för småspararna i detta land att få reda på, hur mycket de egentligen på grund av penningvärdesförsämringen förlorat av sina hopsparade slantar under de år som gått. Det vore av intresse att se vad de förlorat av sina insättningar i de enskilda sparbankerna och i postsparbanken, vid placering i försäkringar av olika slag, i in-teckningar o. s. v. Jag tror inte, herr talman, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag vågar påstå, att de förluster våra sparare lidit — när de, för att använda Aftontidningens terminologi, »berövats frukterna av ett liv i arbete och spa-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

rande» — inte för den hittillsvarande delen av krisperioden kunna taxeras till lägre belopp än åtskilliga miljarder kronor.

Detta påpekande i Aftontidningen är emellertid inte det centrala i dess framställning. Det centrala är — och jag vill läsa upp det för att ytterligare belysa riktigheten i herr Bagges sats — följande uttalande, som väl får anses tolka meningen inom den inflytelserika organisation, som står bakom denna tidning: »Det kan inte vara fackföreningsrörelsens uppgift att skydda dem härför.» — Det är alltså spararna som åsyftas. — »Fackföreningsrörelsen är ingen penningvårdande myndighet. Dess uppgifter är andra.»

Detta är, såvitt jag kan se, nog inte heller så oriktigt. Fackföreningsrörelsen har väsentligen andra intressen att företräda. De penningvårdande intressena skola bevakas på annat håll och av andra instanser. Men, herr talman är ärade kammarledamöter, innebär icke detta uttalande från nämnda organisations sida indirekt även en ganska allvarlig anklagelse emot den penningvårdande myndigheten — i detta fall rikets finansminister — för att den icke har tillhandahållit medborgarna den nödiga upplysningen i dessa ting, att den icke hissat de samlande signalerna, att den inte tagit sådana initiativ, att dessa löneaktioner skulle kunnat anses mer eller mindre onödiga?

Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att den mentalitet, som tar sig uttryck i uttalanden som dem, jag här från Aftontidningen citerat, ingalunda är begränsad till de medborgarskikt, som tidningen i fråga närmast vill företräda. Det vill jag starkt framhålla. Man kan för närvarande finna uttryck för precis samma mentalitet inom de mest skilda grupper av vårt folk. Alla dra åt olika håll i brist på samlande signaler.

När jag hörde herr Bagges yttrande, kom jag att tänka på en egendomlig form av brottnings sport, som praktiseras i Amerika, och som kanske några här känner till. Vår handelsminister, som jag ser närvarande i kammaren och som har vidsträckt erfarenheter från amerikanskt liv, har i varje fall säkert hört talas om den. Den kallas för »catch-as-catch-can», d. v. s. man får försöka klara sig och vinna framgång, oavsett vilka medel man använder sig av. Jag kan inte hjälpa, att jag tycker att pris- och löneutvecklingen i vårt land, hela vårt folks sätt att ta på detta allvarliga problem, ofta är präglad av en omiskännlig »catch as catch can»-mentalitet. Man tar inga hänsyn till samhällets krav, man försöker för egen del utnyttja den förhandenvarande situationen på det mest obesvärade sätt, och vad som sedan kan hända intresserar en inte. Enligt min mening är detta, vilket jag nyss antydde, beroende på att man saknar de ledande signalerna från det mest auktoritativa hållet.

Många här komma säkert ihåg, när vi på hösten 1942 diskuterade problem som äro desamma som dem, vi ha före i dag. Man var då i färd med att knä-sätta den penningpolitik, som sedan populärt kallats pris- och lönestoppspolitik. Jag för min del minns utomordentligt väl — jag tvekar inte ett ögonblick att säga det, herr talman — de lysande anföranden, som finansministern höll här i kammaren från sin vanliga plats i statsrådsbänken. Det var paroller, som gick ut över vårt folk. Han riktade sig till företagarna och manade dem till återhållsamhet vid prissättningen med hänsyn till inflationsfaran. Han riktade sig även till arbetarna med samma allvar. Han framhöll för dem hurusom en inflationistisk utveckling kanske, för att inte säga säkert, skulle träffa dem i väsentligt mycket högre grad än den skulle komma att träffa vissa andra medborgargrupper. Jag minns alldeles speciellt ett tillfälle. Det gjorde starkt intryck på mig, detta finansministerns anförande den gången, då han här inför kammaren tog upp en liknelse, som sedermera spelade rätt stor roll i diskussionen. Det var, tror jag, första gången han här talade om

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)
»prisspiralen i ett inflationsläge». Han visade upp för kammaren, huruvida i ett inflationsläge, i en kapplöpning mellan priser och löner, lönerna alltid skulle bli efter. Hur mycket lönerna än stego, så stego alltid priserna än mera. Dessa paroller, som finansministern den gången utfärdade, följdes av vårt folk i en samstämmig enighet. Resultatet av att man på detta sätt slöt upp bakom finansministern blev att man kunde hejda den ytterligt allvarliga utveckling, som konstaterats hösten 1942. Man genomförde en stabilisering av det svenska penningvärdet, som höll sig ett par år framåt, en omständighet som vi i dag — det tror jag att jag kan våga säga — allmänt äro övertygade om har varit till en oerhörd nytta för hela det svenska folkhushållet. Jag skall inte här gå in på den, som jag tycker, rätt tragiska utveckling, som sedermera följde och som har lett fram till den situation, där vi i dag befinna oss. Enligt min mening — och jag måste säga det, herr talman — har finansministern också sin andel i att det har gått som det har gått.

Nu framhöll finansministern för en stund sedan, att här har inte inträffat någon mera markerad försämring av vårt penningvärde sedan 1942. Ja, detta kan ju i och för sig möjligen vara statistiskt riktigt, men jag tror inte att herr finansministern vill bestrida när jag påstår, att vid sidan om denna officiella prissättning och vid sidan av den officiella indexregleringen pågår här i landet en betydande vad man brukar kalla för dold prisstegring. Den avläses inte i de officiella siffrorna men den finns där under alla omständigheter. Man behöver bara gå ut och fråga våra husmödrar, så får man, tror jag, ett klart svar på den punkten.

Debatten här i kväll har, om jag nu har fattat den rätt, i ganska väsentlig mån just sysslat med den brist, som vi känna i nuvarande läge, på samlande och varnande paroller från den högsta penningvårdande myndigheten. Finansministern har tidigare här menat, att först få de stora organisationerna på näringslivets område komma — han sade det inte men han menade det — i närkamp med varandra, och först därefter är tiden för mig inne att framträda. Jag delar inte den uppfattningen. Jag tror, att en sådan närkamp har alla utsikter att bli ganska förödande för vårt svenska folkhushåll i närvarande tid, och jag tror att den skulle kunna, om inte helt undvikas så i varje fall väsentligt begränsas, därest finansministern begagnade den ställning han har inför vida folklager i vårt land och för dem klaggjorde det utomordentliga allvaret i den penningpolitiska situation, som för närvarande är för handen.

Herr **Dickson**: Herr talman! Finansministern letade med en för honom ganska ovanlig blygsamhet och försagdhet efter en spak att dra i för att rätta till förhållandena. Nu finns det naturligtvis inte någon universalspak för dagens situation, men jag skulle vilja peka på en som finansministern med sin hand ett ögonblick snuddade vid men som han inte grep om. Det är den som skulle kunna få etiketten uppskjuten konsumtion eller — med ett svenskt ord — sparande.

Nu har inte finansministern något större förtroende för att sparandet kan ökas, och märkligt är kanske inte detta. Folk har inte så stort intresse i dessa dagar att spara, och finansministern har knappast kunnat undgå att åtminstone empiriskt konstatera detta. Man har nog allmänt en känsla av att finansministern inte är som vi andra dödliga på det området, men han är en man med stor erfarenhet och borde därför genom att avlyssna stämningar, avlyssna yttranden och läsa tidningar ha kunnat få klart för sig, att allmänheten ofta resonerar så att det till slut inte lönar sig att spara, om man ändå inte får behålla det man sparar. Jag känner i min bekantskapskrets en massa människor, som annars äro ordentliga och inte ge sig ut på några lättsinnigheter, som i

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

dessa dagar säga, att vi bry oss inte om vad det kostar, vi gå ut och ha roligt, vi köper i stället och tänker inte på morgondagen — efter oss må sedan syndafloden komma.

Om finansministern skulle vilja måla en sådan tavla, för att nu fortfarande använda denna bild, som framställde möjligheterna för det svenska folket att i en annan utsträckning än den finansministern har ställt i utsikt få njuta litet mera av sitt arbetes frukter, ställa i utsikt att när de en gång bli gamla vad de ha sparat skall kunna hjälpa deras efterkommande, då tror jag att man skall kunna hoppas att ett ökat sparande skulle kunna inträda. Det skulle inte nu helt hjälpa upp situationen, men den uppskjutna konsumtion, som därav skulle bli en följd, skulle i varje fall något lätta på dagens läge.

Naturligtvis vill man då också gärna kombinera detta med den ljusa bilden av ett bibehållet penningvärde, och härvidlag hjälper kanske inte detta ökade sparande omedelbart. Men jag är övertygad om, att om finansministern sökte sig in på andra vägar än dem han har tänkt sig genom de nu senast skisserade skatteförslagen, gav sig in på vägar som leda åt ett något annat håll, då skulle han, utöver vad han redan nu må besitta av popularitet, kunna utsträcka denna till helt nya områden av vårt svenska folk, och han borde då till slut kunna se tillbaka på sin arbetsfyllda politiska gärning, tror jag, med en helt annan tillfredsställelse än vad som blir fallet om han löper linan ut som han nu gör.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är ju ett ganska egendomligt läge som vi befinna oss i, nämligen det faktiska utgångsläget att produktionen går för fullt, att man får avsättning för alla de varor som produceras, att man inte har arbetslöshet i nämnvärd grad, alltså ett för det kapitalistiska systemet exceptionellt gynnsamt förhållande. Denna högkonjunktur medför ju också en ganska vanlig konsekvens, nämligen att prisnivån stiger, eftersom efterfrågan är god och större än vad som motsvarar tillgången på varor. Det är alltså, skulle man kunna säga, om man ett ögonblick kopplar bort själva det läge, som har skapats i Europa på grund av kriget, ett slags välmågens bekymmer som sysselsätter den politiska debatten i vårt land.

Jag kan för min del inte betrakta den allmänna prisstegringstendens, som naturligtvis finns, med några av panik förblindade ögon, bland annat därför att jag anser att staten besitter nödiga maktmedel för att hindra att dessa pristendenser överväga och skapa en ny, icke önskvärd prisnivå. Men jag måste ju, när nu frågan har ställts på detta sätt, säga min mening om de åtgärder, som rekommenderas och som stå under debatt. Vi ha ju redan tidigare, när vi hade vår stora ekonomiska debatt i våras, framfört den tanken, att man borde motverka stegringen av importpriserna genom ett clearingförfarande, så att man låter de ökade exportvarupriserna betala de högre importpriserna. Det är ju ingen nyhet för vår politik att man kan tillgripa den utvägen. Den har tillgripits i vissa fall och, antar jag, med icke ringa framgång. I detta fall är det ju inte fråga om att gå den vägen, utan det val, som regeringen ställer oss inför är ju, om vi skola motverka en prisstegring på importvarorna, skattevägen, eller om vi skola lägga dessa högre varupriser direkt på konsumenterna. Det är den viktiga frågeställningen. Jag hade ju, som jag redan sagt, föredragit att frågan hade kunnat ställas på det sättet, att nu skola vi skära av exportpriserna så och så mycket för att därmed betala den prisstegring, som har uppstått på vissa importvaror. Den frågan föreligger emellertid inte i dag, och därför att man inte har något annat alternativ finner jag det alldeles självklart att man måste understödja den linje, som regeringen här har lagt fram.

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Man kan också utveckla detta resonemang rent allmänt. Jag är aldrig ängslig för en sådan importpolitik, som betyder att man skulle överflytta en del av finansieringen från konsumenterna — ty det innebär ju dock en lättnad för de breda och mindre bärkraftiga folklagren — till den direkta skattebudgeten. I detta särskilda fall finner jag det fullständigt naturligt, när man inte går den andra vägen och tillgriper den av mig rekommenderade åtgärden. Det är ju också naturligt därför, att det är ett intresse att förhindra att den internationella prisnivån slår igenom på den svenska marknaden. Vi voro före de krigförande länderna under kriget. Jag erinrar om att varken i England eller i Förenta staterna tillät man levnadskostnaderna att stiga så högt som man tillät det i vårt land. Den utveckling, som sedan skett i Amerikas förenta stater, är ju den, att man först inhämtat vårt försprång och sedan på grund av att man raserat alla statliga spärrar går vidare och låter levnadskostnaderna stiga.

Arbetarna ha under detta krig lovats, att när kriget är slut skulle priserna sänkas. Det har ju varit själva den huvudlinje, som man har framhållit, senast 1944 i det uttalande, som riksdagen på bankoutsrottets förslag antog. Det var huvudlinjen i 27-punktsprogrammet, arbetarrörelsens efterkrigsprogram, att den förbättring av reallönerna för arbetarklassen, som man sade sig vilja genomföra, skulle man först och främst eftersträva genom att sänka prisnivån. Detta löfte har icke infriats. Tvärtom måste vi konstatera en motsatt tendens, att priserna stiga. Man har tillåtit priserna att stiga onödigt. Det är i varje fall den uppfattning jag har fått, när jag försökt att bilda mig en föreställning om vad som har skett här i vårt land.

Det finns en stark inre prisstegringsfaktor, som man vill kalla för inflationsfaktor, men var finns den? Är det på lönesidan? Jag bestrider detta. Den faktor, som i dag framför allt på den inre marknaden pressar prisnivån uppåt och är, för att använda uttrycket, inflationsdrivande, det är spekulationen, det är tillgången på penningmedel, som man försöker använda genom att investera i nya anläggningar och efterfråga arbetskraft. Det är på detta område och märk väl icke alls i någon jämförande grad när det gäller de direkta konsumtionsvarorna, som de prisstegrande tendenserna framträda. Därför har för mig frågan om att möjligen skapa en motvikt mot denna utveckling varit en fråga om att på ena eller andra sättet oskadliggöra det överflöd på penningkapital, som nu utnyttjas i spekulationen och som driver upp prisnivån. En väg därtill hade varit den s. k. engångsskatten, som ju riksdagen tidigare enhälligt har uttalat sig för. Den vill man numera inte gå. Det är uppenbart att sådana statsfinansiella åtgärder som draga in en del av det spekulationskapital, som nu driver upp priserna på produktionsmedel och på arbetskraft och som verkar inflationsfrämjande, det är uppenbart, säger jag, att endast på de vägarna skulle man nu verkligen kunna på allvar möta den mest framträdande prisuppdrivande faktorn.

I fråga om penninglönerna ha arbetarna lovats under detta krig: Om ni gå in för att genomföra den politik, som statsmakterna rekommendera, så skola vi, när kriget är slut, se till att ert läge skall bli förbättrat. Arbetarna ha funnit sig i en ganska betydande försämring av reallönerna under detta krig. När nu den tid är inne, då dessa löften skulle infrias, försöker man med pris- och penningpolitiska medel åstadkomma en utveckling i rakt motsatt riktning. Jag måste stämpla det som en cynism, att de borgerliga i sin reservation anföra såsom skäl till att man icke skall motsätta sig en stegring av importpriserna genom subvention av importen på vissa varor, att det tidigare indextaket nu lyfts bort, så att man inte riskerar att lönerna följa efter, om levnadskostnaderna stiga över en viss nivå. Därvid tror jag också att det klar-

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

gjorts, vad som är det faktiska önskemålet bakom de borgerligas ståndpunktstagande.

Jag läste för ungefär en vecka sedan i *Finanstidningen*, att »arbetsgivarna ha befriats från den utomordentliga ovisshetsfaktor, som indexregleringen av lönerna konstituerat» och att »indexregleringens slopande också är av samhällsekonomisk betydelse så till vida, att den öppnar vägen för en mer rationell prispolitik än den som på senare tid och inför faran av en sprängning av indextaket bedrivits». Jag trodde denna öppna rekommendation av en prisstegringspolitik var en isolerad tankegång av någon av skrivbordsstrategerna i denna tidskrift, men nu måste jag konstatera, att det i varje fall råder en åsiktsöverensstämmelse mellan den som gjort denna spekulation och de borgerliga reservanterna. Man kommer nämligen inte ifrån att reservanternas linje är att låta priserna stiga och att låta importpriserna slå igenom på den inre marknaden. Jag antar, att bakom detta ligger en förhoppning, att man skall kunna hindra arbetarna från att erhålla den kompensation de utlovats under kriget.

Den köpkraft som finns hos de breda konsumentlagren är inte av samma beskaffenhet som den köpkraft, som användes till spekulation. Den förra efterfrågar nämligen framför allt förbrukningsartiklar och påverkar därför inte i detta läge prisnivån på samma sätt som den köpkraft, som nu sättes in i spekulation, i nyinvesteringar och i efterfrågan på arbetskraft — det är en stor skillnad. Om man vill komma det s. k. köpkraftsoverskottet till livs och i detta överskott ser en inflationsfrämjande faktor, måste man vidta åtgärder, som rikta sig mot spekulatören och mot det penningöverflöd, som möjliggör för den svenska kapitalismen att i dag efterfråga varor och tjänster på det sätt den för närvarande gör.

Det har här föreslagits, att det skulle anordnas en rundabordskonferens, och utan att säga, att vi äro bestämda motståndare till en sådan, skulle jag vilja fråga vad det finns för program för en sådan rundabordskonferens. Ha vi samma uppfattning på arbetarsidan som på den borgerliga sidan om var man måste sätta in kniven och vad det är som driver upp prisnivån och vilka åtgärder som böra vidtas? Det framgick av finansministerns anförande, som jag i åtskilliga delar kan instämma i, och av de invändningar, som rests från borgerligt håll och som även förekommit i presspropagandan, att det inte finns något gemensamt program. Om arbetarna skulle komma till en sådan konferens, måste de säga, att det är på tiden att löftena om prisnivåns sänkning infrias, eller om inte det är möjligt, att löftena att de genom direkta löneförhöjningar skola erhålla en förbättrad reallön infrias. Jag antar, att om de borgerliga komma till en sådan konferens, komma de att kräva sådana åtgärder, som hindra en förbättring av reallönerna, ty de anse att den köpkraftsökning, som uppstår genom förbättrade penninglöner för de arbetande massorna, utgör den stora inflationsfaran. Vi ha alltså icke något gemensamt program i dag. De borgerligas krav på en rundabordskonferens utan något försök till förståelse av de synpunkter, som nödvändiggöra en aktivitet på lönefronten från arbetarnas sida är egentligen ganska meningslöst.

Det skulle vara intressant att gå litet närmare in på det resonemang, som utvecklats på borgerligt håll, men jag skall nöja mig med att påpeka en motsägelse. De borgerliga ha motsatt sig tanken på en central dirigering av produktion och näringsliv. De ha i valrörelsen vänt sig mot ett behållande av de statliga regleringarna, som ändå äro nödvändiga i nuvarande relativa knapphetssituation. De ha gjort detta till den viktigaste melodien i valrörelsen, men samtidigt som de vända sig bort från tanken på planekonomi och planhushållning och central ledning över produktionen, vill man ha planhushållning över penningpolitiken. Var och en, som kritiskt betraktar de olika framställningar

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

av de penningpolitiska uppgifterna, som givits här, måste göra den reflexionen, att här föreligger en motsägelse, ty vi kunna ju inte koppla bort penningpolitiken från den ekonomiska politiken i övrigt. Vi veta, att kronans värde beror på de varor och tjänster, som ligga bakom den. En nationalekonomiprofessor erinrade här nästan skräckslaget om att nationalinkomsten kommer att stiga med två miljarder kronor, men det tycker jag är utomordentligt bra, ty det innebär ju, att de värden, som täcka vår kronas värde, ha förmerats i motsvarande grad.

När man framställer saken på det sättet, förnekar man ju den grundläggande förutsättningen för en stabil penningpolitik. Kan man inte öka tillgången på varor, blir det i längden ett sisyfusarbete att rädda kronan, och därför kan man enligt min mening inte koppla bort frågan om penningpolitiken från frågan om den ekonomiska politiken i allmänhet. Det innebär en olöslig motsägelse att som de borgerliga göra kräva fritt initiativ inom produktionslivet men planhushållning inom penningpolitiken. Konsekvensen av den borgerliga kritiken som kräver, att staten skall dirigera penningpolitiken för att hålla penningvärdet stabilt, är att staten då också måste ha möjlighet att dirigera produktionen för att på det sättet skapa en grundval för en stabil valuta. Enligt min mening har det inte givits några konkreta rekommendationer till ett bevarande av penningvärdet, om man undantar herr Bagges spekulationer om en höjning av räntan. Jag tror dock inte en räntehöjning skulle ge det resultat herr Bagge föreställer sig. Kvar står alltså bara det resonemang, som utvecklas i reservationen, nämligen att vi inte nu behöva subventionera importen för att hålla priserna nere, därför att det nu inte föreligger samma risk som tidigare för att en lönestegring skall följa på en höjning av prisnivån. Detta är det faktiska underlaget för de borgerligas avslagsyrkande.

Herr talman, just därför att vi önska inte bara att en prisstegring förhindras, utan också att de löften om prissänkningar, som givits i regeringsprogrammet skola infrias, vilja vi stödja regeringens förslag. Vi anse icke detta förslag vara tillräckligt, men regeringen har ju icke heller här utvecklat hela sitt ekonomiska program. Det är sammanfattat i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, det handlar om en skärpning av priskontrollen, om skärpning av investeringskontrollen, om skapandet av bättre central överblick över och ledning av ekonomin och om åtgärder, som äro nödvändiga för en tillfredsställande lösning av de uppgifter, som här ställas. Även om valet här på ett sätt, som vi icke finna tillfredsställande, har reducerats till ett val mellan att med skattemedel betala en del av importen och att låta priserna på vissa nödvändighetsvaror stiga, ha vi, som jag förut sagt, inga svårigheter att träffa detta val och jag tror vårt ställningstagande mycket väl kan försvaras inför svenska folket.

Herr talman, härmed har jag nämnt de viktigaste orsakerna till att den kommunistiska gruppen kommer att i denna fråga rösta för utskottets förslag, och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till detsamma.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 300, röstar

Ja;

Subventionering av införseln av vissa varor m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Hagberg i Malmö, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 62 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet; och

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att i vissa fall utlämna lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag utan föreskriven säkerhet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 skall uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Ljungqvist**, som anförde: Herr talman! Jag är ledsen över att behöva ta kammarens uppmärksamhet i anspråk vid denna sena timme, men jag finner det ändå av vissa orsaker angeläget att så göra.

Vid gårdagens sammanträde framställde jag en interpellation till hans excellens statsministern angående ett av hans excellens utrikesministern fällt yttrande. Utrikesministern har i dag besvarat denna interpellation vid en tidpunkt, då jag tyvärr var förhindrad att närvara i kammaren. Jag anser mig därför oförhindrad att ta upp frågan, även om hans excellens utrikesministern inte är närvarande.

*Yttranden
med anledning
av interpellations-
svar.*

Yttranden med anledning av interpellationssvar. (Forts.)

Till att börja med noterar jag den snabbhet, ja blixtnabbhet, varmed interpellationen besvarades. Jag kan dock icke undgå att finna det egendomligt, att jag inte erhållit något som helst meddelande om att interpellationen skulle komma att besvaras i dag. Utrikesministern må vara i sin formella rätt att handla på detta sätt, och det kan också sägas, att en riksdagsman alltid skall vara närvarande vid plenum; men det kan inte sägas innebära någon styrka för den som svarar att passa på att avge svaret, när den som framställt frågan icke är närvarande. Enligt vad man sagt mig är det dessutom praxis att interpellanten får någon underrättelse, och det torde inte ha erbjudit alltför stora svårigheter att lämna sådan.

Jag har utgått från att TT har refererat utrikesministerns anförande i USA riktigt. Enligt detta referat yttrade utrikesministern följande: »Jag tror att det i Sverige fälldes många uttalanden, som vi sedan haft skäl att beklaga. Men vi lärde snart bättre. Vi insåg, att det inte hade hjälpt hur bra Norge än varit förberett.»

Som bekant har det varit en hel del pressdiskussion kring detta referat. Trots detta har emellertid inte något uttalande från hans excellens herr utrikesministerns sida avhörts, ej heller någon dementi. Det är då naturligt att jag — liksom säkert också många med mig — velat få klarhet i saken. Det är dock en inte alldeles betydelselös sak, om det skulle ha varit så, att Sveriges utrikesminister i ett officiellt sammanhang har fällt ett dylikt yttrande.

Enligt vad jag erfarit om interpellationssvaret, skall hans excellens herr utrikesministern däri ha sagt, att han icke fällt det av TT refererade uttalandet. Under sådana förhållanden förefaller saken att ligga betydligt angenämre till än vad den syntes mig göra, när jag interPELLERADE. Det återstår bara att beklaga, att utrikesministern inte tidigare rensat luften kring sitt omdebatterade tal. Det skulle ha varit till både landets och regeringens nytta. Men bättre sent än aldrig.

Jag antydde nyss, att jag i väsentliga delar är nöjd. Men helt nöjd är jag trots allt inte. Hans excellens herr utrikesministern säger sig nämligen i sitt tal ha yttrat att »även om Norge visat mer vaksamhet i april 1940, så skulle detta inte ha räddat landet». Och han tillägger i sitt svar: »Jag har nämligen den oförgripliga meningen, att Norges försvar var för svagt.»

Till detta är att säga, att om den frågan kan man ha olika uppfattningar. Goda skäl tala också för en annan uppfattning än den som hans excellens herr utrikesministern hyser. Jag vill i detta sammanhang erinra om advokaten Hemming-Sjöbergs bok »Domen över Quisling», där på s. 108 och 111 finnas återgivna de svar, som Jodl och Keitel avgivit vid ett på norska regeringens begäran föranstaltat vittnesförhör med dem i Nürnberg den 14 och 15 augusti 1945. Jodl säger därvid, att om Norge genomfört mobilisering, skulle operationen ha blivit mycket vansklig. Den tyska flottan var så svag, att man nästan kunde bortse från den. Den enda möjligheten var att ta Norge genom överrumpling.

På en fråga, om en mobilisering skulle ha gjort den planerade operationen omöjlig eller svår att genomföra, svarar Keitel, att om norska trupper varit tillstädes på rätt tid och på riktiga platser, skulle operationen endast med mycket stora svårigheter ha kunnat genomföras.

Det finns i Norge en officiell undersökningskommission verksam med uppdrag att utreda frågan om den norska regeringens ansvar i denna sak. Denna kommission har framställt anmärkningar mot utrikesministern, statsministern och försvarsministern för underlåtelse att mobilisera, och den säger, att det finns anledning att antaga, att tyskarna kunde ha misslyckats, om en mo-

Yttranden med anledning av interpellationssvar. (Forts.)

bilisering genomförts. Vidare heter det, att regeringen genom denna underlåtelse bidrog till att skapa en oklar situation. Det har från undersökningskommissionens sida anförts ytterligare argument, men jag skall inte nu närmare uppehålla mig vid detta.

Mot bakgrunden av dessa vittnessvar, mot bakgrunden av norska auktoriteters uttalanden frågar man sig, vad det skall vara för mening med att Sveriges utrikesminister faller sådana uttalanden i officiella sammanhang som han gjort, även om det bara skett i den formulering, som han i förmiddags här i kammaren lär ha uppgivit.

Det är mig alldeles obegripligt, att Sveriges utrikesminister överhuvud taget skall behöva fälla uttalanden, som, även om de inte äro defaitistiskt menade — och jag är nu efter interpellationssvaret övertygad om att de inte äro det — dock lätt kunna få en defaitistisk verkan. Ty säkert är väl ändå, att både hans excellens herr utrikesministern och jag äro ense om att man, när den nationella friheten är i fara, försvarar sig med de medel, som stå till buds, sak samma om de äro starka eller svaga.

Vad till slut beträffar utrikesministerns något omotiverade ironiska omsorg om mina, såsom han sade, sömlösa nätter, behöver han inte den här gången hysa någon alltför överdriven oro för den sakens skull. Det har funnits tidigare tillfällen — jag tänker då närmast på den s. k. baltfrågan — när han haft större anledning att hysa oro för mitt välbefinnande i nu nämnda avseende.

Härpå yttrade

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag beklagar, att jag icke hörde hela herr Ljungqvists yttrande här. Han var icke närvarande, när jag tog mig friheten att efter kammarens beviljande av interpellationen med talmannens tillstånd svara på den framställda frågan. Men av det lilla jag hörde av hans yttrande föreföll det mig som om han tog på sig ett alldeles onödigt ansvar för vad jag yttrade i New York i ett middags-tal som svar på hälsningar till Sverige. Jag har icke sagt något, som jag icke kan stå för, och om det kommit in ett fragment av ett referat av talet i några svenska tidningar, är det alldeles överflödigt att ta detta till utgångspunkt för en interpellation. Det fanns icke något som helst verkligt skäl för interpellationen. Herr Ljungqvist kunde ju ha förvissat sig om innebörden av mitt uttalande, innan han framställde sin interpellation. Jag påpekade i förmiddags, att fem svenska tidningskorrespondenter voro närvarande vid festen. Ingen av dem fann tydligen, att något uppseendeväckande sagts. Annars hade de säkerligen icke försummat att förse sina tidningar med telegram i saken.

§ 5.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 555, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige å ena, samt Amerikas förenta stater, Frankrike, Storbritannien och Norra Irland å andra sidan verkställd skriftväxling rörande tyska tillgångar i Sverige m. m.;

nr 556, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 557, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av *Andra kammarens protokoll 1946. Nr 41.*

en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947; och
nr 558, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.40 em.

In fidem
Gunnar Britth.